R. Dvořák:

PRŮVODCE POJIHLAVÍM A POOSLAVÍM

Turistická a přírodovědecká příručka.

V Třebíči 1924.

Tisk a náklad J. F. Kubeše, spol. s o. r.

PRŮVODCE POJIHLAVÍM A POOSLAVÍM

TURISTICKÁ A PŘÍRODOVĚDECKÁ PŘÍRUČKA

NAPSAL
RUDOLF DVOŘÁK
V TŘEBÍČI

OFIC. PŘÍRUČKA KČST.

SE 68 ORIG. VYOBRAZENÍMI V TEKSTU

V TŘEBÍČI 1924
TISKEM A NÁKLADEM J. F. KUBEŠE, SPOL. S RUČ. OBM.

Tobě, jež vypjala's touhy mé, věnuji tuto knížku krásných vzpomínek.

OBSAH.

Vzpomínka na Ruskina:

Mám něco říci, co pokládám za pravdivé a užitečné i za půvabně krásné. Jsem vázán to říci tak jasně a melodicky, jak dovedu — každým způsobem jasně. V sumě svého života nalézám, že to ten kus pravého poznání, jež dovolil mi můj díl slunce a země uchopiti. — Rád bych to navždy zachytil — vryl do kamene, kdybych mohl, řka: „To je to nejlepší ze mne; ostatně jedl jsem a pil a spal, miloval a nenáviděl jako každý druhý: můj život byl dým a není ho více; ale to zde viděl jsem a poznal jsem; jest-li co ze mne, tedy to je hodno vaší paměti. To je má knížka.

Předmluva.

Má-li moravský Kras své obdivuhodné jeskyně a propasti, má-li moravský jih své Podyjí s Bítovem, Vranovem a Hardekem, máme my své Švýcarsko v Pooslaví a Pojihlaví s nádherou divoké romantiky. Považuje-li kdo za svou vlasteneckou povinnost shlédnouti krásy Podyjí a mor. Krasu, neměl by jistě opomenouti navštíviti tato báječná zákoutí a panoramata, poklady našich sester: Jihlavky s Holoubkem, Kufštejnem, Rabštýnem a Templštýnem i Oslavy s Lamberkem, Vlčím kopcem, Kravíhorou a Kytkovcem.

Co jest účelem této knížky? Každý vzdělaný člověk zajisté, vykoná-li přesně své povinnosti, má právo nahraditi, vlastně vystřídati mnohdy jednotvárnou, nezajímavou a namáhavou práci takovým zaměstnáním, které by vzbuzovalo libé, příjemné pocity. Radostné prožívání libého pocitu nazýváme požitkem.

Šlechetný člověk hledí svůj život zkrášliti jen požitky nejčistšího druhu, které ducha nejvíce povznášejí. A mezi takové požitky náleží na prvním místě pozorování přírody, práce v přírodě.

Vycházky do přírody, spojené s pozorováním její zjevů, jsou nezbytným prostředkem zušlechťování duše člověkovy. Příroda mluví k nám najednou tisícerými ústy. Mluví k nám o krásnu, pořádku, zákonitosti, nekonečnu, mluví k nám o vzniku a zá-

niku, životě a smrti, o stálé, věčné proměně všeho, co jest, mluví o všeobecném zápase, o boji všech proti všem, o všeobecném oduševnění živých hmot, o nám nepochopitelné pravůli, která chce, aby toto vše nejenom bylo, ale aby to bylo takové, jak ona chce.

Příroda nás učí věděti, v čem spočívá pravé krásno, kterým dovede měkce obejmouti všechny naše smysly. Zeleň lesů a luk, snoubící se s modří oblohy, působí radostně a zároveň konejšivě na náš zrak, šelest vánku, bublání potůčka a zpěv ptactva radostně jímá náš sluch, vůně květů a jehličí libě a osvěživě působí na náš čich, na naše dychadla, plody nejrůznějších rostlin lahodí naší chuti a měkký mech, spočineme-li na něm v lesním zákoutí, libým pocitem obejímá hmotné ústrojí našeho těla.

Toto všechno mocně povznáší náš celkový pocit vitální a mocně působí na povznesení našeho ducha. Každým krokem lze viděti v přírodě něco překvapujícího, něco zvláštního o čem lze přemýšleti. Pozorovati přírodu v celku i v detailech, znamená povznášeti ducha k Neznámu. Přemýšleti o tom, co vidíme v přírodě, znamená modliti se modlitbou nejčistší.

To je účelem této knížky: upozorniti na ty naše přírodní krásy, jež mnohý hledá bůhví kde po cizině, maje je tu takřka na dlani. I pro ty bude knížka samozřejmou, kdož hledají letní pobyt, aby užili slunce, vody a netknuté přírody. Přátelé přírody pak jistě získají četných informací.

Při vylíčení následujících tour zmiňuji se příležitostně, ovšem místem poněkud obšírněji, též o různých poměrech přírodních, o nerostech a horninách, o rostlinstvu (květinách, lišejnících, řasách, houbách a meších), o živočišstvu (motýlích, broucích, plazech a j.), což nepokládej nikdo za úplné snad —

je to jen nepatrný zlomek toho, co tu žije, roste, kvete, běhá, lítá. To za tím účelem, abych ukázal aspoň na několika příkladech, jaké množství přirozených pokladů ukryto je v těch zákoutích, jimiž vás chci provésti, a aby přátelé přírody, kteří chtějí obohatit výzkum naší vlasti, byli upozorněni na nesmírné bohatství naší českomoravské pahorkatiny, která není tak jednotvárnou, jak by nám někdo namluviti chtěl. Také z té příčiny, aby z obyčejného, často bezmyšlenkovitě putujícího turisty, stal se uvažující přírodomil. Kdož by více dozvěděti se snažili, ty odkazuji na odborné práce Suzovy, Podpěrovy, Picbauerovy, Dvorského a moje.

Četné obrázky, jimiž knížka je vyzdobena, upozornily již také umělce krajináře na netušenou krásu Pooslaví a Pojihlaví, kde uměleckým štětcem svým zachytil nejeden skvost netknuté ještě přírody (akad. malíř Sv. Bobeš).

Podrobná mapa,*) na níž jsou jednotlivé toury označeny různými barvami, usnadní přátelům přírody přehled a bohatý výběr a každého turistu bezpečně povede.

Východiska tour jsou: Vladislav, nádraží ve Studenci, Náměšť n. Osl., Králice (nádraží) a Ketkovice (nádraží v Rapoticích). Za nejlepší východiště považuji Ketkovice a to z důvodu toho, že jsou blízko tomu nejnádhernějšímu a nejpodivuhodnějšímu ze všech zákoutí Oslavy. Též proto, že nově zařízený hostinec „u Mohelských", těšící se ode dávna nejlepší pověsti, uspokojí turistu v každém směru; i vzdálenost od nádraží nepatrná (45 min.). Též v Králicích a Březníku (první 10 minut, druhý 25 min. od králic. nádraží) jsou chvalně známé hostin-

***) Turistická mapa okolí Třebíče jest zvlášť vydána péčí odboru KČST. v Třebíči nákladem J. F. Kubeše.**

ce, kde se turistům vyjde vždy ochotně vstříc. V Králicích je to hostinec Chmelka na horním konci osady, v Březníku hostinec Kříž.

Toury, v této knížce vytčené jsou vesměs celodenní. Každá z nich dá se docela pohodlně za jediný den projíti a ještě zbude dosti času na zotavení a odpočinek. Bystrý turista dovede si zajisté dle mapy různými kombinacemi sestaviti celou řadu tour nových, delších neb kratších, zcela dle své chuti.

Prosím, aby tato knížka s touž dobrou vůlí a láskou k věci byla přijata, s jakou byla napsána.

Rud. Dvořák.

I. Na Lamberk, Kraví horu a Kytkovec.

(Červená.)

Vlak zastavil na nepatrném nádraží králickém. Vystupme a dejme se chutě po silnici k Březníku! Na kopečku odbočíme vpravo na pěšinku, při níž v jednom výmolu s podkladem vápencovým modrají se v září úhledné květy hořce brvitého (Gentiana ciliata) a která nás, dotknuvši se nejzápadnějšího cípu Březníka, za půl hodiny přivede k březnické hájence a do obory. V granulitovém lomě, směrem severním asi 20 minut vzdáleném, přichází granulit cyanitový. Po malé chvilce překvapí nás první nádherný pohled, úchvatné panorama, hotová propast, na jejímž dně klikatě se prodírá granulitovými skalisky šumná řeka Oslava. V hloubce pod námi bělají se skaliska s nepatrným zbytkem zřícenin hradu Lamberka a nad ním na protějším břehu Oslavy do výše 120 m strmá skaliska s „vyhlídkou" se vznášejí. (Obr. 1.) Neradi loučíte se s tímto malebným pohledem a kráčíte po horním okraji příkrého svahu cestičkou v hustém borůvčí se skoro ztrácející, která po čtvrt hodině zavede vás na pohodlnější cestu, po níž sběhneme dolů ke zříceninám hradu Lamberka. Pohled odtud není o nic méně úchvatnějším nežli pohled shora. Původ hradu toho*) spadá do druhé polovice 14. století. R. 1360 jakýsi Jaroslav z Kněnic (Německých u Miroslavě) zakoupil majetek v

*) Historické stati vzaty z »Vlastivědy moravské«.

Obr. 1. — Pohled na Lamberk shora. (Fot. B. Švihálek.]

Březníku a značně jej rozmnoživ, dal na svém zboží r. 1370 na dlouhém, příkrém, ze tří stran řekou Oslavou obtočeném skalnatém hřebeni postaviti hrad, který dle tehdejšího obyčeje nazval po německu Langenberg, což se časem v Lamberk přetvořilo. Dle hradu toho počal se psáti r. 1376 Jaroslav z Lamberka (Jaroslaus de Langenberg alias de Knyehnitz).

Ten zemřev r. 1385 zanechal vdovu Marketu a četné potomstvo. Jako majitelé hradu uvádějí se pak synové její Artleb a Jaroslav.

Na počátku 15. století konaly vojenské čeládky z hradu Lamberka, kde seděl syn Markéty, z prvního manželství obratný a statečný vojín Jan, řečený Sokol, zhoubné vpády do okolí. Jan Sokol přepadl ze svého úkrytu a obsadil hrad Náměšť a hubil statky biskupa olomouckého, jakož i okolní statky kláštera Třebického, pročež byl dán do církevní klatby, jíž byl ale brzy na přímluvu markraběte moravského Jošta zbaven, když slíbil, že nebude dále pustošiti statků církevních. Roku 1404 proslavil se, vstoupiv do služeb Jošta, hájením Znojma proti přesile vojska krále Zikmunda a vévody Albrechta a r. 1407 mocným držením města Lavy proti rakouskému vévodovi Leopoldovi; město teprv vyklidil, když Leopold svolil všechny zajaté vrátiti a zaplatiti 23.000 dukátů markraběti Joštovi. R. 1410 podnikl pomocnou výpravu vojenskou do Polska, v bitvě u Tannenberku velel českému pluku a značně přispěl k vítězství Poláků nad německými rytíři. Téhož roku zemřel v Polsku, byv prý otráven. Jeho syny Mikuláše a Jaroslava dal polský král Vladislav na vychování do Krakova.

Z těchto životopisných dat je patrno, že Jan Sokol málo na Lamberku se zdržoval, že tedy loupeže, páchané z hradu Lamberka, připočísti sluší více na vrub jeho vojenské čeládce. Odpovědným však

za zlořády ty zůstal on; pročež býval často před soud pohnán i se svým přítelem Hynkem z Jevišovic, nazvaným „Suchým čertem".

Po smrti Jana Sokola držel zboží Lamberské jeho bratr Vaněk z Lamberka, který je velmi zadlužil. Tak majetek jeho na Lamberku a Březníku přešel částečně už za jeho života a zbytek po smrti jeho r. 1420 do cizích rukou. Největší část zadluženého zboží po Vaňkovi dostala se Bernartovi z Klokoč, muži Elšky, dcery Jindřicha z Náchoda. Po smrti svého muže měla s tím zbožím všelijaké opletky a soudy. R. 1434, když po bitvě u Lipan zavládly klidnější doby, pohnala Budiše z Budišova, že jí slíbil za správu zboží v Březníku, jakož nebožtík muž její Bernart z Klokoč koupil u pana Vaňka a u Mikuláše Sokola z Lamberka, a měl jí ten list správný dávno obnoviti a to neučinil. Zároveň pohnala pana Mikuláše Sokola z Lamberka, že jí měl obnoviti list správný na zboží v Březníku a toho neučinil a jí také pobral v Březníku úroky. Páni v té při r. 1436 vydali nález: Což jí Mikulášem z Lamberka před landfrýdem pobráno, aby pominulo a list správný na Březník pan Mikuláš aby té paní obnovil do 4 neděl.

Mikuláš, syn Jana Sokola z Lamberka, držel také statky v Čechách, zejména od r. 1421 panství Červenou Řečici, dle které se též psal. Po smrti Žižkově zvolen r. 1424 vůdcem Sirotků. R. 1431 vpadl s mladším bratrem Jaroslavem v čele Táborů do Rakous. U Bejdova rakouským vojskem zaskočen, utrpěl porážku a jen stěží útěkem se spasil; bratr jeho upadl v zajetí.

Pro nemilé půhony, které měla Elška se svým zbožím, prodala ho část v Březníku a v Kuroslepech r. 1437 a na zbytek svého majetku spolčila se se svým druhým manželem Zikmundem ze Strachotic

a na právo své v Březníku se sestrou Dorotou a jejím mužem Jaroslavem ze Šelenberka. Dědičkou zboží v Březníku a hradu Kravíhory stala se po pánech ze Šelenberka Elška z Odlochovic, která se sstoupila se svým mužem Janem Komorovským na to dědictví, načež tento se psával z Březníka, kde také koupil některé zboží po Vaňkovi z Lamberka. Jan Komorovský z Komorovic a Březníka připomíná se naposled r. 1459, téhož roku, kdy hrad Lamberk již zbořený byl. Soudil se s Matějem z Náchoda o Lamberk. Matěj jej vyzval, aby stál svým právem, ač které má na zboží zbořeného hradu Lamberka; neboť on pravil, že k tomu lepší právo má vedle obdarování slavné paměti krále Ladislava, což chtěl okázati. Brzy potom Jan Komorovský zemřel a statek jeho daroval král Jiří Matěji z Březníka a Náchoda, synu po zemřelém Jindřichu z Náchoda.

Matěj z Náchoda zemřel r. 1492 prý ve velké bídě, zanechav syny Jindřicha, Oldřicha a Brikcího. Poslední zemřel brzy po otci. Jindřich držel tvrz v Březníku a část vesnice, Oldřich pustý hrad Lamberk a něco zboží v Březníku. R. 1536 Anna z Tavíkovic, vdova po Oldřichu, přijala na spolek svého věna na Březníku a v Kuroslepech syna Jindřicha Březnického z Náchoda. Tento však prodal r. 1549 nejen věnné zboží po matce, nýbrž i po otci zděděný Lamberk Václavu Hodickému z Hodic. Tento vložil zboží Březnické r. 1555 Bohunce z Lípého, která je r. 1560 vložila Pertoltovi z Lípého a tento je hned prodal panu Oldřichovi z Lomnice a na Náměšti. Tak byly Březník skoro celý, zbořený hrad Lamberk a ves Kuroslepy trvale spojeny s panstvím náměšťským, jež po Oldřichovi z Lomnice dědil jeho příbuzný Jan st. ze Žerotína. —

Neopomene sejíti dolů k samotné řece, odkud je návštěvník unesen báječným pohledem na zá-

vratná skaliska, strmá o překot, 120 m nad řekou se vypínající, jež činí dojem výšky aspoň dvojnásobné, zpestřená trsy zlatých květů tařice skalní (Alyssum saxatile). Přebrodíme-li o kousek výše Oslavu, přijdeme k říční tůni pod skalou, v níž plovou vatovité kusy řasy t. zv. posypanky přisedlé (Vaucheria sessilis) a jemný zlatožlutý prachovitý povlak na hladině vodní tvoří bičíkonosná řasa hnědoprvorost Rosanovův (Chromophyton Rosanowii) a jiné ještě řasy, jmenovitě různé rozsivky (Diatomaceae). V řece samé na kamenech, po nichž voda prudce teče, krvavě červené, tu větší, onde menší skvrny jsou typická stínomilná řasa Hildenbrandtka potoční (Hildenbrandtia rivularis) a sinoplodka rudá (Pleurocapsa cuprea).

Dáme-li se pak po louce k vozové cestě a pak po ní lesem vzhůru, octneme se v malé chvilce u tří bílých křížů, ve zříceninách hradu Sedleckého. Tento hrad byl tu bezpochyby postaven klášterem Třebickým na ochranu zboží klášterského v okolí (hlavně proti Lamberku). Ve starém urbáři náměšťském z r. 1545 jest poznamenáno, že u Sedlce jest dvůr panský pustý, louka u Hradské cesty a lesové proti „Novým hradům" a „Lamberku". „Novými hrady" tu míněn tenkráte již zbořený hrad Sedlecký. Toutéž cestou vrátíme se opět na Lamberk.

Pohnuti opouštíme toto božské zákoutí a stoupáme zpět po cestě hradní, po níž jsme sběhli na Lamberk asi do polovice a tu odbočíme v pravo na úzkou pěšinku prostředkem příkré stráně vedoucí (při níž na rozpryskané kůře starých dubů vidíme žlutý lišejník Chaenotheca acicularis, na starých borovicích Lecidea ostreata, též f. myrmecina a na ssutinách granulitových skal, kde mihne se před vámi nezřídka liška, dutohlávku Cladonia subsquamosa a po lese zajímavé šedozelené polštáře bělo-

mechu Leucobryum glaucum) až na serpentiny Anniny silnice, kde přívětivě na nás zírá s výše bohaté zeleně protějšího svahu letní zámeček na „Vlčím Kopci". Zde ohýbá se bystrotoká Oslava k východu (na tenkých větvičkách ve stínu rostoucích olší lišejník Stenocybe byssacea) a spěchá přímým údolím ladným jako obrázek (zvláště v době podzimních barev) ke mlýnu Skřípině. (Obr. 2.) Zane-

Obr. 2. Údolí Oslavy pod Vlčím kopcem. (Fot. L. Bahner).

dlouho překvapí nás na konci palouka smrk, nejen svou výškou a silou kmene, ale i tou zvláštností, že uprostřed výšky své dělí se ve 2 kmeny ponenáhlu se rozbíhající. Po chvíli opět skupina starých borovic malebně se vyjímá při samé řece (Obr. 61.) a pohledy dopředu i nazpět uchvacují nás jeden za druhým. (Obr. 3.) Na prutech janovce (Sarothamnus vulgaris) roste hojně lišejník Lecania Koerberiana. I chebz či chebdí (Sambucus ebulus) tu pronikavě

Obr. 61. – Skupina borovic na Oslavě. (Fot. B. Švihálek.)

voní a lze na něm nachytati hojnost různých tesaříků i jiných brouků.

Tu nad splavem nedaleko mlýna je příjemná lázeň v čistých vlnkách Oslaviných (samý písek,

Obr. 3. — Údolí Oslavy u Skřipiny. (Fot. B. Švihálek.)

větší hloubka i na „skákání“ u „skalky“ — amfibolit bohatý velkými granáty —). Zde spatřiti lze v létě krásnou užovku podplamatou (Tropidonotus

tessellatus) ve vodě se čile proháněјící. Na první pohled podobá se zmiji, je však nejedovatou. Tělo je barvy olivově šedé a na hřbetě má podélnou řadu čtyřbokých černých skvrn, jež jsou střídavě rozestaveny a podobají se poněkud klikatému pruhu zmijímu.

Na hladkých kamenech na splavě tvoří vzácná siná řasa sinoplodka rudá (Pleurocapsa cuprea Hansg) tenké, korovité povlaky barvy jako měď rudé, kterou autor Dr. Hansgirg dosud jen v Rudohoří na jednom místě sbíral. Nad hlavou kmitne se vám často malý bělopásek (Limenitis Sibilla) a na cestě pod stromovím upozorní na sebe nádhernou změnou barev a krásným modrým a fialovým leskem batolec duhový (Apatura Iris).

Hned za mlýnem se scenerie valně mění; stráně se značně snižují, údolí se poněkud šíří, podkladem je amfibolit, do jehož tvrdých skal se řeka v jednom jen místě ostře zařezává. Nedaleko mostu crčí v jednom místě celoročně voda se skal, tvoříc z jara patrný vodopádek, jehož kameny jsou potaženy čistě zelenou aksamitovou řasou zvanou kořáska vodopádová (Chlorotylium cataractarum). Pohodlná cesta běží po levém jejím břehu, travnatém, kde brzy z jara svítí zlaté hvězdičky našeho nejmenšího křivatce — českého (Gagea bohemica), v létě pak všude podél Oslavy rozšířená jehlice trnitá (Ononis spinosa), při samotném břehu pak upozorní na sebe ostnaté hlavice štětky obecné (Dipsacus silvestris), na pláňkové ohradě u lesa lišejník Catillaria synotheca. Náhle vyruší nás šustot v zaschlém listí na pokraji lesa. Nádherný zjev! Ještěrka zelená (Lacerta viridis) barvy živě a leskle zelené, která nabíhá různými odstíny od zeleni modravé až do zeleni smaragdové a seladonové, na břiše ve žlutavou přecházejíc. Pohyby její vzbuzují

opravdu naše podivení, jsouť právě tak rychlé jako obratné a sličné. I velikost její nás překvapuje — měříť tento nádherný exemplář 4 dm! V říční tůni na palouku mimo jiné řasy sbíral jsem též na stolístku (Myriophyllum spicatum) v ohromném množství zelenou řasu jednobunečnou, zv. Phacotus lenticularis, tvořící na něm krásně žlutozelené hroznovité povlaky. V srpnu bělá se na pažitě množství vonných pečárek polních (Psalliota campestris), které nás doprovázejí na celé další cestě až ke Ketkovickému mlýnu.

Jakmile se octneme za ostrožnou, kterou za normálního stavu vody lze spodem pohodlně obejíti, vstupujeme do předsíně jednoho z nejvelkolepějších chrámu přírody Oslaviny. V pravo bizarní rulová skaliska jako načepyřený kohoutí hřeben (t. zv. „Kavčí") kolmo do řeky se srážejí (Obr. 62.) a vysoká homole s krytou verandou před námi hlásá, že jsme pod Kravíhorou. Úzkou roklí (modrá přetrhávaná!) těsně pod samou horou, kde na spraši lišejník Solorinella asteriscus se usadil*), vystoupíme pohodlně až na vrchol její. Prvně narazíme na bývalý hradní příkop a hned za ním na silnou baštu, která ještě se zbytkem druhé bašty opodál jsou jediní němí svědkové dávno zašlých časů. K této druhé baště je přistavena veranda (Obr. 26.), z které je rozkošná vyhlídka na údolí Oslavy a okolní moře lesů.

Směrem jihovýchodním spatříme Senohrady a před nimi pěkně zachovalé „šance". Na nich stávala zemanská tvrz zbudovaná ze dřeva, která byla vypálená r. 1304 Kumány, kteří táhli od Ivančic přes Senohrady k Třebíči. Dole pod námi šumí Oslava, k níž tulí se mlýn senohradský. (Obr. 4. a 35.) Na

*) Lišejníky v tomto spisku uvedené zjistil a sbíral v údolí Oslavy a Jihlavky morav. lichenolog Jind. Suza.

Obr. 62. Skaliska »Kavčí« na Oslavě. (Fot. B. Švihálek.)

západním obzoru ční nad lesy Sedlecké obory jako prst vysoká a krásná rozhledna „Babylon“.

Obr. 26. — Veranda na Kravíhoře. (Fot. A. Vaigner.)

Na západním výslunném svahu Kravíhory objevuje se brzy z jara hojně ostřice nízká (Carex hu-

milis), o něco níže též chebdí (Sambucus ebulus), na rozpryskané kůře starých babyk rudá řasa trentepohlie stinná (Trentepohlia umbrina) a lišejníky: Gyalecta truncigena a Coniocybe nivea var. pallida a na dubech i starých borovicích terčovka Parmelia dubia, na jižním svahu pak hojnost brzy z jara žlutě kvetoucích dřínů (Cornus mas), krásně modrá kamejka modronachová (Lithospermum purpureocoeruleum), v létě lnice kručinkolistá (Linaria genistaefolia), řebříček sličný (Achillea nobilis Neilreichii), mišpule skalní (Cotoneaster vulgaris) a j.

Obr. 4. — Vyhlídka s Kravíhory směrem západním (Fot. B. Švihálek.)

Dějiny hradu Kravíhory jsou pevně spjaty s dějinami Březníka, kterýž je osadou velmi starou. Připomíná se již r. 1237. O sto let později (1338) činí se zmínka o Ješku z Náchoda, že daroval farnímu kostelu v Březníku, jehož byl zakladatelem, poplatný lán tu v Březníku, který byl po svých rodičích dědil. Podarování to dosvědčují svými podpisy Ješkovi bratři Hron a Matěj. Z této listiny patrno,

Obr. 35. — Pohled s Kravihory do údolí Oslavy směrem jihovýchodním. (Fot. B. Švihálek.)

že již otec těchto tři bratří Březník držel. Jmenoval se Hron z Náchoda, který r. 1316 zaměnil strategicky důležité místo Náchod králi Janovi Lucemburskému za Černý Kostelec. Snad mu tenkrát přidán byl i Březník na Moravě. Rod tento držel pak Březník po 200 let.

Ješek z Náchoda a Březníka vystavěl po roce 1300 nad vtokem říčky Chvojnice do Oslavy pevný hrad, který nazval Kravíhorou. S přídomkem z Kravíhory čteme Ješka ponejprve v listině z r. 1367, na které potvrzuje, že 19 lánů ve Vyškovicích biskupu Albertovi ze Šternberka prodáno bylo. R. 1373 zvýšil Ješek věno ženě Skonce na 350 kop, poukázav je mimo Březník a Kuroslepy též na Brancouzy, na Rošice a na hrad Kravíhoru. Brzy potom zemřel, zanechav 3 syny: Ješka, Hrona a Levu. Syni Hron a Leva sestoupili se se všemi statky r. 1371 ještě za života otcova. R. 1377 prodal Hron z Kravíhory Ješkovi z Kravíhory a jeho dědicům 2 díly hradu Kravíhory, 2 dvory poplužné okolo Kravíhory, v Kuroslepích půl páta lánu a v Březníku 4 lány s lesy a řekami ku hradu patřícími.

R. 1379 Leva z Kravíhory prodal Anežce, manželce Jindřicha z Vartenberku a Kačně, její komorné v Březníku 3 a půl lánu. Toho roku bratři Hron a Leva darovali a zapsali bratru Ješkovi všechno své zboží na Kravíhoře.

Ješek z Náchoda a Kravíhory nedržel dlouho Kravíhory, nýbrž již r. 1387 prodal ji s polem a lesem, se 6 a půl lánu, mlýnem a loukou v Kuroslepích bratřím Jindřichovi a Přibkovi z Dřevohostic, kteří se též psali „ze Šelenberka". Oba tito bratři byli statní vojínové, kteří v rozmiškách mezi členy panovnického rodu Lucemburského dovedli pro sebe kořistiti. Oba zapsali r. 1390 Zdence z Odlochovic, manželce Přibkově, 250 kop věna na Kravíhoře. Po

smrti svého muže Přibka vdala se Zdenka po druhé za jistého Ctibora; její synem z prvního manželství byl Přibík, řečený Šíp z Kravíhory. Na jejím věně na Kravíhoře zkracoval ji Jindřich ze Šelenberka. R. 1402 pohnala ho, že jí zadržel úroky za 4 a půl léta ze 200 kop; r. 1411 pohnala Bohuňka Valentina z Přestavlk, že jí drží její věno Kravíhoru s tím, co k tomu sluší, konečně r. 1420 spolčila se se svými syny Přibkem a Leonardem z Odlochovic a s Petrem z Krumsína na zboží ku Kravíhoře patřící. Ačkoliv Kravíhora přešla prodejem od pánů z Náchoda na jiný rod, tito přece nepřestali se psáti „z Náchoda a z Kravíhory".

Na počátku 15. století z Kravíhory tak jako z Lamberka konaly vojenské čeládky zhoubné vpády do okolí, drancujíce, co jim v cestu přišlo. Mnoho trpěly těmi vpády zvláště statky kláštera Třebického. Sváry pánů mezi sebou odnášel ubohý venkovský lid. R. 1408 pohnal Václav z Domamyslic Jindřicha ze Šelenberka a z Kravíhory, protože z jeho hradu Kravíhory pobrali jemu i jeho lidem dobytek malý i velký. Ze zápisů Jihlavských se dovídáme, že na Kravíhoře tenkráte řádili lupiči Vlček a Šibal.

Hrad tento byl rozbořen asi v 2. polovici 15. století, což je patrno z listu v Budíně daného, kterým král Vladislav r. 1494 potvrdil Bludovi z Králic pustý hrad Kravíhoru a ves Kuroslepy. V listině té král praví, že (nejspíše pro loupežný život majitelů hradu! Pozn. spisov.) před některými časy pro nějaké válečné věci hrad řečený Kravíhora dobyt byl od jeho předkův a obyvatelův markrabství moravského a potom i zbořen a od těch časů vždycky pust stojí a v držení byl panoši, kteří se z Králic píší. Po tom pak nejjasnější pan Jiří, král český, právo, které jemu jako markraběti příslušelo, dal Janovi z Pernštejna a týž Jan dal svou dobrou vůli

na ten hrad Vítovi z Králic a jeho dědicům, kteřížto ten hrad drželi a drží dosavad. Prošen jsa od slovutného Bluda z Kralic, syna svrchu psaného Víta, pro všelijaké sešlosti a ztráty listů, kteréž na to má, z milosti královské jemu svrchupsaný hrad zbořený a ves Kuroslepy i se vším k tomu příslušenstvím vepsati dal do desky zemské cúdy Brněnské r. 1493.

Od verandy (Obr. 26.) vede směrem východním lesní cestička k široké aleji, po níž se dostaneme na pěšinku v pravo dolů se vinoucí kolem skalního útesu, s jehož plošiny objeví se před námi rozkošný obrázek — údolí říčky Chvojnice a imposantní ostrožna s rozvalinami Ketkovického hradu. (Obr. 25.) Na ssutinách skalních kolem tohoto útesu najdeme dutohlávku Cladonia subsquamosa. Sestoupivše až v místa, kde Oslava čistou Chvojnici pije, přebrodíme tuto a ihned chutě stoupáme sráznou cestičkou vzhůru. V čisté vodě její na kamenech prudce tekoucí vodou zmítána jsou za letní doby tmavozelená hojně rozvětvená vlákna až několik dm dlouhá — řasy žabího vlasu svazčitého (Cladophora glomerata a sliznaté sytě zelené povlaky řasonitky páskované (Ulothrix zonata) z jara, v létě pak na kamenech prudkou vodou oplachovaných kolořáska (Chlorotylium incrustans).

Vystupujeme na malebný skalnatý hřeben, sklánějící se příkře jak k Oslavě z prava, tak z leva k Chvojnici, jímž chce korunovati velebná příroda požitky dnešního dne. Na krátkotravnaté planince dekorované křivolakými borovicemi, pozastavme se a rozhlédněme se kolem! Když se tak na nás dívá modré nebe a pod námi třpytí se vlnky šumící tam Oslavy, která ztrácí se v dálce v hluboké rokli pod Malou skalou, kde z bohaté zeleni stromů prosvítávají bílé zdi Ketkovického mlýna, a na palouku dole kravičky se pasou a o něco výše na stráních

Obr. 25. — Dvořákovo okénko nad Chvojnicí — hřeben Ketkovického hradu. (Fot. B. Švihálek.)

pak strakaté kozy a před námi hrozivá skaliska fantastických skupení a tvarů se tyčí, tu domníváš se, jako bys se octnul uprostřed alpské scenerie. — (Obr. 5.)

Obr. 5. Ketkovický hrad a Velká skála. (Fot. B. Švihálek.)

Z trávy vykukují krásné tmavofialové zvonky koniklece lučního (Pulsatilla nigricans) a zlaté kvítky mochny popelavé (Potentilla cinerea). Časně z jara oživují pažit kruhovitě rozložené trsy mediterraně-pontického typu ostřice nízké (Carex humilis) a otevřou se krásné fialové květy koniklece obecného (Pulsatilla grandis) i zalesknou se zlaté hvězdičky křivatce českého (Gagea bohamica). V červnu bývá obraz teplomilné květeny nejpestřejší: Jestřábník žulomilný (Hieracium graniticum), jestřábník maďarský (H. magyaricum), jestřábník hadincový (H. echioides), oman oko Kristovo (Inula oculus Christi), oman vrbolistý (Inula salicina), oman mečolistý (I. ensifolia), řebříček sličný (Achillea Neilreichii), řebříček chlumní (A. collina), záraza hře-

bíčková (Orobanche galii), záraza modrá (O. coerulea), záraza doušková (O. epithymum), rozrazil klasnatý (Veronica spicata), rozrazil ožankolistý (Veronica teucrium), bělozářka větvitá (Anthericum ramosum), ostřice Micheliova (Carex Michelii), na zdech zříceniny též tolice nejmenší (Medicago minima) a lomikámen trojlaločný (Saxifraga tridactylites), četné mateří doušky a ještě řada xerothermních typů zdobí tuto step. Na svahu k řece žloutnou se skalnaté výčnělky zlatými květy tařice skalní (Alyssum saxatile) a nápadny jsou vysoké pruty lnice kručinkolisté (Linaria genistaefolia). Z pravých thermofilních typů praealpinských zastihneme tu černohlávek velekvětý (Brunella grandiflora), chrpu chlumní (Centaurea axillaris), z typů dealpinských pak mišpuli skalní (Cotoneaster vulgaris) a česnek horní (Allium montanum), též česnek okrouhlý (A. rotundum). V pozdním létě převládá hvězdnice zlatohlávek (Aster linosyris) a hvězdnice chlumní (Aster amellus). Na dubech tu a tam cizopasí jinak u nás vzácný ochmet evropský (Loranthus europaeus) — kvetoucí počátkem června.

Pokračujme po turistické pěšince, která vine se hřebenem skalisk o překot strmých; prodíráme se na několika místech úzkými rozsedlinami. (Obr. 6.) V jedné z nich známý lichenolog moravský Jindřich Suza, asistent botaniky na Masarykově universitě v Brně, učinil r. 1920 velezajímavý objev pro Moravu. Zjistil tu totiž lišejník Rinodina oreina var. Mougeotioides (Nyl.) Zahlbr., interessantní relikt glaciální — přežitek z doby ledové. Než nechme mluviti Suzu samotného: „Exponované, insolaci, vlivům dešťů a větrů v pospas vystavené tyto vrcholky, skýtající útulku rázovité vegetaci, jsou pro lichenologa velmi lákavé, zvláště, kde skála vystupuje v podobě nezměněné jako hornina. Na uvedeném místě osadila Rinodina oreina var. Mougeotioides svislé

Obr. 6. — Po hřebeně na Ketkovický hrad — soutěska. (Fot. L. Bahner.)

stěny balvanu v těsné soutěsce (Obr. 7.), kde nenašel jsem kromě silně leprosních stélek Rhizocarpon geographicum a Lecanora glaucoma nejmenších stop po nějaké vegetaci. Jinak lišejníkový doprovod těchto

skal jeví se dosti souhlasným se stanoviskem dolnorakouským, jež z autopsie znám. Oběma společny jsou na př. Caloplaca fuscoatra, lišejník křemenitých, silně vyhřátých skal, postupující z Podunají hluboko údolím Dyje, Jihlavky a Oslavy, Lecanora demissa, Buellia badia, Parmelia prolixa, Parmelia sorediata, Parmelia conspersa, Parmelia caperata, Gyrophora hirsuta, Umbilicaria pustulata a j., na vrcholku zrovna pod hradem Physma chalazanum inkrustuje nízké mechy, na vyprahlých plotnách skalních Lecanora Garovaglii, Heppia Quepini a

Obr. 7. Suzova propast. Pohled s hřebene Ketkovického hradu. (Fot. B. Švihálek.)

krásně červená Caloplaca elegans var. tenuis, Dermatocarpon rufescens a Endocarpon pallidum, na ssuti hradní pak Toninia coeruleonigricans. (Obr. 8.)

Geologicky jsou tyto končiny velmi zajímavé, leží totiž v čáře, t. zv. náměšťské dislokace, což v ohledu petrografickém jeví se hlavně rozmanitostí hornin, jež se tu vyskytují v polohách často velmi slabých. Na dvojslídnou rulu pokládají se vrstvy

Obr. 8. — Pohled na hřeben Ketkovického hradu. (Fot. L. Bahner.)

svorovité ruly, střídající se se svorem, fyllitem a úzkými vložkami amfibolitu, který dále k severu se rozkládá v širším pásmu, lemujícím okatou orthorulu, geologem S u e s s e m bytešskou zvanou. Zříceniny

Ketkovického hradu stojí právě na rozhraní dvojslídné ruly s rulou svorovitou, obsahující pruhy silně křemičité." —

Na hrad možno se také dostati od ústí Chvojnice po pravém břehu jejím proti proudu, velmi pohodlnou cestou k lávce, pak vzhůru (červená značka!) až na hřeben, pak v pravo nahoru a již vidíme kuželovitý vrchol jeho před sebou.

Pohled s vrcholu je okouzlující (Obr. 9.). Na severu lesnaté stráně Chvojnice, na západě Kraví-hora a v dáli Babylon, hluboko pod námi šumná Oslava s vesele klapajícími mlýny a za ní na druhé straně k jihu tvoří pěkný protějšek majestátní „Velká skála". Srdce člověka radostí skáče, patří-li na tento krásný kraj kolem, zalitý zlatými paprsky slunce a oddychující tiše a sladce. Opravdu jeden z nejhezčích obrázků, jaké kdy vyšly z umělecké dílny přírody.

O hradě, jenž tu kdysi pyšně asi kraji vévodil, mnoho pověděti nemůžeme. Bezpochyby jej dal postaviti klášter Třebický na ochranu svých statků, jichž měl v okolí tomto hojnost; Ketkovice patřily již k základním osadám kláštera Třebického (r. 1101). R. 1225 zaměnil opat Lukáš vzdálené Oslavany za bližší vesnice: Rápotice, Sudice, Čučice a Ketkovice s hradem templářům, kteří je připojili ku hradu Templštýnu nad Jihlavkou. Od té doby pak (r. 1379), kdy všechno jmění náležející k Templštýnu koupí získal Jindřich z Lipého, nejvyšší český maršálek a se svým panstvím na Krumlově je sloučil, náležejí až do dnes k panství krumlovskému. Kdy byl hrad zbořen, není známo. —

Těžce a neradi loučíte se s tímto klenotem Poslaví! Chodníčkem sejdete do hlubokého hradního příkopu, který bránil jedinému možnému přístupu ke hradu se strany východní a to buď po straně levé,

nebo i pravé na hradní pilíře, odkud je pěkná podívaná. Z hradního příkopu dáme se cestou v pravo vedoucí a příjemným světlým lesem, majícím ráz

Obr. 9. Ketkovický hrad a mlýn nad Oslavou. (Fot. B. Švihálek.)

anglického parku, kráčíme až ke mlýnské cestě. Zde na dubech letního času hojnost roháčů (Platycerus cervus) i s variatou roháče menšího (Lucanus v. capreolus) a krajníků hnědých (Calosoma inquisi-

tor) a po cestě velmi hbitě lezou a před námi jako zářivé jiskérky mihají se svižníci polní (Cicindela campestris), kteří pro svůj rychlý pohyb a rychlou přípravu k letu chytají se dosti nesnadno. Však i chycen byv, hledí se svižník všemožně vyprostiti, při čemž klíšťkovitá kusadla, jimiž mnohdy dosti citelně štípne, výbornou službu konají.

Travnaté pahrbky nad příkopem i světlý dubový les, jímž dostaneme se v brzku na mlýnskou cestu vozovou, hostí celou řadu rostlin: prvosenka šedivá (Primula canescens). oman oko Kristovo (Inula oculus Christi), rozrazil klasnatý (Veronica spicata), černýš hřebenitý (Melampyrum cristatum), záraza doušková (Orobanche epithymum), záraza modrá (O. coerulea), ožanka kalamandra (Teucrium chamaedrys), pryšec červenoplodý (Euphorbia polychroma), pryšec mandloňovitý (E. amygdaloides), čistec přímý (Stachys recta), mochna přímá (Potentilla recta), jetel válcovitý (Trifolium rubens), jetel bledožlutý (T. ochroleucum), hrachor černý (Lathyrus niger), brčál menší (Vinca minor), voskovka menší (Cerinthe minor), dřišťál obecný (Berberis vulgaris) a j.; vzácně pak vstavač osmahlý (Orchis ustulata).

Les dovolí nám ještě několikráte nakouknout do hlubokého údolí Oslavy pod Plánicí (na podzim skvostně zbarvenou) a než se nadějeme, jsme z lesa venku a před sebou spatříme štíhlou vížku Ketkovického kostelíka. Po okraji lesa učiňte ještě malou odbočku v pravo (asi 200 kroků) a užasnete nad nádherným panorámem, které před vámi příroda vykouzlila. (Obr. 37.) Pak zase zpět na dřívější pěšinu, po níž přijdeme po chvilce na mlýnskou cestu, později silnici a cestičkou v pravo, odbočující do keřnaté rokle. Jakmile pak za roklí v polích dospějeme polní cesty, dáme se po ní v pravo až ke

Obr. 37. — Zavřelovo panoráma — pohled s Plánice na Čertův jazyk nad Oslavou. (Fot. B. Švihálek).

kříži, odtud v levo do zmoly k potůčku Hrázce, po lávce a za okamžik vcházíme dvířky u druhé zahrady k „Mohelským", útočišti všech žíznivých a hladovějících turistů, kde každou dobou dojdeme náležitého osvěžení a velmi ochotného obsloužení. Pak 45 min. procházkou po silnici a později lesem „Dubinkou" skončíme zdařilý výlet na rapotickém nádraží. V lese tomto nacházíme v létě a na podzim množství rozličných hub, v květnu a červnu vemeník bělokvětý (Platanthera bifolia) a spousty vonných konvalinek (Convallaria majalis); na vozové lesní cestě jsou různé mokřiny a kaluže, v nichž objevíme mnohé zajímavé řasy, na př. Lyngbyovka lyngbyovitá (Lyngbya lyngbyacea), drkalka sliznatá (Oscillatoria leptothricha), svinonitka přeútlá (Spirulina subtilissima), pošvonitec pozemní (Microcoleus vaginatus), síťonit studničná (Plectonema puteala), šroubatka mnohotvárná (Spirogyra polymorpha), hadovitka malá (Ophiocytium parvulum), posypanka přisedlá (Vaucheria sessilis) a j., z řas bičíkonosných (Flagellatae) monáda pospolitá (Monas sociabilis), Trachelomonas obovata, dosud jen z bažin severoamerických známá a j. V každém směru jsou kaluže tyto zajímavé.

Touru možno ovšem podniknouti též směrem opačným: z Ketkovic do Králic.

II. Vzhůru na Holoubek!

(Červená.)

„Vzhůru na Holoubek!" zavzní, sotva že jsme se dočkali prvního pěkného jarního dne. Ranním vlakem o 7. hod. odjíždíme do Vladislavě. Za městečkem dáme se po levém břehu Jihlavky k chemické továrně, za níž začíná nás již okouzlovati romantické údolí, jímž pohodlně kráčíme tu zelenými lučinami, onde těsně při řece pod strmými skalisky z počátku žulovými, na nichž visí bohaté koberce různých mechů, jako: Cynodontium (polycarpum), Philonotis caespitosa, Scleropodium purum, Isothecium myosuroides, Bryum alpinum, Jungermannia barbata, Madotheca laevigata a mnoho jiných, později (za Halouskovým mlýnem) rulovými,*) až dospějeme k ostrohu, který přímo do vody se sráže v cestu se nám staví. Bez veliké námahy jej slezeme a octneme se proti zajímavým skalám „Kozí hlavy" na protějším břehu do značné výše se vynášejícím. Velké intensivně žluté skvrny na nich tvoří lišejník Calicium chlorinum, bohaté trsy osladiče (Polypodium vulgare) visí dolů a tu a tam za letní doby převislé vonné květy lilie zlatohlavé (Lilium martagon) prokukují. Po stránce lichenologické je

*) Tu na olších při řece sbíral jsem ojediněle velmi vzácného tesaříka, t. zv. krátkohlavec černý (Saphanus piceus). Zde též často v trávě zašustí užovka hladká (Coronella austriaca), zmijí povahou i kresbou dosti podobná, ale nejedovatá a bez půlměsícovitých žlutých skvrn za hlavou.

„Kozí hlava" velmi zajímavou; mimo četné dutohlávky (Cladonia pycnoclada, coccifera, deformis, caespiticia, cenotea ve velmi krásných exemplářích a hojná, Cl. decorticata, pityrea, impexa, squamosa, macilenta, digitata, mitis a j.) v mnohých varietách a s bohatými formami, sbírali jsme na sesutém kameni Lecidea chrysella, Lecidea lucida a horský lišejník Menegazzia pertusa. Na úpatí keřnaté stráně při řece střídá se s jinými křovinami hojnost meruzalky horské (Ribes alpinum) se srstkou chlupáčkem (Ribes grossularia). Ledy otřískané stromy, kůry zbavené, ukazují, do jaké až výše vystupuje voda při jarních povodních.

A tu jsme již blízko Střebenického mlýna, kde dáme se převézti loďkou na druhou stranu a pokračujeme dále po pravém břehu Jihlavky z počátku po louce, pak částečně lesem, kde nás později na jaře a v létě přivítá bohatá květena: Prvosenka bledožlutá (Primula elatior), jarmanka či hvězdovka větší (Astrantia major), řepka klasnatá (Phyteuma spicatum), konvalinka vonná (Convallaria majalis), pstroček dvoulistý (Smilacina bifolia), pšeníčko rozkladité (Milium effusum), a mnoho jiných; při řece pak udatna lesní či doník (Aruncus silvester), trýzel tvrdý (Erysimum durum) a pupalka obecná (Oenothera biennis).

Partii z Vladislavě k Střebenickému mlýnu možno také projíti po pravém břehu Jihlavky. Z Vladislavě dáme se po silnici k Číměři, za níž u kříže sejdeme do rokle, která nás přivede do údolí Jihlavky, načež jdeme stále cestou po pravém břehu pod „Kozí hlavu", odkudž možno dále jíti jen za normálního stavu vody; jinak je chůze velmi obtížná. Na skalách i ssutinách hojnost zajímavých mechů a z játrovek Madotheca laevigata, Metzgeria conjugata, pubescens, Jungermannia quinquedentata a j.

U splavu nad Koněšínským mlýnem přivítají nás první poslové jara, bělostkvoucí sněženky (Galanthus nivalis), jež později vystřídají něžné modré ladoňky (Scilla bifolia). Na práchnivějících pařezích vzácná játrovka Aneura palmata. Nevídanou krásou překvapeni staneme u Koněšínského mlýna, kde od řeky až nahoru po stráni svítí křoviska statisíci bělostnými zvonečky sněženek. Pohled nevypsatelně interesantní.

Při vchodu do zarostlé rokliny uvidíme příkrou pěšinku, po níž stoupáme asi do polovice příkré lesní stráně, načež odbočíme v levo a po malé chvilce staneme na první vyhlídce, skalisku statným dubem korunovaném. (Obr. 10.) Úchvatné pano-

Obr. 10. — Vyhlídka nad Holoubkem. (Fot. B. Švihálek.)

ráma! Hluboko pod námi šumí řeka, která klikatíc se hadovitě dva hřbety zajímavým způsobem obtéká, jejíž tok pak v moři lesů do značné dálky možno sledovati dle lesnatých, tu světlejších, tam tmavších hřebenů, které jako plenty střídavě za sebou se kupí.

Na tuto vyhlídku možno se dostati též jinou stranou. Jdeme-li od Koněšínského mlýna, který zůstává stále na levém břehu řeky, od zmíněné prvé rokle pořád dále po pravém břehu Jihlavky po chodníčku, začneme brzo stoupati do stráně; až přejdeme pak příkré skalisko nad řekou, začne se chodníček značně snižovat a co nevidět jsme na louce při řece. Skaliska na protějším břehu přímo do vody spadající, zdobí zlaté květy krásné tařice skalní (Alyssum saxatile). Vstupujeme do ráje — tak totiž vykřikli jsme všichni najednou, vkročivše poprvé na místa tato. Jdouce pohodlně rájem dále podél řeky, objevujeme spousty sněženek, později bílé hvězdnaté kvítky česneku medvědího (Allium ursinum). Ke konci ráje vystupuje pěšina vzhůru po stráni, na které tu a tam upozorní na sebe krásná večernice kracovitá (Hesperis runcinata) a záraza písečná (Orobanche arenaria) a na hřebeně mišpule skalní (Cotoneaster vulgaris), tohoto dealpinského typu nejzazší stanovisko dosud známé.

Zde letního času poletuje krásný okáč medyňkový (Satyrus Hermione). Pěšina ta přivede nás zrovna na vyhlídku. Odtud pokračujeme pěšinou tou dále vzhůru a držíce se stále okraje srázné stráně, dospějeme za nedlouho k druhé vyhlídce. Srázná skalní stěna, obklopena štíhlými jedlemi označuje toto místo, s něhož je pěkná podívaná na klikatící se řeku a krásný ten obrázek zakončuje v pozadí starý kostelík Koněšínský. Dole na stinných skalách kapraď samec (Aspidium filix mas var. crenatum). Odtud máme několik kroků na lesní alej (vozovou cestu), po níž dáme se v levo dolů (i tu nahoře užovka hladká) a stihneme pěšinu, která nás svede bezpečně až dolů k řece, kde vévodí několik starých smrků velikánů. Zátiší to nazvali jsme po převratě v r. 1918 na počest našeho presidenta „U Masarykových smrků", což hlásá i tabulka na nej-

mohutnějším smrku připevněná. (Obr. 63.) Na oloupaných tlících pařezích nedaleko zříceniny Holoubka lišejník Calicium trabinellum a v lese dutohlávka Cladonia uncialis. Na protějším břehu zdvihá se skalisko, na němž kdysi stával hrad „Kozlov", po kterém se žádné zbytky nedochovaly. Blízká ves Kozlany patřila k základním statkům kláštera Třebického (r. 1101) a hrad Kozlov klášterské statky okolní střežil. R. 1545 připomíná se již jako hrad pustý. Snad byl již r. 1440 rozbořen zároveň s protějším hradem Holoubkem, odkud páchaly se loupeže. S

Obr. 63. — U Masarykových smrků nedaleko Holoubka. (Fot. B. Švihálek.)

temene Kozlova je rozkošná vyhlídka do údolí řeky Jihlavky, která se u paty skaliska klikatě vine a zdá se, jakoby tu tři různé řeky tekly. Na říční straně Kozlova jest několik skalních slují, jeskyním podobných a nepřístupných, kde se zdržovali pověstní v okolí zloději Dusík, Uhlíř, Bart, Pol a Havlíček. Chtěli-li bychom na zajímavou tuto skálu vystoupiti, museli bychom řeku přebrodit.

Obr. 11. Zříceniny Holoubka. (Fot. B. Švihálek.)

Masarykovy smrky ukazují nám cestu k potůčku Plešickému, který tu do řeky se vtéká. Při potůčku ve stráni uvidíme po dešti často mloka obecného (Salamandra maculosa), černého, žlutě až oranžově skvrnitého obojživelníka, kterého i jinde při Jihlavce spatřiti lze — zvláště po dešti. Jdemeli kousek po potůčku proti vodě, spatříme nad sebou prudkou ostrožnu a na ní rozvaliny hradu „Holoubka". (Obr. 11.). Rokle, jíž potůček spěchá, jest divoká a romantická, avšak těžko přístupná. (Obr. 12.) Na kamenech v potůčku s čistou prudce tekoucí vodou spatříme větší, menší krvavě červené skvrny typické stínomilné řasy Hildenbrandtky potoční (Hildenbrandtia rivularis). Z této strany je Holoubek nedostupný; musíme jej obejíti se strany říční, kde pohodlná stezka nás k němu dovede.

Kdo hrad v těchto osamělých končinách, na místě tak skrytém postavil, není známo. Vznikl snad za panování krále Jana Lucemburského, kdy šlechta za přítomnosti dobrodružného toho panovníka silné hrady v Čechách a na Moravě stavěla, aby si zajistila nadvládu v zemi. Pravdě se podobá, že hrad postavil Konrát Payer se svým bratrem Bohušem ze Starče, kteří ve znaku svém měli letícího holuba. Oba bratři spolčili se r. 1349 se všemi statky a Konrát odevzdal r. 1353 hrad Holoubek (který po německu Taubenstein jmenovali) a vesnice Plešice, Vilémovice (Dolní) a Slavětice svému bratru Bohušovi. Konrát zemřel r. 1356. Toho roku vdova po něm Eliška učinila obdarování svakovi svému Bohušovi a jeho dcerám Elišce a Evě. Páni z Holoubka měli rozsáhlé statky okolo St. Říše, Želetavy, Knězic a Starče. Také drželi Hrotovice a zboží okolo Zaječího. Bohuš ze Staříče řeč. z Holoubka náležel mezi přední pány moravské. R. 1371 podepsal poslední vůli markraběte Jana a zemřel r. 1376.

Obr. 12. Divoká rokle Plešického potoka pod Holoubkem. (Fot. B. Švihálek.)

Toho roku vdova po něm, Adlička, svým synům, které s Bohušem měla (Bohuš byl druhým manželem Adličky, z prvního manželství jejími syny byli Daniel a Jan z Čepího), věno své v Šebkovicích odevzdala. Syni po Bohušovi z Holoubka byli: Jan

z Holoubka, Mikeš Rulant z Holoubka a Bohuš z Holoubka jinak z Vanče; dcera, která jej přežila, byla Eva provdána za Jana z Konice. Jan z Holoubka pojistil manželce své Hyzle z Osového 30 kop na vsi Slavěticích, Mikuláš Rulant ženě Anežce 560 kop na Kněžicích. R. 1378 koupili Jan z Holoubka, Bohuslav z Vanče a Daniel z Čepího od Ceňka ze Střížova a jeho syna Ješka ves Střížov (na Jihlavsku), Přímělkov, půl Smrčného (Dol.), Komárovice a Ozřetín a Jan z Holoubka na tom zboží mimo hradiště a patronát kostela ve Střížově své manželce Hylze 300 kop věna pojistil. R. 1381 Mikuláš Rulant vzal bratra svého Bohuška z Vanče na spolek svých statků a r. 1383 prodal ves Hrotovice hraběti Janu Hardekovi. R. 1385 prodali Mikuláš a Jan z Holoubka Benešovi z Krumlova statky své, které měli v okolí Zaječího, Šakvic a Příkluk, avšak Jan ještě téhož roku zemřel. Po smrti Janově bratři Mikuláš a Bohuš matce své Adličce pojistili na hradě Holoubku, na vsi pod hradem, na Plešicích a Vilémovicích 20 kop důchodu a prodali ves Šebkovice svým věřitelům, jichž předním byl Mikuláš řeč. Tassauer z Třebíče. R. 1385 byl Mikuláš Rulant z Holoubka podruhé ženat a pojistil své druhé ženě Heleně na Kněžicích 3 kopy důchodu. Roku následujícího zapsal týž své sestře Evě tvrz St. Říši, 2 popluží s dvorem, 2 rybníky a zboží ve Stojšicích, les ve vsi Otvírnách s loukou v Budči, štěpnici a louku v Krasonicích a 16 kop na vsi Kněžicích s podmínkou, aby veškeré to zboží po její smrti připadlo jemu a jeho bratru Bohušovi. R. 1390 prodal Rulant 2 lány v Loukovicích Jaroslavovi ze Šternberka a spolčil se opět se všemi statky s bratrem Bohuškou, který mu za to postoupil Kněžice, ale zároveň zruzrušil spolek, který měl se sestrou Evou ve prospěch Rulantův. Toho roku daroval Bohuš kostelu sv. Vavřince v Krasonicích tvrz opuštěnou s valy s při-

volením probošta kláštera Novoříšského Předbora. List datován na Holoubku. Současně prodal 10 kop důchodu z Dol. Vilímovic Danielovi a Janovi z Čepího. Roku 1392 Bohuš z Holoubka přenesl věno matky své Adličky s hradu Holoubka a okolních vesnic na Kněžice, které mu bratr Rulant odstoupil a prodal současně hrad Holoubek a ves při něm, také Plešice a Vilímovice a Slavětice se 3 mlýny pod Holoubkem a mlýnem ve Slavěticích mincmistrovi Martinovi z Radotic, který se na to zboží, vyjma 400 kop, ježto své ženě na Vilímovicích pojistil, spolčil s maršálem Filipem ze Svojanova a Albertem ze Slatiny. S ním ručil bratr Mikuláš Rulant z Taubenštejna, Jan z Mezříčí, Dobeš z Vanče a j. I potom, když hrad Holoubek přešel do cizích rukou, majitelé dřívější nepřestali užívati přídomku „z Holoubka" až do vymření. Zdá se, že Bohuš zemřel jako poslední člen po meči rodu pánů z Holoubka, neboť po něm nikdo z té rodiny se na Moravě nepřipomíná.

Bývalý mincmistr brněnský Martin z Radotic koupil sice r. 1392 hrad Holoubek s vesnicemi patřičními, ale dlouho nedostal se v jeho držení. V kraji tehdy zuřili stranníci markraběte Prokopa Mikuláš z Lamberka a Hynek z Jevišovic, zv. „Suchý čert". Tohoto bratr Jindřich z Jevišovic a Přech z Kojetic obsadili Holoubek a drželi jej 14 let, kdežto Martin z Radotic jako dvořan krále Zikmunda toulal se nejvíce v Uhrách. Teprve roku 1406 odvážil se pohnati Jindřicha st. z Jevišovic, že mu drží hrad Holoubek se vším zbožím, které ke hradu patří, dále pohnal Hynka z Jevišovic, že mu jeho list drží mocí bez práva; a Jana z Hradce, že právem ustál na Jindřichovi z Hradce svůj hrad Holoubek a ten jemu měl postoupen býti od něho neb od jeho syna a to se nestalo. Naproti tomu Hynek z Kun-

štátu, řeč. z Jevišovic, pohnal Martina z Holoubka a z Vilímovic, že mu je dlužen 1000 kop, že mu jen spraveno 400 kop.

Roku 1407 v neděli po Třech králích uveden byl Martin z Radotic na hrad Holoubek a zboží k němu patřící plným právem, které předvolalo Jindřicha z Jevišovic. Tím ještě Martin z Radotic klidně hradu Holoubka nedostal. Na něm s posádkou zůstal pomocník pánů Kunštátských, Přech z z Kojetic. Toho tedy býv. mincmistr Martin pohnal. Páni opět nalezli, že Martinovi má Přech z Kojetic hradu postoupiti ve 3 nedělích. Ale Přech neposlechl, protož Martin násilím hradu dobyl; i pohnal Martin Přecha opět a tu jemu vinu dával, že měl panským nálezem ve 3 nedělích postoupiti mu hradu Holoubka, toho pak neučinil a skrze nepostoupení, jakož se byl na tom hradě zavřel a jeho dobývali, zboží jeho opuštěno jest a lidé rozehnáni a škody veliké proto vzal jest; toho podkládá za 600 hř. gr. Současně pohnal původce toho, Jindřicha st. z Jevišovic, že jemu držel bez jeho vůle hrad Holoubek i což k tomu přísluší 14 let a toho používal proti jeho vůli; tu on musil toho hradu na něm a na Přechu z Kojetic dobývati právem; toho pokládá za 1000 hř. gr. Poručníkem toho půhonu učinil Vaňka, řeč. Prase z Tržku. Že Přech z Kojetic a s hradu Holoubka přepadal loupežně lidi, dokazuje mezi jiným půhon z r. 1408, který podal Jan z Lomnice na Přecha, že jeho lidé pobrali mu koně a jiné věci na svobodné cestě.

Dobýváním hradu a jinými dřívějšími nehodami zadlužil se Martin z Radotic v míře povážlivé a byl pro dluhy často pohnán. Nejvážnějším věřitelem byl Arnošt Flaška z Pardubic nebo Rychnburka, jenž požadavek 3000 zl. čistého zlata zdědil po Tasovi ze Semína, kterému Martin tento obnos dlu-

žen byl. I pohnal r. 1415 Martina z Holoubka ze 400 kop ze škod, které mu povstaly, že mu včas jistiny neplatil. Byl pak, když Martin platiti nemohl, téhož roku ten den před sv. Magdalenou uveden na hrad Holoubek a na vše statky a vesnice, které k tomu přináležejí ve 3000 zl. uh., které obdržel zemským právem po Martinu z Holoubka, vyjímajíc 26 lánů a 11 čtvrtí a les ve vsi Slavěticích, které věnem držela paní Helena z Vartemberka. Martin držel mlýn a dvůr u hradu Holoubka, ve Slavěticích 4 lány, 2 čtvrti a mlýn spustlý, ve Vilímovicích 38 lánů a 2 rybníky se stavy, v Plešicích 7 lánů a 1 čtvrt. Proti tomu ozval se Leonhard z Radotic, dovolávaje se, že s Martinem má spolek. Arnošta hned pohnal Svach z Oslavičky, ze zboží Holoubka, poněvadž otec jeho, pan Smil mu byl dlužen 56 kop.

R. 1416 prodal Arnošt Flaška z Rychnburka hrad Holoubek, jak jej na Martinovi mincmistrovi obdržel, Bedřichovi z Říčan, který se s ním a jeho dědici na řečený statek spolčil. R. 1418 zemřel Martin z Radotic. Vdova po něm Anna přijala svého bratrance Stubnara z Jeršpic za společníka na věno, které měla ve Vilímovicích.

O hrad s příslušenstvím přeli se Leonhard z Radotic, synovec Martinův, s Bedřichem z Říčan; prvnější obsadil hrad Holoubek. R. 1419 Anna, vdova po Martinovi, pohnala Leonharda z Radotic, že jí na věně jejím ve Vilímovicích velí robotovati na hrad Holoubek. Roku následujícího pohnal Leonharda seděním na Holoubku Mikuláš ze Slatiny, že za jeho ujce Martina z Holoubka dal 200 hř. a on, drže zboží ujce svého, nechce mu těch peněz dáti. Také pohnal Linharta Bedřich z Říčan, že drží jeho hrad Holoubek se zbožím. Současně pohnali kvardián a konvent kláštera sv. Jana v Brně Linharta z Holoubka, že Martin mincmistr, jeho strýc na smr-

telné posteli v Kostnici za svou a svých předků duši 220 kop rozkázal a poručil, aby od toho, kdožby zboží Holoubek obdržel, placeno bylo i on toho platiti nechce.

Za husitských válek dostal se hrad Holoubek do rukou různých, nepovolaných, které odtud páchaly loupeže, což se dělo i z jiných okolních hradů. R. 1434 připomíná se majitel na Holoubku Beneš z Krhova, odj. z Holoubka. Stěžoval si toho roku do Jana Zajímače z Jevišovic, že jeho lidi v Krhově, ve Vilímovicích, v Plešicích a před Holoubkem šacoval v lantfrýdě.

Od Beneše z Krhova přešel hrad Holoubek na Raymbrechta z Ebersdorfu, kterého pohnal v r. 1436 Jindřich z Říčan, že mu drží hrad Holoubek, dědictví jeho. Také Beneš z Krhova pohnal r. 1437 Raymbrechta seděním na Holoubku ze 500 hř., že jemu úmluv nedrží a mimo úmluvy mu sahá o ten trh Holoubek. I zapisoval Beneš z Krhova různým osobám části statku Holoubeckého, proti čemuž se Raymbrecht ohradil, protože mu Beneš veškeré své zboží zastavil a slíbil, že mu za hrad Holoubek s příslušenstvím ručí.

Poněvadž spory o Holoubek nepřestávaly a z hradu loupeže se tropily, usnesli se páni v Meziříčí r. 1440 shromáždění, aby hrad Holoubek zároveň s Frajštejnem, Čalonicemi a Rabštejnem rozbořen byl. To se ovšem hned nestalo. Raymbrecht prodal Holoubek Ondřeji z Okárce a jeho synu Albrechtovi (Arklebovi), protož r. 1446 pohnal tohoto Beneš z Krhova z 500 hř., že jest odkoupil jeho základ hrad Holoubek s jeho příslušenstvím, nemaje k tomu práva, ježto on to obdržel na Raymbrechtovi panským soudem a současně pohnal Jan ze Skalice a z Krhova Václava z Okárce, když otec jeho a bratr Arkleb koupili Holoubek od Raymbrechta, tu mu

tento na nich odkázal 300 kop a oni mu slíbili to vyplatiti a toho neučinili, a on drže nápad svého otce, nechce mu to zaplatiti.

Toho roku 1446 byl hrad Holoubek rozbořen a majetek k němu příslušící odevzdán pravému majiteli Jindřichovi z Říčan. Tento však již roku 1447 dal Hanušovi z Rájce spustlý hrad Holoubek a vše zboží k hradisku patřící, totiž vesnice Plešice a Vilémovice zapsati. Slavětice si ponechal, kteréžto současně zapsal Janovi z Arklebic a Myslibořic.

Od těch dob zůstal hrad Holoubek v rozvalinách. (Obr. 11.) Statky k němu přináležející připadly později většinou ke statku Valeckému. — V řece pod Holoubkem na balvanech stihneme zajímavou řasu nitrosedku nakřivenou (Lemanea torulosa).

Za paloukem při řece (znamenitá slunečná lázeň!) vstupujeme do stinné lesní rokle Chroustovského potůčka, v němž je též hojně rozšířena červená řasa Hildenbrandtka. Cestu, která do Chroustova vede, před krajem lesa opustíme a odbočivše do lesa v levo, dostihneme, přešedše cestu vozovou z Chroustova k Zarážkovu mlýnu vedoucí, brzy přímé lesní aleje protínající les směrem východním. Tu pyšní se lilákové roztřepené květy hvozdíku pyšného (Dianthus superbus). Za lesem objeví se rozsáhlá paseka, přes kterou kráčíme přímo k serpentinám stropěšínské silnice. Odtud směrem východním zírajíce uzříme v lesnatém údolí Jihlavky poprve cíl cesty naší, báječnou skálu Wilsonovu. Sestoupivše po silnici k dřevěnému mostu, nacházíme se v rozkošném údolí hartvíkovském. Zde na stinných skalách rulových visí hojné koberce různých mechů, na něž je vůbec celé údolí Jihlavky a Oslavy tak bohato. Zastihneme tu na skalách proti stropěšínskému mlýnu mimo jiné též Rhabdoweisia fugax, Aulacomnium androgynum, Orthotri-

chum Sturmii, Grimmia Mühlenbeckii a jiné. Pěšinka od mostu vzhůru lesem přivede nás opět na silnici, k cestě v pravo vedoucí, po níž stále v pravo se držíce, zatočíme k lesní aleji a ta již přímo míří do údolí Jihlavky, pod majestátní Wilsonovu skálu. Pozoruhodný skalní útvar, jeden z nejkrásnějších, jaké jsem kdy viděl. 100 metrů strmí mohutný, nádherně utvářený nad hladinou Jihlavky a my dole připadáme si jako trpaslíci proti tomuto obrovskému, imposantně vymodelovanému massivu rulovému, jenž tu stojí na stráži jako němý svědek dávných — dávných dob. (Obr. 13.)

Strmá stráň v levo vyznačuje se silnou tvorbou ssutek, které padajíce s vrcholových částí, zasypávají skalní útesy. Zprava se dá obejíti ku pěšince, která nás sráznou roklí přivede nahoru, kamž pohodlněji lze se dostati z místa, kde ústí na louku s vrchu již zmíněná alej, odkudž vede nahoru pěšinka mnohem pohodlnější. Nahoře v lese narazíme na trojnásobné valy nějakého předhistorického hradiska, z něhož vede cestička přímo na temeno „Kufštejnu". Tak totiž nazývá zdejší lid tuto příkrou skálu (též „Kopštejn"). Ku památce Wilsonově nazvali jsme ji po převratě roku 1918 „Wilsonova skála", kterýžto název se rychle ujal. Na temeni stojí dřevěný kříž několik zakrslých borovic a balvany s pupkovkou (Umbilicaria pustulata) a s červeným lišejníkem Caloplaca elegans var. tenuis. Pohled do údolí Jihlavky s této závratné výše je přerozkošný.

Druhdy tu stál hrádek (vojenská hlídka) kláštera Třebického na ochranu klášterských statků jeho na obou březích řeky Jihlavky. Kdy byl založen a zbořen neví se; poslední snad událo se již za válek husitských. Jako zbořený připomíná se teprv r. 1556.

Dáme-li se z hradiska směrem severním k silnici, dospějeme za pár minut starodávné osady

Obr. 13. — Wilsonova skála »Kufštejn« nad Jihlavkou.
(Fot. B. Švihálek.)

Hartíkovic s velmi starým kostelíkem. Zanedlouho jsme v Třesově, od něhož západně při silnici (vlevo) do Kozlan vedoucí na trati „Opočny" zvané se vyorávají ze zvětralého hadce krásné mléčné opály a chalcedony, také osinek. Na trati „Babách" bylo roku 1895 nalezeno popelnicové pohřebiště. Na trati „Mešnicích" byly nalezeny staré koňské podkovy tvaru širokého a úzkého, jinde na polích kamenné sekyrky, dlátka a jiné starožitnosti se vyorávají.

Třesov náležel od starodávna (r. 1101) ku klášteru Třebickému; v zakládací listině vesnice ta jmenována není, nýbrž zaniklé blízké Hošťálkovice (na trati „Ovčalky", zkomolenina ze starého Hošťálky).

Silnicí směrem severním dostaneme se za půl hodiny k panskému dvoru Okarci, bývalé tvrzi a ve středověku sídlu vladyk z Okarce. V zakládací listině kláštera Třebického (r. 1101) čteme mezi jinými osadami ves Hekartici, kterou se míní Okarec (od osob. jména Ekard, Okart neb Hekart; z toho povstalo německé jméno osady Okarts, počeštěno na Okarec). Avšak majetek ten klášteru brzy se odcizil a náležel zemanským rodům. Nejstarším známým držitelem byl Ondřej z Okarce (1349—1376), který měl statky v okolí a jinde. Roku 1556 připadla tvrz a ves Okarec Oldřichovi z Lomnice a na Náměšti, čímž spojeny trvale s panstvím náměšťským. Prošedše dvorem dojdeme k rybníku „Poulíku" (tam rdest vláskovitý — Potamogeton trichoides) a po silnici asi za půl hodiny k studeneckému nádraží, kde v útulné restauraci nádražní, očekává nás po celodenním putování dobré občerstvení a zasloužený odpočinek.

III. Templštýn.

(Žlutá.)

„Templštýn!“ — jedno jen slovo — a kolik skrývá se v něm tužeb, snů, rozkoší a vzpomínek!

Jíti na Templštýn jen k vůli zřícenině, jak se obyčejně stává, přímo přes Jamolice, Dukovany nebo Biskoupky a Senohrady — to zhola nic neznamená. Já mám docela jinou metodu: „Na Templštýn jen podél Jihlavky!“

Ovšem dvouhodinový pochod silnicí z Králic přes Březník (odporučení hodný hostinec p. Kříže) a Skřípinu do Mohelna, nelze počítati k turistickým specialitám; ale i takový ranní pochod, kdy paprsky sluneční nejsou ještě tak palčivé, jistě dosti osvěží. Však hned za Mohelnem nastane příjemná změna, jakmile se octneme nad vchodem do „Starých hor“.

Přišedše silnicí do Mohelna, dáme se rovně ulicí před námi ke hřbitovu a bývalé cihelně a pak přímo vozovou cestou do „Starých hor“, kde ještě v 18. století bývaly vinice, po nichž dnes tu není ani stopy.

Hned u vchodu kynou nám vstříc brzy z jara fialové zvonky koniklece lučního (Pulsatilla nigricans) i obecného (P. grandis), křivatec český (Gagea bohemica), v létě pak rozrazil klasnatý (Veronica spicata), řebříček chlumní (Achellea collina), dále na stráni v levo záraza písečná (Orobanche arenaria) zvonek boloňský (Campanula bononiensis), a sběhneme-li po příkré pěšince dolů, uzříme na

hadcových skalách kamenité stráně krásný česnek žlutý (Allium flavum) a nádhernou diviznu brunátnou (Verbascum pfoeniceum). Tu mihne se nad námi krásný otakárek fenyklový (Papilio Machaon) nebo ovocný (P. Podalirius), onde vyplašen našimi kroky, vznese se pestrý přástevník kostiválový (Callimorpha Hera) neb hluchavkový (C. dominula) a něžné vřetenušky třepetají se kolem hned v několika druzích, hlavně vřetenuška čičorečková v různých aberacích (Zygaena Ephialtes) i Phegea — a těch různých okáčů! Hned za splavem pak na výslunné lesní stráni mizí rychle v kamení velké ještěrky (Lacerta viridis) smaragdově zelené do modra nabíhající.

Nedaleko vlévá se z levého břehu do řeky potok Mohelnička, zurčící sem z hluboké a divoké rokle a příkré návrší nad námi, zv. „Stráž" má tvar hradiska s valem dobře zachovalým. Divoká partie podél Mohelničky od řeky ke Lhánicím je sice vysoce zajímavou, ale vymyká se z našeho programu. Na výslunné stráni nad ní roste lýkovec vonný (Daphne cneorum).

Jdouce tedy stále po levém břehu řeky, mineme dukovanskou elektrárnu a skrytá lesní pěšinka přivede nás přes skalní výběžek v cestu se nám stavící. Na granulitech najdeme tu lišejník Lecidea rivulosa, na všesovišti pak dutohlávku Cladonia uncialis f. integerrima a Cladonia strepsilis. Též huseník skalní (Arabis petraea) je zde rozšířen. Říční tůně poskytnou algologovi hojný materiál. Romantické údolí se náhle úží a z korun starých babyk (červená!) pojednou se tyčí příkrá skála (z jara ozdobená zlatými kyticemi tařice skalní (Allysum saxatile), pilíř bizarních tvarů — za ní druhá, dále pak třetí, čtvrtá atd. To jsou „Baby". Složeny jsou většinou z granulitu, jemuž zvětráním dostalo se nej-

Obr. 14. — Baby pod Mohelnem. (Fot. prof. Jelínek.)

rozmanitějších tvarů. Převládá však podoba skalních hradů, z ohromných kvádrů na sebe položených. Zvětralá hornina byla kdysi z trhlin vodou vyplavena, takže celá hmota skalní rozpadla se na jednotlivé sloupy. Neopomeňte vždy po chvilce se obrátit vzad a pozorovat tato zajímavá skaliska, jež jsme právě byli přešli (Obr. 14.)

Na nepřístupných skalách těch hnízdí u nás vzácný výr obecný (Bubo maximus) a říční orel (Pandion haliaëtus) též se tu zdržuje a hnízdí (1 párek v r. 1919 a 1920). Ve stráních jsou lišky, jezevci, kuny skalní i lesní a plchové a to jak plch obecný (Myoxus glis), tak i plch lískový (Muscardinus avellanarius), jenž se podobá zkrásněné velkooké myšce a nejspíše jej ulovíme při hrabání listí v zimě. Volavka popelavá (Ardea cinerea) bývá tu též často viděna, ovšem zdržuje se zde asi jen v době tahu (z jara a na podzim) a sotva tu asi hnízdí, jelikož je jako rybářství veleškodný pták pronásledována. Na výslunné stráni pod skalami roste muk obecný (Sorbus aria).

Konečně v místech, kde ohýbá se řeka náhle směrem jižním staví se nám v cestu nedostupná přes 100 metrů vysoká skalnatá stráň, na níž — na jednom místě nevysoko nad řekou statná třemdava bílá (Dictamnus albus) s bledě růžovými a nachově proužkovanými květy svou pronikavou skořicovou vůní se již v květnu prozrazuje a tráva strdívka skalní (Melica nebrodensis), při břehu pak podražec obecný (Aristolochia clematitis).

A tu nezbývá nic jiného, než o trochu výše, kde řeka mělce se rozlévá, tuto přebroditi. Hned na druhém břehu přivítají nás z jara něžné ladoňky (Scilla bifolia) a nad řekou jako letící drahokam mihne se ledňáček evropský (Alcedo ispida) a podivuhodný skorec (Cinclus cinclus var. aquaticus) pobíhá v

mělké vodě a mizí v hlubší, s kamenů seskakuje do vody ihned se potápěje, v letu náhle vjede pod hladinu a po dně běhá a sbírá potravu svou, setrvávaje až půl minuty pod vodou. Vrhá se i do nejprudšího proudu, ale na hladině neplove. Z hlubiny si pomůže křídly.

Na takovém místě můžeme zřetelně pozorovat, jak řeka vykonává t. zv. poboční erosi, snažíc se údolí rozšířiti. V takových zatáčkách totiž následkem odstředivosti se pruh největší rychlosti v řece, který v rovných částech toku bývá asi uprostřed, přibližuje značně břehu konvexnímu. Zde voda rychleji a mocněji proudí a má ovšem větší účinek erosní, podemílá břehy a stráně činí zpravidla velmi příkrými — amfiteatrálními. Když řeka po delší dobu vyvíjí poboční erosi, podemílá stěny amfiteatrů tak, že se konečně sesypávají dolů a proto obyčejně v těchto zatáčkách na vnější straně oblouku skalní stěny kolmo do vody se srážejí. Kdežto na břehu protilehlém, konkávním, voda majíc menší rychlost, nechává ležeti část materiálu, který ssebou vleče, tedy akkumuluje. Tam se břeh sklání mnohem volněji a z nanášeného materiálu povstávají ploché „ostruhy", z nichž časem povstává široká podloha údolní — údolní lučiny. Řečiště posunuje se tedy neustále po proudu a to směrem ku břehu konvexnímu. Rozšířená podloha údolní na vnitřní straně oblouku je tedy spolehlivou známkou pokročilejšího věku údolí. Účinky tohoto processu vystupuji ještě jasněji tam, kde úzké údolí se meandrovitě vine uprostřed vyššího okolí (viz v předcházejících statích údolní meandry Jihlavky pod Koněšínským mlýnem a Oslavy pod Sedleckým hradem). Kolik tisíciletí uplyne, než řeka tak hluboké údolí vyhlodá! — Nad těmito příkrými skalisky kroužívá z jara, častěji na podzim sokol stěhovavý (Falco peregri-

nus) a zdá se, že tu též hnízdí. Káně lesní je tu zjev zcela obyčejný.

Když tak jdeme kus vozovou cestou do stráně stoupající (hojnost vonných konvalinek), odbočíme náhle v levo dolů (žlutá!) a po pravém břehu řeky blížíme se již pomalu k cíli naši cesty. Na temeni mohutného massivu granulitového již prosvítají zříceniny Templštýnu!

Cesta nás vede přes nepatrnou skalku křovinami klokočovými (Staphylea pinnata) do srázné rokliny, z níž začne náhle vzhůru vystupovat. Na lesní stráni plno kyčelnice devítilisté (Dentaria enneaphyllos) a níže u řeky i kyčelnice cibulkatá (Dentaria bulbifera). Přišedše z místa, kde se pěšiny rozcházejí, necháme jednu běžeti vlevo dolů, druhou v pravo na „Brabčí kopec" a volíme tu prostřední, která vede ke zříceninám. Na příkrém tomto úbočí roste úhledný a libovonný lýkovec vonný (Daphne cneorum). Dvakráte otevře se před námi báječné panoráma než dospějeme temene a prvních hradeb. (Obr. 15.)

Hrad byl z nejmohutnějších středověkých staveb, o čemž hlasné svědectví dodnes podávají nezahladitelné ohromné pilíře a zachovalé zříceniny jeho. Znatelna jest gotická kaple, ohromné hradební zdi u padacího mostu a hlubokých valů na straně jižní. Nedaleké místo u hradu označuje někdejší studni, prý původně 500 loket hlubokou, která ještě r. 1883 měla 14 m hloubky, leč na rozkaz ředitelství velkostatku zasypána. Pověst o ní dí, že v určité hloubce upevněny v ní dvéře k tajné chodbě, vedoucí prý až do Hrubšického zámku. Zříceninami, které hustě křovinami a stromy zarůstají, proplétají se cestičky, z nichž jedna vyvede nás na hradební zeď (na str. severní), kde objeví se před námi rozkošný obrázek, jeden z takových, na něž se nezapomíná.

Obr. 15. Ve zříceninách Templštýna. (Fot. prof. Jelínek.)

Osudy hradu i blízkých Jamolic připínají se v nejdávnější době na řád templářů, jenž se zde r. 1232 za krále Václava I. usadil. Řád sídlil nejprve v Jamolicích, dříve ještě, než zde byl kostel s farou zřízen, což asi stalo se vlivem jeho. Sídlem jejich bylo místo nynějšího lánu č. 43 a půllánů č. 44, což dá se souditi z mohutných základů, na něž se při přestavbě těchto domů narazilo; dle ústního podání náležel templářům také lán č. 10 s velkou zahradou a rybníkem. Důkazy o sídle řádu templářského v Jamolicích podávají písemné památky: v r. 1242 daroval Bohuslav z Bukova řádu tomu v Jamolicích usedlému osadu Olší u Doubravníka z vděčnosti, že templář Kuno v bitvě s Tatary jej před smrtí zachránil. Hned na to vznikla pře o 5 lánů, jež Štěpán, rytíř na Pernštýně, od jamolických templářů koupil a r. 1243 doubravnickým jeptiškám daroval. Jeptišky vznesly na templáře r. 1244 žalobu až k papeži Inocenci, jenž při tu zvláštní soudní komisí dal vyšetřit a urovnat. Téhož roku byl nejmenovaný „magister militiae templi in Gemolic" — představený templářských rytířů v Jamolicích. R. 1279 potvrdil biskup Bruno zdejším templářům statek a faru v Hor. Dubňanech, Dukovanech a Bohuslavicích a nástupce jeho Theodorich r. 1281 i faru v Jamolicích.

Brzy na to vystavěl si řád 2 km severně od Jamolic na srázném kopci nad Jihlavkou velmi pevný hrad a přestěhovav se tam, nazval jej Templštýn, jenž se vsí téhož jména (sem tam v okolí zřícenin objevíme, úplně však již se zemí srovnané, zbytky budov podhradí někdejšího pyšného hradu), pak Jamolicemi, Dobřinskem, Řeznovicemi a Biskoupkami tvořil zvláštní statek, náležející jejich komendě.*)

***) Komenda znamená okrsek duchovního rytířského řádu.**

V komendě templářů zachovaly se ještě tyto zprávy: r. 1295 vstoupili do jejich řádu bratři Abel a Vicemil z Dobřínska, přinesše věnem několik lánův a vinic, položených u Dobřinska a Petrovic, k čemuž komtur řádu Theodorich od třetího jich bratra Jimrama, později též do řádu vstoupivšího, a jeho svaka Eberharda ze Steindorfu ještě několik vinic přikoupil. Nejmladší z bratří těch Mikuláš zřekl se r. 1298 všech nároků na svůj podíl v Dobřínsku a Petrovicích: 10 a půl lánu, 6 dvorců, lesa v dolní části Dobřinska a 9 vinic v Petrovicích a mimo to i patronátního práva nad farou v Dobřinsku jemu příslušícího, rovněž ve prospěch řádu. R. 1301 potvrdil Alšík, syn Alberta z Merle, kupní smlouvu s templáři jako majiteli Templštýna uzavřenou a r. 1303 činí se ještě zmínka o Abelovi a Pertoldovi jako křížovnících z Templštýna.

Řád ten vzal začátek roku 1118 v době křižáckých výprav do svaté země, kdy utvořil se sbor mužů, kteří si předsevzali nábožné poutníky chrániti. Tito vydali se do Jerusaléma, kde složivše sliby chudoby, čistoty a poslušenství, přidali ještě čtvrtý: chopiti se zbraní proti nevěřícím a chrániti poutníky před lupiči Saracenskými. Král Balduin II. vykázal jim místo za pobyt ve svém paláci, jenž nacházel se na východní straně někdejšího chrámu (templum) Šalamounova, odkudž název jejich templáři. — S počátku bylo jim poskytnuto důchodu na výživu a zaopatření i žili pouze z almužny, v chudobě, majíce vždy dva bratři jednoho koně; proto pečeť jejich nesla ve znaku dva sedící jezdce na jednom koni.

Řád jejich přes přísná řeholní pravidla úžasně vzrostl, když členové vysokých rodů dali se v jejich řady, darovavše jim rozsáhlé statky; ba dosáhl nevídané moci a vážnosti, velikého vlivu a bohat-

ství, neboť měl ve všech zemích statky. Vyskytli se jim však i nepřátelé, obvinivše je ze ztráty posvátných míst a zrádného se spolčení se se Saraceny — hlavně Johanité.

Filip Sličný, král francouzský, jsa prý jimi uražen, snažil se vykonati na celém řádu pomstu, hlavně na jejich jmění. Na tajnou úmluvu a rozkaz krále s papežem Klimentem V., dostavil se velmistr Molay, s 60 rytíři z Cypru do Francie. Náhle v noci z 13. na 14. října 1307 byli zatčeni a zahájen s nimi proces. 59 členů mimo velmistra vydáno světskému soudu, z části za živa upáleno, ostatní pak odsouzeni k doživotnímu vězení. I velmistr řádu Jakub Molay byl mezi odsouzenými k doživotnímu žaláři. Poněvadž však on i s bratrem následníka trůnu z Auvergne prohlásili rozsudek neplatným, dokládajíce se svojí nevinou, byli rovněž upáleni.

Církevním sněmem ve Vienne byl řád dne 23. března 1312 zrušen a jmění jeho zabaveno.

Po templářích připadl hrad i statky k němu příslušící Bertholdovi Pirknerovi čili z Pirkenštejna, bohatému kovkopu a měšťanu z Kutné Hory, jenž byl mezi oněmi 38 českými a moravskými pány, kteří 27. prosince roku 1317 ve Vídni uzavřeli s římským králem Bedřichem Rakouským a jeho bratry protispolek proti českému králi Janu Lucemburskému a jeho spojencům. Po něm dědili Templštýn jeho synové Václav a Oldřich, kteří jej prodali roku 1349 Přibíkovi ze Šelenberka a jeho synové Jan a Drslav postoupili jej r. 1379 i s horním právem v Nišovicích a Žbánicích nejvyššímu českému maršálkovi p. Jindřichu Lípého za 3200 hř., jenž všechno jmění k Templštýnu náležející s Krumlovem sloučil. Na hradě Templštýně vyhotovili r. 1391 bratři Jindřich a Hynce z Lípého zakládací listinu, jíž byl zřízen ve farním kostele v Šlapánicích oltář sv. Kate-

řiny. Roku 1446 podpisuje se pan Jindřich z Lipého také „z Templštejna“.

Že v tom čase a ještě později byl Templštýn v dobrém stavu a obydlen, podpírá okolnost, že dvorský sudí z domu Lípého, rytíř Václav z Tulešic, byl ustanovem purkrabím na Templštýně, v kteréž hodnosti ještě r. 1439 vedl při o rybník v Šimkovicích mezi Bertholdem z Lípého a Přibyslavem, opatem kláštera Luckého u Znojma. Také byl na Templštýně ještě na začátku 19. století nalezen kámen s letopočtem 1552.

Později dostal se Templštýn i s okolním jměním v majetek pánů Osovských z Doubravice, z kteréhož rodu jej Smil III. a jeho synové Jindřich v r. 1482 a Václav (později) ještě drželi. Pak přešel opět v majetek pánů z Lípého a odtud zůstává navždy při panství krumlovském. Kdy byl zbořen, není známo, nepochybně asi zašel požárem, jak poznati lze dosud z ohořelých krovů a hromad popele při kopání nalezeného, opáleného železného kování u dveří a pod. Nyní hrad zcela leží v ssutinách a vítr i déšť hlodá na mohutných zdech a pilířích (Obr. 16.) dále, na nichž usadila se mišpule skalní (Cotoneaster vulgaris), svída obecná Cornus sanquinea), řešetlák počistivý (Rhamnus cathartica), břek (Sorbus torminalis), muk obecný (Sorbus aria), růže bedrníkolistá (Rosa spinosissima), starček barborkolistý (Senecio barbareaefolius), česnek žlutý (Allium flavum) a mnoho jiných.

Okolí Templštýna je lesnaté, porostlé bohatou florou křovinatou i bylinnou. Jak botanik, tak mineralog neodejdou bez vydatné kořisti. Na jihovýchod střídá se granulit s hadcem, hornina pyroxenová a enstatitová. Ve zmolách najdeme: opály, chalcedony, gurhofiany, bronzit, enstatit, chromit

Obr. 16. Zříceniny Templštýna. (Fot. prof. Jelínek).

a pikrolít zelený a namodralý. Na žílách se nacházejí zeolity, laumontit, analcim, prehnit, natolit, křemeny a osinky. Nejlepší doba k hledání je, když stráň je vykácená. Prohlédnout dobře kamení u řeky, lijáky ze zmol nanesené.

Na křemencových kamenech zdiva zříceniny najdeme lišejník Caloplaca fuscoatra, na granulitových skalách pod Templštýnem a na ssuťových kamenech Lecidea lucida, Rhizocarpon viridiatrum, Lecanora demissa, Parmelia prolixa a Gyrophora deusta a j., z mechů pak nejzajímavější Grimmia ovata, Bryum elegans, Philonotis Arnelii.

Od silné zdi, která chránila hrad z jedině přístupné strany jižní, sejdeme serpentinou (červená!) po svahu hluboké rokle, jíž hrne se dolů četnými vodopádky bystřina hustým křovím zakrytá. — Na kaskádách těch tvoří sinná řasa skrytomíšek studničný (Aphanocapsa fonticola) načernale modrozelené tenké sliznaté stélky a lyngbyovka proudomilovná (Phormidium cataractarum), v tlustých lupenovitých kusech se odlupující, hnědé plochy na kamenech pod vodopádky jsou krásovlas zední (Calothrix parietina var. pluvialis), doleji pak bystré vlnky zmítají trsíčky trávozeleného žabího vlasu svazčitého (Cladophora glomerata). I lišejník se tu uchytil na vodopádku: Gyalecta cupularis. Dole pak poduškovitě seskupené přízemní sivé růžice lomikamene vždyživého (Saxifraga aizoon) jsou (zvláště v době květu) pravou ozdobou omšených útesův severních, čnějících přímo nad řekou. Jeden z nejvýznamnějších prvků dealpinských.

Přebrodivše zde řeku, jdeme kousek paloukem v levo proti proudu a tu již vítá nás z prava široká alej lesní (průsek) příkře stoupající, kterou pustíme se chutě vzhůru. Podklad je hadcový, což prozrazují již rostliny: tařice chlumní (Alyssum

Obr. 17. — Pohled na Templštýn a údolí Jihlavky od Biskoupek. (Fot. J. Karkulík.)

montanum), bílojetel (Dorycnium pentaphyllum), bodlák nící (Carduus nutans) a kavyly: péřitý (Stipa pennata), Grafův (Stipa Grafiana) i Stipa pulcherrima var. dasyphylla a j. Lichenolog však pustí se raději kus dolů po proudu na tak zvané „Skály", výslunná a vyprahlá granulovitá skaliska, kde jej čeká dobrý lov: Thyrea pulvinata, Porycyphus areolatus, Physma polyanthes, Heppia Quepini a j. Z těchto míst naskytne se nám rozkošný pohled na Jihlavku s Templštýnem a okolními stráněmi. (Obr. 17.)

Jde-li pak odtud vzhůru v levo po cestě výslunnou strání, při níž sbírá dutohlávku Cladonia subcariosa, setká se s námi opět. Úplně nahoře odbočíme vozovou cestou po kraji lesa poněkud v pravo, pak v levo! na Biskoupský kopec (zde koniklec obecný (Pulsatilla grandis) i luční (Pulsatilla nigricans), křivatec český (Gagea bohemica), trávnička obecná (Armeria vulgaris) a j.), odkudž směrem severním přes několik polí přejdeme k jiné cestě a tu již vidíme Senohrady. Pod kopcem odbočíme z vozové cesty, která v pravo k silnici míří, na pěšinu (při ní po stranách v trávě roste v květnu výtečná bílá houba, silně čerstvou moukou vonící čirůvka zápašná či májovka luční (Tricholoma graveolens) v hojnosti) a ta nás dovede přímo k senohradským lukám a do vsi. Příjemné občerstvení v hostinci „Na radnici" na pravé straně silnice, též hostinec u Matoušků — zástavka turistů.

Kolem blízké kovárny (za rohem) zabočíme do uličky, z níž vede pěšina výmolem přímo na výhon — rozsáhlé pastvisko (křivatec český — Gaga bohemica), k jehož nejvyššímu bodu, označenému několika starými borovicemi, zamíříme. Jaké překvapení nám tu uchystáno! Stojíme na temeni skaliska napřekot strmého zv. „Malá skála" (domácí lid říká „Velká skála") (Obr. 18.) s předhistorickým

Obr. 18. Temeno Velké skály nad Oslavou u Senohrad. (Fot. A. Vaigner.)

hradiskem, kde byly nalezeny části provrtaných mlatů, kamenné sekyrky, nožíky, šipky z pazourku, čočkovité přesleny z pálené hlíny, četné střepiny nádob hrubých a volnou rukou hnětených, kus jehlice bronzové, vzácná sekyrka měděná a j. Vy-

soký a dlouhý val ještě zachovaný, druhý již skoro zmizel.

Hluboko pod námi (140 m) šumí Oslava a k ní tulí se mlýn, protějšek tvoří Ketkovický hrad (Viz stať I.), od něho v levo Kravíhora s rozhlednou, před námi směrem severním přehlédneme celou Chvojnici, v pravo příkrou Plánici a další stráně, v nichž řeka velikými meandry prodírá se dále k východu. Panoráma, jakých je málo. Zvlášť v podzimním hávu (v říjnu) jest dojem nepopsatelný.

Tato exponovaná skála, stojící právě na rozhraní skupiny dvojslídné ruly s rulou svorovitou, s pruhy silně křemičitými, hostí četné lišejníky: Rhizocarpon parapetraeum, Buellia badia, Stereocaulon condensatum, Acarospora smaragdula, Cladonia papillaria, Cladonia strepsilis, Cladonia uncialis, Cladonia Floerkeana, Cladonia foliacea var. alcicornis, Gyrophora hirsuta a Gyrophora polyphylla a j.

Opustivše skálu jdeme zpět a po kraji lesa v pravo dolů přijdeme ve chvilce na chodník v úžlabině, který nás svede bezpečně dolů k řece, jejíž čisté vlnky zvou nás k občerstvující lázni. Ke mlýnu dostaneme se po lávce a není-li, tož přejdem po splavě. Tu na olších lišejník Microphiale diluta. Ve sklepení u mlýna výtečná voda. Na výslunné kamenité stráni nad mlýnem stojí jako zlaté svícny velké divizny. A nyní vozovou cestou vzhůru do Ketkovic.

IV. Na Vlčí kopec.
(Zelená.)

„Na Vlčí kopec!" S jak zvláštním radostným pocitem vystupujeme vždy z vlaku na nádraží náměšťském, konáme-li tento výlet! Jdeme cestou kolem nádražní restaurace v pravo kolem rybníka, pak druhou ulicí v pravo přes trať a polní cestou přímo vzhůru (odtud pěkný pohled na Náměšť a zámek uprostřed lesů na příkré skále se vypínající) a do blízkých Zňátek, kde několik doškových střech je ozdobeno četnými trsy netřesku střešního (Sempervivum tectorum). Před Zňátkama vpravo i vlevo od cesty vystupuje na polích hadec v několika ostrůvkách v granulitu, protkaný žilami křemencovými a opálovými, které se na polích vyorávají; také eklogit a jemný osinek (Amianth) se tu nalézá ve zmole již zalesněné. Projdeme návsí napříč a polní cesta přivede nás brzo k oboře, kdež po schůdkách přelezeme a dáme se lesní cestou (hojnost hub), zabočíme pak v levo a zanedlouho sestoupíme k čistému potůčku s mnohými kaskádami, který spěchá bystře k Oslavě, jejíž údolí se brzy před námi otevírá. Na kamenech v potoce stínomilná řasa Hildenbrandtia rivularis prozrazuje se krvavě červenými skvrnami, též tu lišejník Verrucaria hydrela ve společnosti Bacidia inundata. Jsme u brodu a hájenky (Vlasáka na druhém břehu). Kráčíme dále (bílé značky na stromech) květnatou lučinou a kaštanovou alejí ke zděnému můstku, kde druhý potůček vodopádky se skal se vrhá, načež stoupáme

vzhůru cestou v pravo se zatáčející, pak přímo k jihu vedoucí alejí. Tam, kde tu alej přetíná alej příční, dáme se vozovou cestou od té i oné v levo a po chvíli sejdeme po hřebeně ke zříceninám Sedleckého hradu (tři bílé kříže). V dálce na kopci prokukuje z lesní zeleně letohrádek na „Vlčím Kopci". Odtud můžeme pokračovati cestou až dolů k řece, přebroditi se pod Lamberkem a pokračovati v další tuře, jak uvedeno ve stati I. Lamberk (Odst. 12—27.)

My však ze Sedleckého hradu toutéž cestou, kterou jsme byli přišli, vracíme se zpět a pak pěšinkou v levo vzhůru a za pár minut octneme se „Na vyhlídce". Stojíme přímo nad Oslavou na strmém skalisku 120 m vysokém (viz stať I. Lamberk) s pěknou podívanou na zajímavé meandry klikatící se Oslavy. Četné meandry údolní zdají se býti zděděny z dob, kdy řeka při malém spádu se volně vinula po široké podloze. Na granulitové skále této žije lišejník Rinodina discolor, Caloplaca fuscoatra a j. Jdouce dále okrajovou cestou dostihneme po chvilce okrouhlého glorietu, odkud se též pěkný pohled do údolí a na protější „Vlčí kopec" otevírá. Tu v trávě žlutá se krásný vstavač bezový (Orchis sambucina), na starých dubech pak a pařezích červenají se na podzim výtečné houby pstřeně (též masojed obecný, Fistulina hepatica), které rozříznuty uzený jazyk připomínají a smažené jako řízky nebo připravené na způsob roštěnky výbornou pochoutku poskytnou. Staré duby po stráni roztroušené hostí též četné lišejníky; mimo jiné též Arthopyrenia gemmata, Bacidia effusa, Parmelia cetrarioides, četná Calicia, jako: C. quercinum, salicinum, curtum, Chaenotheca acicularis, Ch. bruneolla, Ch. trichialis var. valida, Melaspilea megalyna, Pertusaria amara a faginea, na zemi dutohlávku Cladonia Floer-

keana f. intermedia, Cladonia ochrochlora. Tu leze po kmeni piluna obecná (Prionus coriarius), tam zas tesařík veliký (Cerambyx cerdo) nebo roháč (Lucanus cervus), v sečích pak různí tesaříci —

Obr. 19. Vyhlídka na Oslavu pod Vlčím kopcem. (Fot. B. Švihálek.)

kuloštítník řešetlákový (Clytus rhamni), žlutopásec tečkoševý (Plagionotus arcuatus), zklenuloštítník černoskvrnný (Clytanthus Herbsti), purpurec středo-

skvrnný (Purpuricenus Koehleri) a mnoho jiných a různí motýlové.

Pěšinkou přijdeme nad skalní ostroh (na němž Calicium corynellum ve společnosti Haematomma coccineum roste) k osamělým borovicím, kde se nám naskytne překvapující pohled do údolí Oslavy, od něhož se oko jen těžko odpoutává. (Obr. 19.) Přešedše ještě dva potoky s četnými kaskádami (Obr. 68.), divokou roklí k řece spěchající, vystupujeme již na „Vlčí kopec". V roklích potůčku najdeme často po deštích líně lezoucí mloky obecné (Salamandra maculosa). Na zábradlí můstku lišejník Xylographa pararella a při cestě vroubené borůvčím na hlinitém srázu rosol. Gyalecta gloeocapsa a Lecidea gelatinosa a na mechem omšených pařezích Lecidea sanguineoatra.

Upozorňuji na slova mor. lichenologa J. Suzy o Sedlecké oboře, přírodní to reservaci, v níž zachovány jsou dodnes prastaré porosty, především dubové: „Tyto jsou útulkem ptactva i hmyzu, na kmenech jejich kochá se oko lichenologovo mikroheteriemi četných vzácných lišejníků, jež mohly se pouze zde, na těchto posledních našich mohykánech stromových udržeti v takovém množství. Neznám na Moravě krajiny, která by byla bohatší skupinou Caliciaceí. Jednotlivé zástupce její najdeme v družinách téměř na každém dubu, babyce, jilmu a p., ve skulinách rozprýskané kůry, na holých, kůry zbavených kmenech, na tlících pařezích. Zde umožňuje též dostatek exponovaných skalisk nad Oslavou i příznivé poměry srážkové velký rozmach flory lišejníkové i mechové, ovšem že i zároveň rostlin vyšších."

Mimo zámeček (Heinrichslust 1830) je tu ještě několik stavení. Každoročně vrchnost s hosty po 8 a 14 dní ku konci září pořádala tu hony na vy-

sokou zvěř (jeleny a daňky) i divoké kance (černou zvěř). Nádherná podívaná od loveckého zámečku zaujme z plna naši pozornost; v dáli bělají se v lesní zeleni 3 kříže (Sedlec. hrad), na vysoké stráni vykukuje okrouhlý gloriet, v pravo lesní bouda „Žampion“. Z Vlčího kopce můžeme cestou, která již před vstupem na Vlčí kopec v levo odbočuje po divoké stráni, kde staré kmeny jako v pralese se povalují a práchnivějí, sestoupiti k lávce a nastoupiti cestu ke Skřípině (viz stať I. odst. 12. až 27.). Na dubech hojná již svrchu připomenutá červená houba Fistulina hepatica. Za abnormálního stavu vody (z jara) nelze řeku přebroditi; pročež držíme se panské silničky, která z Vlčího kopce odbočuje vlevo. Tam kde se počíná zatáčeti dolů, opustíme ji a jdeme lesní cestou přímo dále až k hájence Kladerubské.

Cesta vozová od hájenky v pravo běžící, točí se po chvíli v levo na okraji lesa. Po ní kráčíme jen kousek, načež v levo pěšinkou odbočíme a sestoupíme dolů k potůčku, který právě tam do Oslavy ústí. Jsme u skřípinského mostu, od něhož pokračujeme cestou na rozhraní lučin a lesa vedoucí až k t. zv. cikánskému údolí, kde počne cesta vzhůru lesem vystupovati. Zde z jara kvete lýkovec obecný (Daphne mezereum), později pryšec mandloňovitý (Euphorbia amygdaloides), na modřínech a borovicích plno plodné provazovky (Usnea barbata) i plodného větvičníku slivového (Evernia prunastri). Tak dojdeme až na konec lesa a na jeho rohu zabočíme v levo; nyní můžeme se dáti buď přímo cestou stále podél lesa vedoucí*), anebo ještě více vlevo

***) Jdeme-li stále přímo cestou dále podél lesa vedoucí, zatočíme po ní na pravo do polí (ale jen asi 100 kroků), pak ji opustivše, pustíme se v levo po travnatém pruhu mezi poli a křovinami až na okraj koryta, odkud je pěkná vyhlídka na Oslavu (až k Vlčímu kopci)**

Obr. 20. Hřeben Ketkovického hradu od Oslavy. (Fot. B. Švihálek.)

druhou cestou po okraji rokle dolů. V místech, kde se cesty rozdvojují, jdeme tou horní horizontálně

---

a na protější homoli se zříceninami Kravíhory. Pak stále po kraji koryta kráčejíce, přijdeme na vozovou cestu do lesa vbíhající a tu na malé mýtině pojednou se před námi zjeví obraz, jakých je málo: Ketkovický hrad — tento drahokam pooslavské krásy. (Obr. 48.) Cestičkou, která příkře sbíhá dolů, dostaneme se k Senohradskému mlýnu.

až k pěšince (schůdky) na skalní hřeben „Kavčí" zvaný, který kostrbatými skalisky příkře k řece se sráží, načež nespustíme se již tohoto pohodlného chodníčku, který stále prostředkem stráně se plazí (na němž sinná řasa svazečka nízká Flotowova (Symploca Flotowiana) až konečně na přímou lesní alej zaběhne. Zde kráčíme po dobře znatelném jesepu, bývalé údolní podloze, kudy řeka Oslava před pradávnými časy se ubírala (viz stať XIII. odst. 4.—5.) až pěšinka náhle vlevo odbočující svede nás k Senohradskému mlýnu, kde přebrodíme se na levý břeh k ústí Chvojnice. Odtud pak buď po hřebeně na Ketkovický hrad (viz stať I. odst. 20. až 27.) anebo po Chvojnici (červená!) (viz stať XI. posl. odstavec) anebo od ústí Chvojnice dále po levém břehu Oslavy pod majestátním hřebenem Ketkovického hradu. Pěkná je podívaná na příkrá rulová skaliska (Obr. 20.), která pak dále přímo do řeky se srážejí. Je-li voda pod normál, snadno se přebrodíme na druhou stranu, je-li nad normál, přejdeme přes skalní útes pěšinkou ke Ketkovickému mlýnu. Pak stoupáme vozovou cestou vzhůru do lesnaté stráně a hned první pěšinkou (zelená!) zabočíme vlevo nahoru, načež o něco výše pohodlná cesta přivede nás (vlevo) ke zříceninám hradu. (Dále viz stať I. odst. 24.—27.)

V. Přes Wilsonovu skálu a Dřínovou horu na Rabštýn.

(Žlutá.)

Východisko: nádraží ve Studenci, odkudž přes Okarec (červená!) a Třesov do Hartvíkovic. Odtud po silnici k lesu, z které asi v polovici odbočíme v levo a vozová cesta přivede nás přímo na Wilsonovu skálu (dle stati II., poslední 3 odstavce, však obráceně). V lese narazíme na trojnásobné valy nějakého předhistorického hradiska, z něhož vede cestička přímo na temeno „Kufštejna" (Obr. 21.), odkud je zajímavý pohled do údolí Jihlavky (více o Kufštejnu ve stati II. odst. 20.—22.). Pak zpět přes hradisko a sráznou pěšinkou dolů k řece, pak luční stezičkou po proudu až k lesíku, odkud je imposantní pohled zpět na „Kufštejn", tento skvost našeho Pojihlaví, jenž údivem naplňuje každého návštěvníka svou formou, hrdostí a mohutností. Brzy pak zatáčí se řeka v pravo do nádherného údolí k Loupalovu mlýnu a k „Dřínové hoře" nad Dalešickým mlýnem, za nímž řeka v kruhu obtéká její zajímavou ostrožnu, na níž stával podle všeho jakýsi hrad; místu tomu říkají „na Hradisku" a často prý při orání narazili na zdi. Dosud spatřiti tam lze příkopy kolem, na nichž rostou zdivočelé ovocné stromy a mezi nimi veliké množství srstek. Jméno hradu nikdo zde nezná. Možno též, že je to nějaké předhistorické hradisko. Na amfibolitových stinných skalách na pravém břehu vzácný lišejník

Obr. 21. Wilsonova skála »Kufštejn« nad Jihlavkou. (Fot. O. Moll.)

Calicium corynellum ve společnosti Haematomma coccineum. Též později dále nedaleko splavu Slavětického mlýna.

V rokli při potůčku za Loupalovým mlýnem sbíral botanik a mykolog R. Picbauer vzácné mechy: Ulotha americana, Dryptodon Hartmanni. Nad Da-

lešickým mlýnem na pravém břehu Jihlavky viděti jest nepatrné stopy opevněného místa, které dodnes „Hrádkem“ sluje. Jsou to zříceniny středověkého hradu Čalonic, který jakožto sídlo loupežnické chátry r. 1440 zároveň s Holoubkem a Rabštýnem ztroskotán byl. Tenkráte snad také osada Čalonice za své vzala, která bývala sídlem vladyckého rodu „z Čalonic“. Na trati za lesem, jež dosud Čalonice sluje, vyorávali ještě před několika lety kusy zdiva; také je tam studánka, o které si lid vypravuje, že je v ní zakopán zvon. Kdož by chtěl takto odbočiti, musil by přejíti po lávce mezi jmenovanými mlýny a toutéž cestou zase zpět (zbytečná zacházka, nehodící se do našeho programu).

Přejdeme ostrožnu v nejnižším místě (v sedle) a sběhneme dolů k peřejím, kde údolí se značně zúžuje a voda přes balvany se s šumotem valí. Nad námi závratná skaliska se tyčí (Dřínová hora) — s křivatcem českým (Gagea bohemica) a kýčelnicí cibulkatou (Dentaria bulbifera) a asi po čtvrt hodině vycházíme ze soutěsky té ve volnější údolí. Na protější lesnaté stráni vyčnívají nad vrcholky stromů bizarní skaliska různých podob (na př. Marie Stuartovna — „Špičatá skála“ — nejvhodnější pohled od osamělého smrku u řeky). U Slavětického mlýna*), který ponecháme na pravém břehu, dáme se cestou v levo vzhůru roklí t. zv. „Francouzský žleb“, nad nímž na strmé stráni stávala jakási tvrz malých rozměrů, kde říkají „na Hrádku“. Zde nachází se v lese pouze kus příkopu a kulatá prohloubenina, o níž se praví, že bývala studně 90 sáhů hluboká. Ani základů nelze zde spatřiti. Památky se nenalezly. Pověst praví, že jakési jeptišky (jistě dalešické), jímž hrádek i s okolními lesy náležel, přišly do Kra-

*) **Nad splavem na silných babykách lišejník Coniocybe farinacea.**

molína žádat asi o 3 míry ovsa pro koně a slibovaly, že za to budou kramolínští osvobozeni od platů a zbořenina i s okolními lesy, že jim připadnou. Ježto bylo přede žněmi, nemohli občané žádosti jejich vyhověti a proto zůstalo při starém. Ve Francouzském žlebě bylo ve válkách Napoleonských mnoho Francouzů pobito. Když tudy táhli, byli zde od vojska rozestaveného na okolních stráních obklíčeni a většinou pobiti. Byli zde dvakráte. Roku 1805 zdrželi se tu jen 14 dní a jen málo drancovali; za to r. 1809 zdrželi se zde od 15. srpna do Všech Svatých a mnoho drancovali. Koním svým podkovy obráceně přibíjeli, aby se myslilo, že jeli z osady.

Po chvilce nejbližší cestou v pravo odbočivše, najdeme pěšinku, která nás po stráni opět dolů svede. Tu v říčních tůních lov pro řasistu! Pak širším údolím, celkem přímým kráčíme pestrými lučinami, z jara něžnými ladoňkami (Scilla bifolia) posetými, až poblíž záhybu pod „Hřebcem" stoupáme vozovou cestou v levo do lesní stráně, až dojdeme k plotu obory, odtud pak neustále v pravo se držíce, ke Skrejskému mlýnu zaměříme. Pohodlněji dostaneme se ke Skrejskému mlýnu takto: U Slavětického mlýna přebrodíme se po splavě, nebo nás lodičkou převezou (bývá tu též lávka) na pravý břeh řeky, po němž jdeme stále příjemnou cestou, později do stráně vystupující (zde ladoňka dvoulistá — Scilla bifolia) až na vrcholek hřebenu „Hřebec" zvaného, odkudž cestou do rokle sbíhající sejdeme přímo ke Skrejskému mlýnu. Zde na cementovém nátěru podezdívky lišejník Lecania erysibe! —

Tu po pěkném splavě řeku přebrodíme (též převážejí o něco níže loďkou) a mlýnskou cestou dáme se k rokli, u jejíhož vchodu, překročivše po-

tůček v levo, chodníčku se držme*), který nás po hřbetě na sráznou ostrožnu, označenou mramorovým křížem, přivede. Roztomilý obrázek před

Obr. 22. Pohled s Rabštyna. (Fot. B. Švihálek.)

vámi! (Obr. 22.) Odtud přímo do kopečka a za okamžik stojíme na zříceninách, z nichž jen 2 kusy

***) Anebo stále podél řeky až k příkrému skalisku, kde pohodlná serpentina vede nahoru.**

zdiva vynikají. Podle zachovaných základů, jež jsou ovšem zasypány, můžeme souditi, že hrad byl rozsáhlý. Dobře rozeznati lze předhradí od vlastního hradu. Každý může poznat, že hrad násilně byl rozbourán.

Kdo hrad Rabštejn založil a kdy, nedostatkem zachovaných zpráv zjistiti se nedá. Snad to byl Aleš z Dukovan, neb některý z jeho synů, snad Jindřich z Lípého. Toliko se ví, že začátkem 2. polovice 14. stol. byl v rukou pánů z Janovic.

R. 1358 prodal Ješek z Janovic hrad Rabštejn s vesnicemi Dukovany a Dubňany pánům Vokovi z Holenštejna a Drslavovi ze Šelenberka. Synové prvého Pavel a Raymvald z Holštejna dědili roku následujícího zmíněné zboží a sice Raymvald hrad Rabštejn a Pavel vesnice Dukovany a Dubňany, které však r. 1360 bratru Raymvaldovi s tou podmínkou postoupil, kdyby potomstva neměl, aby je opět odkázal Pavlovi a ostatním bratřím z Holštejna; načež Raymvald své ženě Dorotě na tom zboží věno zapsal. Brzy na to přešel celý ten majetek trhem na markraběte Jana, který posledním kšaftem z r. 1371 odkázal hrad Rabštejn s Dukovany a Dubňany druhorozenému synu Janu Soběslavovi, po jehožto povýšení za biskupa hrad přešel v majetek markrabího Prokopa. Tento za věrné služby daroval hrad s příslušenstvím svému neohroženému straníku Hynkovi z Kunštátu, t. zv. „Suchému Čertovi", který r. 1402 se podepisoval: Hynek z Kunina města, pán na Rabštejně a hauptman ve Znojmě. On zůstal v držení hradu až do své smrti (r. 1408). R. 1406 pohnal jej Vok ml. z Holštejna, že jeho manželce Kateřině dlužen jest 50 kop a roku následujícího pohnán byl vlastním bratrem Jindřichem z Jevíšovic z dědictví, nadbytu a ze zástav, „protože ho zastavil i mezi křesťany i mezi židy a on velké

ztráty trpěl". Současně pohnal jej Jan z Lomnice, který uveden byl 500 kopami na jeho statek v Hor. Dubňanech a, co by chybělo, má se doplniti na Dukovanech. Po smrti Suchého Čerta*) vpadl na Rabštejn bratranec jeho Petr z Jevíšovic; protož jej pohnal Jindřich z Kunštátu, Hynkův bratr, že mu vpadl v hrad Rabštejn, v to zboží v Rouchovany, Dukovany, Dubňany a Myslibořice, i což k tomu sluší, jakož to na něj spravedlivě padlo po bratru Hynkovi (Suchém Čertu), neboť jeho byl stupníkem. Již roku 1409 byli Jindřich i Petr, poněvadž ze svých hradů okolní kraje loupiti nepřestávali, zajati, do Brna odvedeni a po sedmidenním vyšetřování k k smrti odsouzeni a popraveni.

Ve zmatcích, které od r. 1410—1437 trvaly, zmocnili se hradu Rabštejna bezpochyby následkem darování od zeměpána páni z Pernštejna; neboť r. 1436 uvádí se jako majitel Jan z Pernštejna. Roku 1448 pohnali ho Hynek a Boček, bratři z Kunštátu, ze 400 hř. gr., že po smrti otce jejich uvázal se v hrad Rabštejn nejsa řádným poručníkem a pobral peníze a jiné věci a toho jim vrátiti nechce; dále pohnali ho z 1000 kop, že v hrad Rabštejn se uvázal, na kterém mají zápis 1000 kop, a pak jej prodal, žádného práva k tomu nemaje. Teprve r. 1464 mezi panem Bočkem, Suchým Čertem z Kunštátu a panem Janem z Pernštejna páni nalezli: „Poněvadž pánům některým v paměti jest, že jest se pan Pernštejnský v Rabštejn a zboží k němu příslušné uvázal, z kterých jej viní pan Boček, markrabiným a panským rozkázáním, a zase Markrabině Milosti a jeho podkomoří Rabštejn a těch zboží postoupil, že pan Pernštejnský panu Bočkovi odpovídati nemá." Avšak pokud tento spor trval, byl hrad Rab-

***) Zemřel smrtí přirozenou; nebyl tedy, jak mnozí naši historikové tvrdí, v r. 1409 v Brně popraven.**

štejn, ze kterého se konaly loupeže — není známo, kdo se na něm usadil — z rozkazů stavů zemských, r. 1440 v Meziříčí shromážděných, rozbořen. Stalo se to ovšem teprve několik let po usnesení tom (1446). Na to mluví se v listinách pouze o „zboží Rabštejském", o které páni z Kunštátu ještě r. 1481 se soudili. Bezpochyby padlo zboží Rabštejnské po ztroskotání hradu na krále, který je udělil částečně pánům z Lípého, čímž byly Dukovany a zboží Rabštejnské na delší dobu spojeny se statkem Krumlovským. — R. 1878 zdědila statek tento Gizela hrab. Stadionova po svém otci, která r. 1894 se provdala za hr. Gerolda Coudenhove a byla jeho majitelkou do převratu (1918). Nyní je pánem na Rabštýně p. Jos. Jelínek, mlynář a majitel Skrejského mlýna.

Na amfibolitových skalách u zříceniny nacházíme lišejník Chaenotheca arenaria, Parmeliella microphylla, Haematomma coccineum a na mladých dubech Arthopyrenia punctiformis; na mladém jehličí ve stínu rostoucích smrčků Catillaria Bouteillei a na zemi dutohlávka Cladonia uncialis. Pustíme-li se z hradu toutéž cestičkou, kterou jsme sem přišli, dáme se první odbočkou v pravo na vozovou cestu (tu na stráni vonný medovník velekvětý, (Melittis melissophyllum), v levo dolů běžící a první cestičkou (málo patrnou) odbočíme v levo do mladého lesa, mineme alej, načež druhou alejí v levo sejdeme k osamělé krásné borovici na cestu k řece vedoucí, po níž kráčíme vzhůru, odbočíme v levo do kopečka na hřeben a tu stojíme již nad „Práchovnou", osamělým stavením (stvořené pro letní byt) v romantickém zákoutí, shlížejícím se v hladině Jihlavky.*)

*) Zde v zahradě na místě, kde tato hraničí s lesem, roste zajímavá houba (objev. r. 1910), jedovatá, hřib satan (Boletus Satanas), který se sem dostal s teplomilnou květenou pontickou v dobách poledových. Jest to druhé naleziště na Moravě. Práchovna je nyní majetkem generála Svobody.

Tu na granulitových závratných skalách, tvořících celé skupiny slohu plotnovitého, na protějším břehu udržel se lišejník Rinodina oreina var. Mougeotioides, druhá lokalita, lichenologem Suzou objevená. Celé partie skalní obydleny jsou převážně jen tímto

Obr. 24. — Hadcová step naproti Dukovanskému mlýnu u Mohelna. (Fot. J. Bílý.)

druhem, jenž tu volně na svislých, hladkých tabulích rozkládá svoji růžicovitou stélku a bohatě fruktifikuje, zatím co ostatní vegetace lišejníková ustupuje do pozadí.

Přebrodíme-li řeku pod „Práchovnou", stojíme již na podkladě hadcovém, což ihned nápadným

kontrastem se jeví. Partie hadcové, podléhající značnějšímu zvětrávání, jsou tu značně zaobleny, jen na úbočích rozbrázděny četnými roklemi a skýtají fytogeografu na svazích k jihu exponovaných nádherný obraz skalní stepi (Obr. 24.), složené z xerothermofytů velmi různorodých, kterýž bohatěji se vyvíjí v roklích naproti Dukovanskému mlýnu*) (tak zv. hornímu), jmenovitě ale v nejdivočejší partii hadcové od Papírny k Mohelskému mlýnu. Až na tato místa pronikl ze stepí jihoruských kavýl tenkolistý (Stipa Tirsa), cesty danubiální naproti tomu použila Stipa pulcherrima C. K. var. villifolia Podp. a svými rozložitými trsy vyprahlé hadcové skály osadila. Též kavýl vláskovitý (Stipa capillata) a kavýl peřitý (Stipa pennata) je tu rozšířen. V puklinách hadcových skal našla též útulek mediterranní kapradina podmrvka Marantova (Notholaena Marantae), dnes nejsevernější stanovisko v Evropě. Povahy více nahodilé zdá se býti výskyt vysokohorského (circumpolárního) druhu kapradě hrálovité (Aspidium lonchitis).

Ze zajímavých druhů stepní květeny, jež hadcové stráně zde hostí, uvedu ještě některé: višeň nízká (Prunus chamaecerasus) a mahalebka (Prunus mahaleb), pýr sivý (Agropyrum glaucum), ovsíř luční chlupatolistý (Avenastrum pratense var. hirtifolia Podp.), ostřice nízká (Carex humilis) a ostřice lehavá (C. supina), česnek žlutý (Allium flavum), pryšec Gerardův (Euphorbia Gerardiana), jestřábník hadincovitý (Hieracium echioides), hlaváč vonný (Scabiosa suaveolens), hvězdnice chlumní (Aster amellus), hvězdnice zlatovlásek (A. linosyris), hadímord rakouský (Scorzonera austriaca), řebříček

*) Na krátkotravnaté stepi objevuje se tu v květnu výtečná bílá houba silně moukou vonící, čirůvka zápašná či májovka luční (Tricholoma graveolens).

huňatý (Achillea lanata), divizna brunátná (Verbascum phoeniceum), plamének přímý (Clematis recta), cirkumpol. trávnička obecná (Armeria vulgaris), dále tužebník obecný (Filipendula vulgaris), strdívka sedmihradská (Melica transylvanica), locika prutnatá (Lactuca viminea), starček rukvolistý (Senecio erucaefolius), bílojetel pětilistý (Dorycnium germanicum), tařice chlumní (Alyssum montanum var. serpentini Podp. i f. pallidiflorum Podp.), chrpa chlumní (Centaurea axillaris), sesel fenyklový (Seseli hippomarathrum), žebřice horská (Libanotis montana) a j. Na granulitu jestřábník žulomilný (Hieracium graniticum) a křivatec český (Gagea bohemica).

Jen některé vzácnější lišejníky uvádím z této hadcové skalní stepi: Caloplaca erythrocarpa, C. irrubescens, C. fuscoatra, Toninia imbricata, Heppia Quepini, Arthrorhaphis flavovirescens, Blastenia rupestris, Acarospora cineracea, Parmeliella microphylla, Parmelia prolixa var. Pokornyi, Parmelia conspersa var. hypoclysta, Cetraria islandica f. sorediata a f. desertorum, Physcia lithothea, Peltigera lepidophora, Lecanora alphoplaca, Lecanora conizaea (na borovicích), Cladonia symphycarpia.

Pro mechy a játrovky jest hadec neobyčejně suchý. Z teplomilných mechů sbíral tu známý bryolog Dr. Podpěra pouze Hymenostomum tortile a Weisia crispata. Na prsti mezi skalami jest hojným zjevem Fissidens decipiens a játrovka Grimaldia fragrans. Na drti výslunné v trávě zastihneme Rhytidium rugosum, Barbula brevifolia, na skalách pak Ditrichum flexicaule, Barbulla vinealis, Encalypta contorta, Bryum alpinum, Grimmia leucophaea a jiné obyčejné druhy. Dále v údolí pod Mohelnem Chrysohypnum Sommerfeltii, chrysophyllum, polygamum a jiné. Zvláštní zmínky zasluhuje úplně nový

rod a druh Aporella moravica Podp., objevený na serpentinové prsti u Mohel. mlýna prof. Dr. Podpěrou. —

Z řas obsadily vyprahlé skály hadcové, jež bývají občas jen deštěm zavlažovány, hlavně tak zv. řasy vzdušné (aerophytické) jako: Pošvořetízek drobný (Stigonema minutum) a plstnatý (St. tomentosum), kožonit myšobarvá (Scytonema Myochrous) a očkovaná (Sc. ocellatum), Trentepohlie vonná (Trentepohlia odorata na pr. břehu). Slizováček skalní (Gloeothece rupestris), leptobolka krvavá (Gloeocapsa sanguinea), sinokokousek ryšavý (Chroococcus rufescens) a Lyngbyovka Retzova (Phormidium Retzii); v roklích na vodopádcích pak Skrytomíšek studniční (Aphanocapsa fonticola) a Lyngbyovka vodopádová (Phormidium cataractarum).

Hadcové rokle poskytnou i mineralogu pěkné nálezy; najde tu: enstatit, chromit, bronzit, amfibol, pyrop, oligoklas, gurhofián, chalcedon, plasmu, jaspis, rohovec, lusatit a různé druhy opálů.

Po občerstvující lázni u splavu nad Mohelským mlýnem, (na jehož trámě našel jsem sinnou řasu leptobolku tečkovitou (Gloeocapsa punctata) vystoupíme pěšinkou vzhůru přes skálu vedoucí, abychom se pokochali též pohledem shora na tu divokou skalní step hadcovou (Obr. 23.), načež směrem k Antoníčku*) do Mohelna dospějeme. Dobře obslouženi budeme v hostinci p. Kopečkově. Silnicí přes Skřípinu (žlutá!) a Březník (odporučuji hostinec p. Kříže) na kralické nádraží.

Obměna 1.: Není-li možno řeku pod Práchovnou přebroditi, na př. brzy z jara nebo při větší

---

*) **Boží muka na mohyle 3 m vysoké stojící. Podle černé půdy zdá se, že tu bývalo za dávných dob pohanské žároviště. Podle této pohanské mohyly na vršku nasypané dostala jméno své i osada, jedna z nejstarších osad náměšťského okresu.**

vodě, nesejdeme dolů k Práchovně, nýbrž, jakmile se octneme na hřebeni nad Práchovnou, kráčíme po něm dále chodníčkem přes vozovou cestu k Práchovně vedoucí stále po okraji koryta běžícím až k vozové cestě a po ní v levo dolů do borového lesa. Kde se tato v levo dolů stáčí, ji opustíme a pěšinkou přímo přes rokli vzhůru do stráně stoupáme, kde podle květeny poznáme, že stojíme již na podkladě hadcovém, jímž putujeme až k Dukovanskému mlý-

Obr. 23. Hadcová step u Mohelna, útulek vybrané květeny. (Fot. J. Bílý.)

nu. Již nahoře v lese příhodná volná místa charakterisují porosty dealpinské trávy pěchavy modré (Sesleria calcarea), pak trsy hvozdíku (Dianthus Potederae) a dvojštítku (Biscutella laevigata), hnidák (Inula conyza), mochna bílá (Potentilla alba), srpek barvířský (Serratula tinctoria), prvosenka (Primula pannonica), vzácně též česnek skalní (Allium montanum) na hadci; tam, kde kyprý koberec me-

chový kryje skaliny, rozkvétá z jara penízek chlumní (Thlaspi montanum) teprve v r. 1920 moravským botanikem R. Picbauerem tu objevený. Z ostatního rostlinstva uplatňují se zde hlavně na stinné stráni k Jihlavce se sklánějící hlavně porosty kostřavy sivé (Festuca glauca), ovsíř chlupatolistý (Avenastrum hirtifolium), bílojetel pětilistý (Dorycnium germanicum), kručinka chlupatá (Genista pilosa), mochna písečná (Potentilla arenaria), česnek žlutý (Allium flavum), trávnička (Armeria vulgaris), rozrazil klasnatý (Veronica spicata), lilie zlatohlavá (Lilium martagon), srník (Peucedanum cervaria), starček chlumní (Senecio campester), starček Fuchsův (Senecio Fuchsii), vitod větší (Polygala major), jestřábník hroznatý (Hieracium racemosum) a hladký (H. laevigatum), na podzim pak objeví se na místech humosních nádherné květy bramboříku (Cyclamen europaeum), z kavýlů pouze kavýl vláskovitý (Stipa capillata), na stráni v příčném údolíčku pak kavýl chlupatolistý (Stipa dasyphylla), tařice chlumní (Alysum montanum), hadímord rakouský (Scorzonera austriaca), pryšec červenoplodý (Euphorbia polychroma), vítod hořký (Polygala amara) a ostřice nízká (Carex humilis).

Stinné hadcové skály dole při řece skýtají též řasám vhodnějších lokalit, počet druhů je obývající je však neveliký. Obyčejným zjevem bývá zlatožlutá Trentepohlia aurea, jež místy až do oranžova přechází. Pak mimo některé jiné obyčejné druhy řas vyskytují se tu celé plochy potažené krásně miniově červenou řasou Trentepohlia odorata.

Od Dukovanského (horního) mlýna, přešedše řeku, dostaneme se pod silnicí (modrá!) k Papírně, kde před sebou máme zajímavou skalní step hadcovou (Obr. 23.), načež zatočíme v levo vzhůru do hadcové rokle a pěšinka dovede nás nahoru na po-

Obr. 54. »Čertův ocas« na Jihlavce u Mohelna.
(Fot. prof. Jelínek.)

kraj koryta, s krásným pohledem do údolí Jihlavky, která tu zajímavým meandrem obtéká skalnatý hřeben zv. Čertův ocas. (Obr. 54.)

Obměna 2.: Z Mohelna nemusíme zaprášenou v létě silnicí do Králic, nýbrž raději zajímavější cestou do Ketkovic. U dvora odbočíme v pravo kolem dvora zadem (modrá!) a vozovou cestou do-

Obr. 48. Panorama nad Senohradským mlýnem na Oslavě. Ketkovický hrad. (Fot. B. Švihálek.)

staneme se brzy na silnici do Senohrad vedoucí, po níž kráčíme ve stínu švestkových stromů až k cestičce, která v pravém úhlu od silnice v levo do polí odbočuje a tou dojdeme na zajímavé štěrkoviště na trati zv. „Bolenská", kde se nacházejí křemenné oblásky s vltavíny (moldavity). Přešedše přes vozovou cestu, držíme se stále téhož směru (červená!), až dojdeme na jinou polní cestu, ke kříži, načež odbočíme v pravo, dojdeme k lesu a v pravo na mýtině staneme překvapeni úchvatným panorámem.

(Obr. 48.) Pěšinkou sejdeme dolů k Senohradskému mlýnu a pak známou cestou po Chvojnici k lávce, po níž přejdeme na druhou stranu a vozovou cestou (červená!) nad Chvojnicí do Ketkovic.

VI. Po Chvojnici.

(Modrá přetrhovaná.)

Předem nutno připomenouti, že po Chvojnici možno putovati jen za normálního stavu vody a za horkého slunného dne; jinak se stává cesta velmi nepříjemnou pro ustavičné brodění říčkou (nejméně 25krát). Za norm. stavu vody přechází se suchou nohou zcela pohodlně po narovnaných kamenech.

Jakmile zamíříme z kralického nádraží směrem k železničnímu mostu (jihových.), upoutá oko naše na srázu nad Jenešovským potůčkem po okraji lučin se vinoucím strž bělavé hlíny, kdež později poznáme snadno přístupný a velezajímavý miocenní obvod kralický, zkamenělinami bohatý. Sem až zasahovalo mladší moře třctihorní (miocén) svými choboty, v nichž ukládal se písek, slín a sypký vápenec a s ním zároveň ulity různých měkkýšův, zbytky mechovek a mořských ježků, kteří tehdy v moři tom žili. Vysvítá z toho, že Morava byla za doby miocénové zatopena širým, místy značně hlubokým mořem, jehož západní břehy dlužno hledati vysoko ve vysočině českomoravské. Moravský geolog V. J. Procházka zjistil tu bohatou zvířenu čítající 274 druhů. Mně podařilo se tu mimo jiné najíti krásného ježka.

Potůček dovede nás do údolí říčky Chvojnice, překlenutého vysokým železničním mostem, kde počátkem července poletuje z rána množství nádherných barvoměnek či batolců duhových (Apatura

Iris) i červených (Ap. Ilia), jež ostatně po celé Chvojnici nacházíme. Překročivše říčku, vystupujeme cestou poněkud vzhůru ponechavše mlýn v pravo až k potůčku, od jehož ústí držíme se neustále Chvojnice,*) která prorývá v severní své části bytešskou rulu, v jižní pak proráží pás prahorní břidlice (phyllit s krystallickým vápencem), pak pás svorový a dvojslídnou rulu, načež pod Kraví horou u Senohradského mlýna do Oslavy se vlévá. V prahorní břidlici byly konány na několika místech zkoušky na tuhu, jak z opuštěných děr ve stráni viděti.

V údolí, kde roste břek (Sorbus torminalis), a v sečích mihotají se pestří motýlové různých druhů (na podzim též červená stužkonoska olšová (Catocala nupta) a zajímaví brouci a teplomilná květena zvláště v jižní části zdobí stráň i dol, na skalách pak mech Rhodobryum roseum. V říčce prudce tekoucí třepetá se mech zdrojovka (Fontinalis antipyretica i gracilis) a mihne se tu dravá rybka pulec obecný (Cottus gobio) a tu i tam spatříme ve vodě se plazící nebo plovoucí užovku podplamatou (Tropidonotus tesseilatus, též v Oslavě žijící), na první povrchní pohled zmiji velmi podobnou, avšak nejedovatou. Hlava je užší a táhlejší a na lících méně příkrá, takže oči jsou poněkud šikmo vzhůru namířeny. Tělo má barvu olivově šedou a na hřbetě vidíme podélnou řadu černých čtyřbokých skvrn, jež jsou střídaje rozestaveny, podobajíce se tak poněkud klikatému pruhu zmijímu.

Lesy Chvojnice jsou bohaty různými houbami; hřiby různých druhů, pečárkami polními i lesními

*) **A to z jara a na podzim, kdy je více vody, držíme se neustále levého břehu, neboť tu lze srázné břehy kolmo do vody spadající přejíti pěšinkou, kterou musíme vyhledat již vždy asi 50 kroků před srázem.**

Obr. 51. Z Chvojnice pod Kravíhorou. (Fot. B. Švihálek.)

Obr. 27. — Oslava pod Ketkovickým hradem.
(Fot. B. Švihálek.)

Obr. 28. Údolí Oslavy pod Velkou skalou. (Fot. B. Švihálek.)

i ovčími; jelenka (Phallus inpudicus) se tu na mnohých místech prozrazuje svým ostrým zápachem a muchomůrka hlízovitá (Amanita phalloides) a katmanka pošvatá (Amanitopris vaginata) nejsou tu nijak vzácnými. V tůních při řece, jakož i ve Chvojnici samotné najde řasista mnohý pěkný druh.

Z jara (v březnu a dubnu) táhnou po Chvojnici a také po Oslavě dolů sluky (Scolopax rusticola — sluka lesní) a to hojně a jsou v té době pilně stříleny neboť platí za lahůdku. Krátce po západu slunce zvedají se sluky z porostu a tokajíce dvojslabičným hvizdem, oblétají houpavým lehkým letem křoví a koruny stromů. S nastávající tmou zvedají se do výše a táhnou celou noc. Setrvávají tu až do zámrzu a v mírných zimách dokonce jednotlivci tu přezimují.

Zde také uchoval se praearktický prvek lomikámen trsnatý (Saxifraga decipiens) významu u nás obdobného dealpinům. Dosud nejsevernější jeho stanovisko. O dolní Chvojnici (žlutá!) až k ústí více ve stati XIII. odst. 1.—3. (Obr. 51.)

Když blížíme se již k ústí Chvojnice do Oslavy, postřehneme v pravo do lesní stráně běžící chodníček, jímž (modrá přetrhovaná!) pustíme se vzhůru a tam, kde otáčí se náhle v levo, postoupíme několik kroků na skalní výběžek, odkudž velmi pěkně vyjímá se protější hřeben Ketkovického hradu. Tři skaliska týčí se tu z korun stromů nad sebou, postupně vyšší a vyšší, malebně zdobená zakrnělými borovicemi, za nimi pak vykukuje Velká skála. (Obr. 25.)

Jakmile popojdeme kousek dále vzhůru, dáme se širokou přímou alejí v levo až na okraj údolního koryta, načež pěšinkou v pravo dostaneme se ku zříceninám hradu Kravíhory na verandu (Obr. 26.); odkudž je pěkný pohled do údolí Oslavy i do kraje. O Kravíhoře a dějinách hradu viz stať I. odst. 13.—19.

Pak projdeme zříceniny napříč až za baštu a ještě dobře znatelný příkop a cestou (pozor na rozcestí! stále v levo!) sejdeme po stráni k rokli, kterou seběhneme dolů k řece, již po splavě (zde na

Obr. 29. — Pohled do údolí Oslavy z Čertova jazyka.
(Fot. B. Švihálek.)

Obr. 30. Skaliska »Matka s dcerou« nad Oslavou.
(Fot. B. Švihálek.)

kamenech vzácná řasa sinoplodka rudá — Pleurocapsa cuprea) přebrodíme a podél mlýnské strouhy po pravém břehu Oslavy kráčíme ke mlýnu Senohradskému. Na příkrém skalisku do vody spadajícím na protějším břehu objevil jsem při koupání (r 1922) první lokalitu nového druhu řasy, jíž jsem pojmenoval Aegagropila moravica jako první toho rodu na Moravě nalezenou. Tvoří terčovité tmavozelené stélky asi půl cm tlusté, nepravidelně rozložité, na výslunném skalisku přirostlé ve výši hladiny vodní. Později našel jsem ji za podobných okolností pod Plánicí (v Židoni) a na skále Archlebu pod Čučicemi (viz stať XII.).

Od mlýna můžeme se několikerým způsobem připojiti na toury již popsané na př. v stati I. odst. 20.—27., nebo v stati XI. poslední odstavec, anebo ve stati IV. poslední odstavec. Můžeme také ale pokračovati způsobem tímto: Od mlýna (znamenitá studánka s velmi dobrou studenou vodou) dáme se vozovou cestou pod jehlancovitým kopcem do údolí Senohradského (žlutá!), až k potůčku Senohradskému, načež vozovku (v pravo se zatáčející) opustíme a jdeme cestou (modrá přetrhovaná!) po proudu v levo, kdež brzy najdeme v pravo do stráně běžící chodníček, který setká se nahoře s jiným, jímž v pravo ještě výše vystoupíme, až dostihneme vozovku. Po ní jdeme v levo poněkud dolů, pak vodorovně a než začne opět vzhůru stoupati, odbočíme pěšinkou mezi křovinami a skalisky poněkud ukrytou v levo. Chodníček běží prostředkem příkré stráně nad Oslavou, pak skalní ssutí pod Velkou skálou s několika pěknými výhledy na okolní lesnaté stráně (Obr. 27. a 28.) až na skalnatý ostroh, kde větrající rozpukaná skaliska pěkné skupiny tvoří (Obr. 29. a 30.) a zavede nás konečně na Čertův jazyk, po němž sejdeme v levo vozovou ces-

Obr. 64. Pohled na »Čertův jazyk.« (Fot. B. Švihálek.)

tou až k samotné řece (viz stať XIII., odst. 8.) a dáme se v levo po břehu jejím proti proudu. Cesta vede pak přes řeku, kterou nutno přebrodit. Jsme pod Plánicí a můžeme buď pokračovati cestou dále k mlýnu Ketkovickému a odtud do Ketkovic anebo stoupati pěšinou v pravo nahoru až na vozovku prostředkem Plánice se vinoucí a po ní vzhůru ke kapli, (O Plánici viz více ve stati XII., odst. 6.—7.), kdež odbočíme pěšinkou (ne polní cestou!) náhle v levo vzhůru do lesa, odkud se nám chvílemi objevují pěkné výhledy na Čertův jazyk a Oslavu velkým meandrem jej obtékající (Obr. 64.), až konečně dostaneme se na nejvyšší bod Plánice, kde pokocháme se nádherným panorámem (Obr. 37.). V Ketkovicích (červená!) pak zakončíme.

VII. K peřejím Oslavy.

(Žlutá.)

Z náměšťského nádraží dáme se cestou kolem rybníka (zelená!), pak druhou ulicí v pravo přes trať a polní cestou přímo vzhůru, odkud je pěkný pohled na Náměšť a zámek uprostřed lesů na příkré skále se vypínající. S vrcholu nad Okáreckým potokem odbočíme v levo (žlutá!) k pavilonku na Křišťálově a dolů k Oslavě. Přešedše pak skalní ostroh naproti Valše (nejlépe cestičkou od lávky vzhůru běžící ve stráni odbočiti v levo a po kraji lesa horem přes ostroh dolů k lučinám), pokračujeme stále po pravém břehu Oslavy, která tvoříc četné meandry, vyhlodala značně hluboké údolí zprvu v granulitu, později v amfibolitu. Mineme Velkopolský (Králický) mlýn a stále po pravém břehu kráčejíce, dojdeme u hájovny „Vlasáka" k lávce, po níž přejdeme na levý břeh, po němž dále putujeme. Můžeme však od „Vlasáka" navázati na pravém břehu na touru IV. (zelená!) a kaštanovou alejí po květnaté lučině zamířiti k Čertovu můstku. Ledy otřískané stromy kůry zbavené ukazují, do jaké výše vystupuje voda při jarních povodních. V potůčku vodopádky spěchajícím z pravé strany k Oslavě najdeme četné druhy řas, z nichž zvláště připomínám Hildenbrandtku potoční (Hildenbrandtia rivularis), krvavé skvrny na kamenech tvořící a chantransii fialovou (Chantransia viloacea), z lišejníků pak Verrucaria hydrela a Bacidia inundata.

Za můstkem, kde cesta stoupá prudce vzhůru, odbočme po chvilce cestou v levo dolů k řece. Brzy začíná se údolí úžiti, stráně stávají se příkřejšími a řeka šumí přes amfibolitové balvany, které v dávných dobách s příkrých skalnatých strání se sřítivše na dně řeky se v hojném počtu usadily. Voda omílá je stále, ale ony vzdorují, jakoby by byly z ocele. (Obr. 31.). Po chvíli zatáčí se řeka

Obr. 31. Oslava nad peřejemi. (Fot. L. Bahner.)

v pravo, balvanů přibývá a hukot vody přes ně se valící (zvláště při vyšším stavu vody) nám hlásá, že se nacházíme v nejdivočejší a zároveň nejkrásnější partii Oslavy. Jsou to známé peřeje Oslavy (Obr. 32.), jejichž vlny zlákají nás jistě k občerstvující lázni. Na skalách vodou omývaných najdeme zajímavou řasu nitrosedku říční (Lemanea fluviatilis), žabí vlas sehnutý (Cladophora declinata var. pumila) a j. K peřejím se nejsnadněji dostaneme, přebrodíme-li o něco výše nad nimi řeku snadno pří-

Obr. 32. Peřeje na řece Oslavě. (Fot. L. Bahner.)

stupnou na levý břeh. Při vysokém stavu vody (na př. po jarní povodni) nedostaneme se dále a tudíž vyhledáme cestičku v pravo do stráně stoupající a ta dovede nás nahoře přímou alejí na cestu, po níž

dále k Vlčímu kopci pokračujeme (zelená! viz stať IV., konec 1. odst.).

Na vysokých, srázných a stinných skalách amfibolitových, strmících přímo nad peřejemi na pravém břehu, najdeme celou řadu lišejníků, z nichž sluší připomenouti hlavně Calicium corynellum ve společnosti Haematomma coccineum a Chaenotheca arenaria mezi fruktifikující Lecidea lucida, pak Calicium paroicum a Coenogonium germanicum. Na pařezích tu najdeme Chaenotheca brunneola a v dutinách a na spodu borovic Chaenotheca stemonea a melanocephala, na puklinách starých jilmů Coniocybe farinacea a na starých habrech Graphis scripta var. serpentina.

Z peřejí pokračujeme na své exkursi dále po levém břehu řeky pěšinkou přes nahromaděné balvany amfibolitové, povlečené hebkými polštáři různých mechů, na některých pak jsou celé plochy potaženy rudou řasou Trentepohlií stinnou (Trentepohlia umbrina), a když dojdeme k rokli, jíž potůček z levé strany k řece spěchá, přebrodíme se na pravý břeh, kde z jara hojnost něžných sněženek (Galanthus nivalis) a petrklíčů bledožlutých (Primula elatior) zdobí lučinu i stráň. Jsme pod Lamberkem (Obr. 33.) a Sedleckým hradem, k němuž dostaneme se pohodlnou vozovkou, která z louky v místech, kde se Oslava obloukem zatáčí, ponenáhlu lesem vzhůru vystupuje.

Není-li možno řeku přebrodit (zvláště brzy z jara), vystupujeme po cestě roklí nad zmíněným potůčkem nahoru, pak přejdeme potůček v pravo a pěšinkou mladým lesem probíhající dostaneme se na stráň přímo nad řekou se zdvihající a lesní cestou přejdeme na chodníček strání horizontálně vedoucí, který konečně počne se snižovat a po dlouhém hřebeně (zde na granulit. skalách lišejník Calicium paroicum) přivede nás na Lamberk.

Obr. 33. Pohled na Lamberk od řeky. (Fot. J. Karkulík.)

Ze Sedleckého hradu, z něhož máme pěkný výhled na letohrádek na Vlčím kopci, jdeme toutéž cestou, kterou jsme sem přišli, dále nahoru a pěšinkou v levo vzhůru dostaneme se po chvilce na vyhlídku. Zde navážeme na touru IV. odst. 2 (zelená!) k Vlčímu kopci anebo přejdeme na Lamberk a tu navážeme na touru I. odst. 11. (červená!) anebo, je-li možno při malé vodě, sejdeme dolů k samotné řece a po proudu jejím putujeme dále, přešedše nejprve na pravý břeh, potom dále opět na levý a pod báječným skaliskem, kde zatáčí se Oslava pod Vlčím kopcem dostihneme brzy k lávce, a později k brodu, u něhož navážeme na touru I. odst. 11. (červená!) v rozkošném údolí, ladném jako obrázek (Obr. 2.), po případě můžeme též pěknou serpentinovou silničkou Aninou v levo vzhůru (modrá!) kráčeti k březnické hájence a pak přes Březník (anebo kolem Březníka) do Králic. Zastávka turistů u Chmelků na západním konci osady (ostatně stať XIV., odstavec 17.—18.).

VIII. Na Babylon.

(Červená.)

Jako ve stati V. 1. odst. až na Dřínovou horu. Přejdeme ostrožnu na nejnižším místě (v sedle) a a pak hned zamíříme pěšinkou (červená!) až na vrchol Dřínové hory, kde srázná skaliska dávají nám příležitost rozhlédnouti se do údolí řeky. Na celé této hoře rostou z jara macešky horské (Viola montana), odrůda to violky trojbarevné (Viola tricolor) v ohromném množství a s velikými květy. Zde je též nejsevernější stanovisko křivatce českého (Gagea bohemica).

Když tak na podzim, asi v polovici října, za krásného říjnového dne pohlížíte odtud na množství barev, jimiž je tu příroda zpestřena, nechce se vám věru ani odtud a nemůžete se té krásy nabažiti; jistě budete se mnou souhlasiti, pravím-li, že Dřínová hora v podzimním hávu je nejmalebnější obrázek z celého Pojihlaví.

Nahoře dáme se pak přímou alejí, na jejímž konci zatočíme v levo a cestou, která z počátku ještě lesem, potom mezi poli se vine, do blízkého Kramolína, z něhož není již daleko k oboře. Od hájovny jdeme přímo vzhůru (ne po silnici, nýbrž cestou) a za několik minut stojíme pod krásnou rozhlednou Babylonem na Zeleném kopci (Obr. 34). V lese kolem hojnost kapradiny hasivky orličí (Pteris aquilina).

Je to věž asi 40 m vysoká, dole čtyřhranná, vyšší část pak osmihranná. Z rozhledny té je široko

Obr. 34. Rozhledna Babylon u Kramolína.
(Fot. prof. Jelínek.)

daleko vidět až k Mikulovu pod Palavskými vrchy a do Znojma. Vedle dalekohledu, který nahoře umístěn jest, viděti na stolku nakreslenou mapu všech míst, jež s věže té lze spatřiti. Nad vchodem je latinský nápis, jenž čte se po česku: „Pomocí zeměměřství moravského postavil Jindřich hrabě z Haug-

vic r. 1831." Klíče od věže má lesník v Kladerubech. Také hajný v hájence asi 10 minut od Babylonu vzdálené směrem východním nás na věž dovede.

Nedaleko Babylonu v lese najdeme pomněnku měnivou (Myosotis versicolor) a vzácnou ostřici vřesovištní (Carex ericetorum). Od Babylonu můžeme navázati na touru XIV. odst. předposlední (modrá!) a ukončiti v Králicích.

IX. Na Kraví horu.

(Zelená!)

Z králického nádraží pustíme se po silnici k Březníku (napřed červená, pak žlutá!) kolem hostince Křížova (zástavka turistů) a ulicí kolem školy

Obr. 36. Pohled s Kravíhory do údolí Oslavy směrem západním. (Fot. B. Švihálek.)

sejdeme dolů ke kříži a přímo vozovou cestou mezi poli kráčíme k lesu k hájence Kůroslepské, od níž dáme se lesem v pravo a stále té cesty se držíce, dojdeme k hájence druhé (dobrá voda!). Již před ní

zabočíme cestou v levo do lesa, po nějaké chvíli zas v pravo a zanedlouho vystupujeme již na Kravíhoru.

Prvně narazíme na bývalý hradní příkop a hned za ním na silnou okrouhlou baštu, která jest jediným svědkem dávno zašlých časů. O dějinách hradu viz stať I. (odst. 18.—23.). Z travnatého místa pod verandou krásný pohled na údolí Oslavy a do kraje (Obr. 4., 35. a 36.).

Z Kravíhory můžeme pokračovati dále dle statě I. po hřebeně Ketkovického hradu do Ketkovic, anebo navázati na touru XIII. odst. 4. (žlutá!), anebo na touru VI., odst. 9. (poslední).

X. Na Rabštýn.

(Zelená a modrá.)

Východisko: nádraží v Náměšti nad Osl. Z počátku držíme se stále toury IV. na „Vlčí kopec" (zelená!), odkudž dáme se cestou kolem hájovny která zůstane v pravo kolem několika statných buků na přímou alej (modrá!), která nás asi za hodinu přivede na Zelený kopec k rozhledně Babylonu (Obr. 34.). Toutéž alejí pokračujeme dále a přešedše 2 aleje příčné dojdeme k třetí, kterou se dáme v levo a dojdeme k hájovně mohelenské, opustíme oboru a hned pěšinkou v pravo se zatáčející vstoupíme do t. zv. Francouzského žleba. Jakmile dojdeme na rozcestí, odbočíme v levo a lesní cestou sběhneme dolů ke Skrejskému mlýnu, kde se přebrodíme po spodu pěkného splavu anebo nás převezou lodicí.

Zde navážeme na touru V. (modrá!) jdouce stále po pravém břehu řeky, až k příkré skále, kde se řeka náhle otáčí a zde najdeme pěknou serpentinovitě jako had se vzhůru vinoucí cestičku, kterou (výše se držet v levo!) pohodlně vystoupíme na ostrožnu označenou mramorovým křížem a honosící se pěkným výhledem na protější moře lesů (Obr. 22.). K druhému výhledu přivede nás první pěšinka na druhou stranu ostrožny. Od kříže pěšinkou vzhůru přijdeme na zříceniny hradu Rabštýna, o jehož dějinách dočteme se ve stati V. odst. 6.—8. S hradu pokračujeme pak dále přes Práchovnu k

Mohelnu (modrá!) podle statě V. odst. 10. počínajíc anebo též vrchem přímo k mlýnu Dukovanskému (žlutá!). Z Mohelna pak buď silnicí do Králic (žlutá!), anebo příjemnější partií k Senohradskému mlýnu (modrá, pak červená!) jak naznačeno v posledním odstavci statě V. do Ketkovic.

XI. Dvojím rájem.

(Červená.)

Velkolepý přírodní chrám pod Velkou skalou na Oslavě a pohádka templštýnská na Jihlavce jsou cílem dnešní naší exkurse.

Cesta z rapotického nádraží do Ketkovic po pěkné silničce je příjemnou ranní procházkou. Jakmile se octneme na kopečku, otvírá se před námi daleký obzor, zvláště za jasného dne. Směrem jihozápadním z moře lesů vykukuje v dáli bělající se rozhledna „Babylon", více k jihu směrem přes Mohelno ve velké dálce spatřiti lze kostelík bihařovický, přímo k jihu dohlédneme ke kopci Leskounu za Krumlovem a na jihovýchodě modrají se obrysy Pálavských kopců.

Chceme-li se na denní pout zásobiti potřebným proviantem, zaskočíme k „Mohelským" — zástavce všech turistů — poblíž ketkovického kostelíka; ne-li, dáme se hned první uličkou v pravo a po silnici až skoro k lesu. Z hostince dostaneme se na tuto silnici bližší cestou zadem. Prošedše zahradou, dáme se v pravo po lávce přes rokli potůčka Hrázky, pěšinkou na polní cestu ke kříži, pak vozovkou v pravo a první pěšinou v levo do keřnaté rokle a již jsme na výše zmíněné silnici. Asi 200 kroků před lesem přejdeme na pěšinu (silnice — nyní vlastně již vozová cesta stáčí se v pravo), z níž na pokraji lesa učiníte malou odbočku v levo lesní cestou a užasnete nad nádherným panorámem, které tu příroda před vámi vykouzlila (Obr. 37.). Zde sbíral

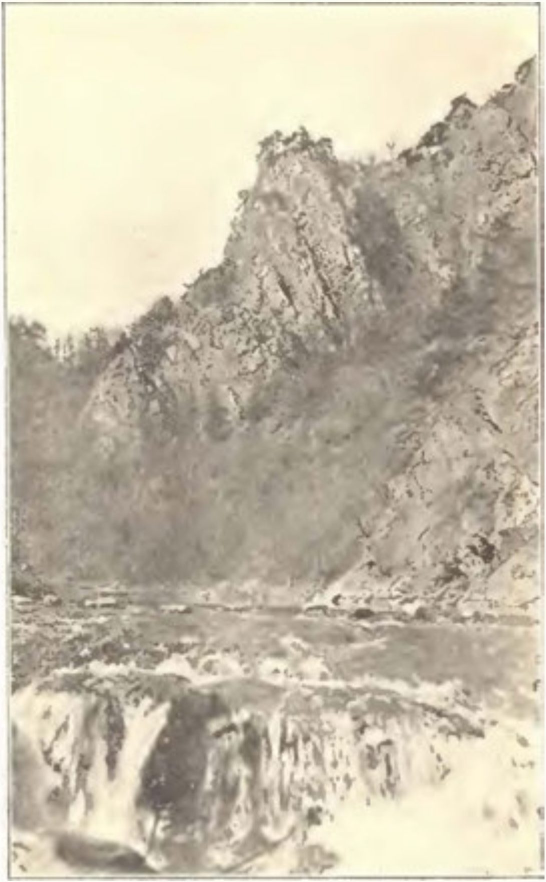

Obr. 65. Záraza modrá (Orobanche coerulea Vill.) na Plánici u Ketkovic. (Fot. B. Švihálek.)

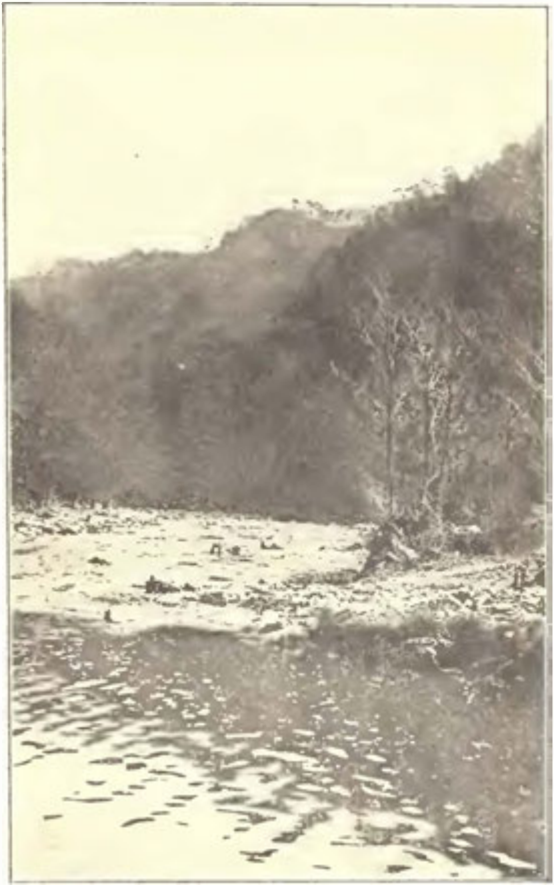
jsem hojně rostoucí zárazu modrou (Orobanche coerulea) cizopasící na řebříčku sličném (Obr. 65.). Lesní stezička v pravo vedoucí dovede nás opět na pěšinu, kterou jsme před chvíli opustili. Jdeme stále dolů (chvílemi vozovou cestou) až ke mlýnu Ketkovickému, který se tulí k Oslavě v sevřeném údolí pod Velkou skálou 140 m nad řeku se vynášející na straně jižní a pod kostrbatým hřebenem Ketkovického hradu na straně severní. Přejdeme po splavě, na jehož hladkých kamenech tvoří mimo jiné*) též sinoplodka rudá (Pleurocapsa cuprea) tenké, korovité povlaky jako měď rudé, kterou autor Dr. Hansgirg dosud jen v Rudohoří na jednom místě sbíral.

Jsme na pravém břehu Oslavy a nevíme, kam napřed upříti své udivené zraky: zda k nádhernému hřebeni Ketkovického hradu 120 m nad námi se majestátně vypínajícímu, jehož srázná skaliska příkře do řeky se snášejí, dekorována zakrslými borovicemi (Obr. 38.), anebo na malebnou Velkou skálu, pod níž jakoby se ztrácela stříbropěná Oslava šumící po kamenech, jichž tu plné řečiště (Obr. 39.). Nad námi vysoko vznáší se káně lesní, která je tu zjev docela obyčejný. Těžko loučíme se s tímto okouzlujícím pohledem a občerstvivše se příjemnou lázní v čistých vlnkách Oslavinných pod skálou, stoupáme příkrou pěšinkou lesem vzhůru, až dojdeme vozové cesty, po níž v levo kráčejíce kocháme se pohledem na protější hřeben Ketkovického hradu, který stává se čím dále tím zajímavějším. Vozová cesta přivede nás lesem na vyprahlé pastvisko, step — zde z jara křivatec český (Gagea bohemica), koniklec luční (Pulsatila grandis), později

*) Jako: sinokokousek naryšavělý (Chroococcus rufescens), sinoplodka menší (Pleurocapsa minor), sinoplodka potoční (Pleurocapsa rivularis), žabívlas svazčitý (Cladophora glomerata).

Obr. 38. Na Oslavě pod Ketkovickým hradem.
(Fot. B. Švihálek.)

Obr. 39. Velká skála nad Oslavou. (Fot. B. Švihálek.)

Obr. 40. Pohled s Velké skály nad Oslavou u Senohrad. (Fot. L. Bahner.)

nízký hvozdík (Dianthus Pontederae var. pastoralis) — po níž stále v levo podle lesa stoupajíce, dostihneme v malé chvilce temene Velké skály, kde čarovný rozhled nás překvapí. (Obr. 40.).

Dole pod námi v hloubce 140 m šumí Oslava, která dál v pravo pod malebnou Plánicí velikým meandrem obtéká t. zv. Čertův jazyk, naproti se bělají zříceniny Ketkovického hradu, za ním přehlédneme lesnatou Chvojnici až ke Kralicím, v levo Kravíhoru a západní obzor uzavírá Babylon (Obr. 34.). Tato exponovaná skála, stojící právě na rozhraní skupiny dvojslídné ruly s rulou svorovitou s pruhy silně křemičitými, hostí četné lišejníky: Rhizocarpon parapetraeum, Buellia badia, Stereocaulon condensatum, Acarospora smaragdula, Cladonia papillaria, Cladonia strepsilis, Cladonia uncialis, Cladonia Floerkeana, Cladonia foliacea var. alcicornis, Gyrophora hirsuta a Gyrophora polyphylla a j. Vrchol zdobí několik zakrslých borovic (Obr. 41.).

Máme tu vlastně mluviti o dvou skalách: Velká skála a Malá skála, jež jsou úzkou rozsedlinou, průrvou, od sebe odděleny. Na speciálce čteme Malá skála 401 m. První zve se Velká skála, protože spadá mnohem hlouběji než druhá, která však má temeno o něco vyšší a tam tudíž nalezá se kota 401. Geograficky tedy označení Malá skála, domácí lid pak říká Velká skála — což obojí je správné.

Všimněme si dvojích valů na straně pastviska, z nichž druhý je celkem již velmi nepatrný, které se táhnou až k protějšímu lesu; poznáváme, že tu stojíme na předhistorickém rozsáhlém hradisku, kde byly nalezeny části provrtaných mlatů kamenných, kamenné sekyrky, nožíky a šipky z pazourku, čočkovité přesleny z pálené hlíny a četné střepiny z nádob hrubých a volnou rukou hnětených, kus jehlice bronzové, vzácná sekyrka měděná a j.

Po pastvisku dáme se směrem k Senohradům poněkud v levo na roh lesa, kde přijdeme na vozovou cestu a pak pěšinu, která nás přivede k samotné vsi a pak buďto po návsi (silnicí), anebo za

Obr. 41. Temeno Velké skály nad Oslavou u Senohrad. (Fot. A. Waigner.)

humny (v levo) kolem stodol dostaneme se na konec osady a zanedlouhou odbočíme od silnice polní cestou vpravo (kupky dříví) a tak vystoupíme až do polí na Biskoupském kopci, na nějž se dostaneme přes vřesoviště a přímo po mezi k řídkému borové-

mu lesíku a hrázím narovnaného kamení (gran. rula) odkudž nás vede cesta v levo na jinou, po níž kráčíme, držíce se stále v pravo, až dojdeme k lesu. Krásný rozhled, zvláště směrem východním; nad Ivančicemi viděti Hlínu s rozhlednou. Kousek podle lesa v pravo směrem západním a pak se cesta stáčí v levo dolů, kdež vstoupíme na přímou alej pěšinou, z které spatříme již na protější straně zříceniny Templštýna. Podle květeny poznáváme, že stojíme tu na hadci: česnek okrouhlý (Allium rotundum), bodlák nící (Carduus nutans), bílojetel (Dorycnium pentaphyllum), tařice chlumní (Alyssum montanum), kavyl Grafův (Stipa Grafiana) Stipa pulcherima var. dasyphylla i kavyl péřitý (Stipa pennata)

Alej přivede nás přímo k Jihlavce, kterouž trochu níže v levo přebrodivše, stoupáme pěšinou po svahu hluboké rokle, jíž hrne se dolů četnými vodopádky bystřina hustým křovím zakrytá. Na kaskádách těch tvoří síná řasa skrytomíšek studničný (Aphanocapsa fonticola) načernale modrozelené tenké sliznaté stélky a lyngbyovka proudomilovná (Phormidium catarrctarum) v tlustých lupenovitých kusech se odlupující, hnědé plochy pak na kamenech pod vodopádky jsou krásovlas zední (Calothrix parietina var. pluvialis), doleji pak bystré vlnky zmítají trsíčky trávozeleného žabího vlasu svazčitého (Cladophora glomerata). I lišejník se tu uchytil na vodopádku: Gyalecta cupularis. Dole pak poduškovitě seskupené přízemní sivé růžice lomikamene vždyživého (Saxifraga aizoon) jsou, zvláště v době květu, pravou ozdobou omšených útesův severních, čnějících přímo nad řekou. (Obr. 42.) Je to jeden z nejvýznamnějších prvků dealpinských.

Zanedlouho octneme se u mohutné zdi (Obr. 43.), která chránila s hlubokým příkopem hrad se

strany jižní. Na tu zeď možno vystoupiti strmou pěšinkou. Přehlédneme odtud nejen celou zříceninu (Obr. 15. a 16.), která ukazuje, že Templštýn byl hrad velmi rozsáhlý, ale máme výhled i do dalekého okolí. Zříceninami, které hustě křovinami a stromy zarůstají, proplétají se cestičky, jimiž celé zříceniny prolézti lze. Nezapomenutelný je pohled s hradební zdi na straně severní (Obr. 44.). O rost-

Obr. 42. Granulitová skaliska pod Templštýnem. (Fot. L. Bahner)

linstvu viz stať III. na odst 25.—27. Podobně o dějinách hradu odst. 14—24. A nyní můžeme s hradu pokračovati kolikerým způsobem: buď serpentinou, kterou jsme přišli, opět k řece, anebo po stezce na severní straně dolů k řece vedoucí (viz stať III., odst. 13., jenže opačně — dolů). My však dejme se stezkou, jak na mapě červeně naznačeno, která vede po západní straně zřícenin pod onou mohutnou

Obr. 43. Mohutná hradební zeď na Templštýně.
(Fot. prof. Jelínek.)

Obr. 44. Zříceniny Templštýna nad Jihlavkou.
(Fot. prof. Jelínek.)

zdí s příkopem prostředkem příkré stráně k Brabčímu kopci a neopomeňme si časem všimnouti krásných výhledů (Obr. 45.) na Templštýn, jež se nám z této pohodlné pěšinky několikrát objeví. Při pěšině té sbíral jsem oman srstnatý (Inula hirta) s krásnými zlatožlutými až 5 cm širokými silně voní-

Obr. 45. Pohled na Templštýn s Brabčího kopce.
(Fot. prof. Jelínek.)

cími úbory, růži francouzskou či nízkou (Rosa gallica) s nachovými velkými libovonnými květy a kosatec strakatý či dvoubarevný (Iris variegata). V jednom místě kráčíme po ssutinách skalních, které nás poučují o tom, jak se strmá skaliska větráním rozpadávají nasypávajíce ssutiny, které časem zarůstají lišejníky a mechy, konečně přikryjí se vrstvou spadlého listí, humusní půdou a tam, kde kdysi týčilo se příkré skalisko, nyní svahuje se stráň stejnoměrně se sklánějící.

Jakmile se octneme na vozové cestě, při níž v květnu voní spousty konvalinek, v červnu roste tu hojně prorostlík dlouholistý (Bupleurum longifolium), dejme se po ní stále dolů kráčejíce, pak v levo a již stojíme u řeky, kterou tu snadno přebrodíme. Další cesta vede nás po levém břehu proti proudu a tu je dobře znatelná t. zv. třetí terasa, t. j. kudy kdysi dávno řeka tekla. Patrno, oč nyní nachází se řečiště níže. Voda stále hlodá a údolí prohlubuje. Pojednou octneme se u zajímavých granulitových skal „Baby" zvaných. (Viz stať III. odst. 7. Obr. 46. a 47.). Abychom lépe bizarní tvary ty (hrady, komíny, vížky) zpozorovali jděme při samém břehu řeky. Za nejvyšší z těch skal vede pěšinka z luk vzhůru a touto strmou sice, ale zajímavou stezkou vystoupíme nahoru. Chceme-li popatřiti s jednoho z nejvyšších těch skalních útesů na romantické údolí řeky, dejme se úzounkým chodníčkem s cesty v pravo a v malé chvilce stojíme na okraji skaliska na překot strmého, odkudž naskytuje se nám malebný pohled do hlubokého údolí. Na těchto nepřístupných skalách hnízdí u nás vzácný výr obecný (Bubo maximus). Též říční orel (Pandion haliaëtus) tu hnízdívá (po 2 roky 1919 až 1920). Ve stráních jsou jezevci a plchové a to jak plch obecný (Myoxus glis), tak i plch lískový

Obr. 46. Granulitová skaliska »Baby« pod Lhánicemi na Jihlavce. (Fot. prof. Jelínek.)

Obr. 47. Granulitová skaliska »Baby« pod Lhánicemi na Jihlavce. (Fot. Leop. Mikeska.)

(Muscardinus avellanarius), jenž se podobá zkrásnělé velkooké myšce a nejspíše jej ulovíme při hrabání listí v zimě. Volavka popelavá (Ardea cinerea) bývá tu též často vídána, ovšem zdržuje se zde asi jen v době tahu (březen, duben — září, říjen) a

sotva tu asi hnízdí, jelikož je jako rybářství veleškodný pták pronásledována. Sokol stěhovavý (Falco peregrinus) kroužívá tu z jara, častěji na podzim a zdá se, že tu též hnízdí. Z jara jsou skaliska jako pozlacena kyticemi krásné tařice skalní (Alyssum saxatile).

Chodníčkem, kterým jsme přišli, jdeme zpět na onu stezku, kterou jsme vzhůru vystoupili a ta v brzku vyvede nás z lesa na vozovou cestu*), jíž se dáme v pravo podél lesa, po chvilce odbočíme v levo dolů do lesíka a údolí Mohelničky, po níž (proti proudu) přijdeme brzy do Lhánic, anebo ji překročíme a pěšinkou přímo vzhůru do protější stráně a přes pole dojdeme ke lhánickým stodolám. Za poslední v pravo dolů a roklí přímo na silnici vedoucí ze Lhánic k silnici z Mohelna do Senohrad běžící.

Ve Lhánicích, v nichž na malém návrší hned u osady nalezeny byly r. 1907 popelnice, v polích již dříve kamenné mlaty a železný klíč zvláštního tvaru, nacházejí se pod celou řadou domů (od č. 11.—17.) podzemní skrýše. Objeveny byly při kopání studny v čísle 13. Chceme-li do nich, musíme po žebříku několik metrů sestoupiti do studny a pak postranním otvorem dostaneme se dále. Chodby všelijak se kroutící i komůrky jsou vydlabány v žluté hlíně. Více se o nich neví.

Když přejdeme silnici, tu polní cestou, která se se brzy stáčí v levo, dojdeme na zajímavé štěrkoviště na trati „Bolenská“ (Boleniska) zvané, kde se nacházejí křemenné oblásky s vltavíny (moldavity). Mimo několik moldavitů našel jsem tu krásný, veliký krystal rutilu (první nález zde) i šipky pazour-

*) **Touto cestou možno již od řeky vzhůru stoupati; neboť za posledním skaliskem serpentinou vzhůru se zatáčí.**

kové a hadcové sekyrky tu byly nalezeny. Zde stýkají se hranice tří obcí: Mohelna, Lhánic a Senohrad —

Dáme se pak pěšinou, která napříč řeže naši polní cestu, v pravo zas až na jinou polní cestu, ke kříži, načež odbočíme v pravo a polní cestou dojdeme až k lesu a pojednou staneme na mýtině překvapeni úchvatným panorámem (Obr. 48.). — Zvláště na podzim, asi v polovici října, tento nádherný obraz zpestřen je zlatem a purpurem podzimního hávu. Nejkrásnější skvost, pravá perla Pooslaví. Patříme tu na skalnatý hřeben (ostrožnu) Ketkovického hradu v zadu se zvonovitě rozšiřující, vroubený v levo Chvojnicí, v pravo Oslavou, v pozadí pak Plánicí. A těch barev! Jeden z nejhezčích pohledů, jaké jsem kdy viděl.

Po pěšince dolů vedoucí sletíme k Senohradskému mlýnu, kde všimneme si v zahradě terasy a jesepu, jež značí cestu, kudy se brala Oslava kdysi před dávnými věky, kdy pravděpodobně obtékala jehlancovitý kopec, vypínající se nyní na pravém břehu jejím. Tento kopec souvisel tehdy s hřebenem Ketkovického hradu, asi v době druhé terasy, kdy tekla řeka ještě mnohem výše a v té době prorvala si Oslava nynější koryto dřívější opustivši. Kolik tisíciletí přeletělo nad tímto územím od oné doby! —

U mlýna přebrodíme, nebo nás převezou lodicí na levý břeh a tu pak pokračujeme buď podle stati I. odst. 25.-35. po hřebeně na hrad, anebo velmi pohodlnou cestou po Chvojnici až k lávce, pak vzhůru lesní vozovou cestou, která nad ostrohem vede horizontálně prostředkem stráně nad Chvojnicí až za díru (kde konala se zkouška na tuhu), načež pěšina v pravo do kopečka stoupající přivede nás na mlýnskou cestu a pak již známou stezkou do Ketkovic. —

XII. Oslavou k Oslavanům.

(Zelená.)

Z Ketkovic k lesu tímtéž způsobem jako v stati XI. odst. 3. Jakmile sejdeme lesní pěšinou (červená!) poprvé na vozovou cestu k mlýnu vedoucí, pusťme se z této asi po 50 krocích pěšinkou v pravo odbočující po pahrbku z krystallického vápence pozůstávajícího a dostihneme vozovou cestu nad Chvojnici, jíž dále v levo (brzy kolem díry — zkouška na tuhu) pokračujeme. Na tomto vápencovém pahorku setkáme se v letní době se zajímavou květenou: Yva (Teucrium chamaepytis), zrovna při cestě s chruplavníkem polním (Polycnemum arvense), starček barborkolistý (Senecio barbareaefolius), smldník jelení (Peucedanum cervaria), devaterník obecný (Helianthemum chamaecistus), velmi vzácný jazýček kozí (Himantoglossum hircinum) (Obr. 66.), poprve tu r. 1921 mnou objevený, okrotice bělavá (Cephalanthera pallens) a j.

Při vozové cestě pak na lesní stráni z jara najdeme hojnost huseníku řídkokvětého (Arabis pauciflora) a trávy tomkovice jižní (Hierochloa australis), v létě pak bělozářku větvitou (Anthericum ramosum), k podzimu oman srstnatý (Inula hirta) a krásnou hvězdnici chlumní (Aster amellus) a j. Neopomeňme se pokochati krásnými výhledy na údolí lesnaté Chvojnice!

Geologický podklad mění se tu každou chvíli. Z počátku vede cesta prahorní břidlicí (phyllitem),

Obr. 66. Vzácná orchidea: Jazýček kozí (Himantoglossum hircinum). Kopaniny u Ketkovic. (Fot. J. Bílý.)

pak dvakrát pruhy krystallického vápence, dvakrát amfibolitem, dále svorem vždy střídavě.

Cesta vede horizontálně až k ostrožně, kde počíná habrový les a sestupuje dolů k Chvojnici. My však dejme se v levo (zelená!) cestou vzhůru, odkudž je nádherný pohled na celý hřeben Ketkovického hradu (Obr. 49.), Kravíhoru a Senohradský mlýn s protějšími stráněmi. Kolem v létě plno pelyňku pravého (Artemisia absinthium) prozrazuje se

Obr. 49. Hřeben Ketkovického hradu — pohled od Chvojnice za jarního jitra. (Fot. B. Švihálek.)

svou vůní i množství jiných květin. Jakmile se octneme na travnaté rovině, dáme se krajem v pravo a na travnatých výslunných kopečkách nad příkopem hradním setkáme se s celou řadou zajímavých květin teplomilných. (Viz stať I. odst. 33.) Z příkopu vystoupíme na hrad, odkud překvapí nás čarokrásný rozhled. (Viz stať I. odst. 30.—31. Obr. 9.)

S hradu sejdeme po pravé straně na podezdívku (Obr. 50.), a odtud příkopem na cestu v pravo a světlým dubovým lesem až na mlýnskou cestu, jíž

Obr. 50. Zříceniny Ketkovického hradu. (Fot. L. Bahner).

v pravo dolů zabočíme k mlýnu. Na cestě bohatě slídnatá rula, střídající se s rulou svorovitou. U mlýna zatočíme náhle v levo a cestou mezi zahradami pokračujeme dále podél lesa z levé a polí z pravé strany až počne vystupovati do lesnaté stráně, prorážejíc zprvu bytešskou rulu okatou silně bři-

dličnatou, pak střídavě phyllitem a krystallickým vápencem.

Jsme na Plánici, příkré, kamenité lesní stráni přímo k jihu obrácené a paprskům slunečním vystavené. Řekneme-li Plánice, znamená to tolik, jako botanická zahrada. Růže francouzská (Rosa gallica), ostružiník plstnatý (Rubus tomentosus), pýr psí (Triticum caninum), pýr sivý (Triticum glaucum var. villosum), šanta nahá (Nepeta nuda), medovník či dobronika (Melittis melissophyllum), dobromysl obecná (Origanum vulgare), z doušek Thymus Kosteleckyanus a T. Marchallianus, kalamandra (Teucrium chamaedrys), chrpa chlumní (Centaurea axillaris), bodlák nící (Carduus nutans), bodlák přímohlavý (Carduus orthocephalus), kopretina chocholičnatá (Chrysanthemum corymbosum), locika prutnatá (Lactuca viminea), hrachor černý (Lathyrus niger), srpek barvířský (Serratula tinctoria), rozrazil ožankolistý (Veronica teucrium), starček chlumní (Senecio campestri), česnek skalní (Allium fallax), pryšec hranatý (Euphorbia angulata), pryšec červenoplodý (Euphorbia polychroma), různé jestřábníky (Hieracium), lnice kručinkolistá (Linaria genistaefolia), hvozdík svazčitý (Dianthus armeria), plamének přímý (Clematis recta), záraza doušková (Orobanche epithymum), jetel válcovitý (Trifolium rubens), vikev tenkolistá (Vicia tenufolia), dole pak dymnivka dutá (Corydalis cava), lavaterka (Lavatera thuringiaca) jest jen část květeny, která se tu uhostila. V řece Oslavě pod Plánicí (v Židoni) na ohromných balvanech v řeku spadlých roste vzácná řasa žabí vlas (Aegagropila moravica), kterouž jsem v Oslavě objevil na několika místech (pod Kravíhorou, na skále Archlebu, pod Čučicemi) a to vždy tak jako zde na výslunných skalách kolmo do vody spadajících, při hladině černozelené terčovité stélky

tvořící. Nádherné ještěrky zelené se tu prohánějí ani o zmije není tu nouze. Od kaple na vrcholu cesty v pravo a cestička přivede nás v malé chvilce na mýtinu, kde se pokocháme báječným výhledem na Oslavu velkým meandrem obtékající t. zv. Čertův jazyk s Velkou skálou a Ketkovickým hradem, na obzoru bělá se Babylon.

Odtud sejdeme na dolejší vozovku a po ní v levo prostředkem stráně*) putujeme k cestě, která svrchu dolů běží. Tu sběhneme asi 100 kroků dolů podél vonných jedlí a borovic vejmutovek, načež zabočíme na malé rovince v levo na chodník, který opět stále prostředkem stráně nás vede hned svorovitou rulou, hned svorem, jak podle lesklého kamení a šupinek třpytící se slídy poznáváme, až mineme pěšinu shora dolů běžící. V borovém lesíku (Pinus Banxiana), jímž pěšinka probíhá, najdeme v dubnu a květnu jedlou houbu smržovitou výtečné chuti, zv. ucháč obecný (Gyromitra esculenta), která i k sušení výborně se hodí. Ostatně s touto houbou setkáme se jak na Chvojnici, tak i na Oslavě v tu dobu dosti často. Dále otvírají se nám rozkošné výhledy na údolí Oslavy z její příkré stráně (Obr. 67.), až konečně sejdeme vozovkou v pravo dolů k samotné řece a po jejím levém břehu dojdeme až k ústí Čučického potoka. Na výslunné kamenité stráni v levo, po jejímž úpatí jsme kráčeli, vlaje ozdobná tráva kavyl Grafův (Stipa Grafiana), strdívka brvitá (Melica ciliata), ostřice Micheliova (Carex Michelii), lnice kručinkolistá (Linaria genistaefolia), bedrník větší (Pimpinella magna), prorostlík okrouhlolistý (Bupleurum rotundifolium), huseník skalní (Arabis petraea), mochna přímá (Potentilla recta), nádherný pryšec červenoplodý (Euphorbia polychroma), penízek prorostlý (Thlapsi perfoliatum)

*) **Anebo přímo alejí, na níž stojíme!**

Obr. 67. Údolí Oslavy u Čučic. (Fot. B. Švihálek.)

a zemědým Vaillantův (Fumaria Vaillantii), douška (Thymus Kosteleckyanus) a j. Naproti v lese pryskyřník mnohokvětý (Ranunculus polyanthemus). Na lučině u řeky svítí se v trávě bílé hvězdičky snědku chocholičnatého (Ornithogalum umbellatum) a pestří motýlové míhají se kolem nás — různí přástevníci a vřetenušky; zvláště připomínám jasoně dymnivkovitého (Parnasius Mnemosyne) a malého bělopáska (Limenitis Sibilla).

V čistém potůčku Čučickém splývají po kamenech travozelené, hojně rozvětvené trsy žabího vlasu svazčitého (Cladophora glomerata) až 8 dm dlouhé (f. longissima). Podél řeky kráčíme až k brodu (před ohybem řeky s lakušníkem říčním (Batrachium fluitans) a pryskyřníkem rozevřeným (Ranunculus circinatus) a přešedše na pravý břeh přicházíme k říčním tůním, ve kterých algolog si zaloví a jistě ne bezvýsledně. V řece hojnost oblázků svorových s četnými granáty. Odtud je to jen kousek sek ke skále zv. Archleb, která na protějším břehu kolmo do řeky spadá — místo ke koupeli jak stvořené. Na této skále ve výši hladiny vodní vzácná řasa žabívlas (Aegagropila moravica) tvoří tmavozelené terčovité stélky.

Putujíce dále po pravém břehu řeky přes malou ostrožnu skalní sejdeme opět k řece a pěšinou podél lesní stráně místy pod stinnými skalisky, na nichž pěkně se vyjímají hebké clony lomikamene trsnatého (Saxifraga decipiens) praearktického to prvku významu u nás obdobného dealpinům, dojdeme k nádhernému prameni pod novovesskou hájovnou, kde výborná voda trkačem tlačí se vzhůru do hájovny. Na kamenné nádržce ruduchovitá řasa chantransie sivá (Chantransia chalybea var. fuscoviolacea) tvoří nahnědlé hedvábité povlaky a s ní sinné řasy Amphithrix ianthina a Phormidium inun-

datum. Chodníček přes pramen vedoucí přivede nás přes kopeček dolů k řece k starým vrbám, jež nás svými podivnými bizarními tvary upoutají. V dutinách jejich žijí vzácní u nás brouci: velký kožopáchník samotářský (Osmoderma eremita), bedruňka mramorovaná (Potosia marmorata) a malý černý brouček krátkonosec válcovitý (Rhyncolus cylindricus). V pravo při potůčku spěchajícím od N. Vsi štětka laločnatá (Dipsacus laciniatus). Naproti nám strmí kopec „Rovná“, kdež ve hlinitých roklích nahoře na podkladě hadcovém nacházejí se velmi pěkné medové opály. Jižní svah kopce je z granulitu, severní z dvojslídné ruly.

Značně rozšířeným údolím, kde se řeka řiroce rozlévá, v pravo se zatáčejícím dojdeme k brodu a přešedše na levý břeh, máme již Oslavany před sebou. Na protějším pravém břehu řeky v rokli za skalisky nejdeme v potůčku na kamenech stínomilnou řasu Hildenbrandtku (Hildenbrandtia rivularis) a po dešti líně lezoucí obojživelníky, č rnožluté mloky obecné (Salamandra maculosa). U cihelny, kolem níž se ubíráme, vykopány byly kosti z nosorožce a mamuta. Osada tvoří v podstatě jedinou ulici s krátkými uličkami vedlejšími.

Přejdeme-li celé Oslavany hlavní ulicí v pravo vedoucí, dojdeme na konci osady k cukrovaru a za řekou ke kolosální elektrárně pod Kuklou (uhelný důl, zásobující elektrárnu), jejíž obdivuhodné technické zařízení neopomeňme si prohlédnouti. Naproti Kosmákův hostinec: výborná kuchyně a plzeňský prazdroj. Vracejíce se toutéž hlavní ulicí, kterou jsme přišli, mineme oslavanský zámek se štíhlou vížkou, bývalý to panenský klášter cisterciácký, zrušený r. 1783. Má dvě nádvoří, z nichž první větší obdélníkové podoby ozdobeno je sloupořadím a gotickou kaplí, která byla r. 1583 vystavěna na starých ro-

mánských základech větší kaple, jejíž hlavní románský portál, ovšem poškozený, zachoval se ve zdi pod schody u sýpky. Za mostem sledujeme stále potůček Zámostní (Ketkovický), nad nímž po levém břehu (pro nás tedy na pravé straně) vystupuje v samé osadě táhlý hřbet „Náporky“ zvaný, vykazující malou, ale zajímavou tvrzku z doby bronzové. Témě návrší toho bývalo obehnáno náspem, za nímž stávala tvrzka, zvenčí pak na svahu byly chýše, jak dokazuje vrstva kulturní s pěknými nálezy: část jehlice a trojhranná šipka z bronzu, několik sekyrek ze zelenokamene, nožíky pazourkové, kostěné hroty a hladidla ze žeber, ozdobné přesleny, dva prohnuté nože železné, závaží tkalcovské, střípky kulaté provrtané, kosti z jelena, srnce, tura, psa, jezevce, divokého vepře, bobra a medvěda hnědého (z něhož celá hlava), četné a pěkné střepiny nádob vesměs volnou rukou robených, buď hrubé bez ozdob, nebo hlazené, tuhou se lesknoucí a rozmanitě čárkami a důlky v úhledném sestavení ozdobené

Potůček stáčí se pak v levo údolím pod hradiskem t. zv. Dvorkem (Heinrichshof), kde na zakulacené, příkrými svahy chráněné plošině (nad lomem) bylo sídliště z mladší doby kamenné, jak dokazují hrubé střepiny, četné úlomky kamenných mlatů a sekyrek, asi 14 vývrtků z mlatů, pěkně opracované pazourkové nožíky, nukleje, několik hliněných přeslenů a velká trojhranná ucha.

Z toho a i z jiných četných míst zde památných nálezy starožitnými jako na př. „na Lužích“ (mladší doba kamenná), „Staré hory“, „Kobliha“, „u Dubu“ (doba bronzová), patrno, že Oslavany jsou osadou prastarou a bývaly obydleny již za nejstarších dob.

V Oslavanech přiléhají na rulu a svor slepence a pískovce karbonské, s nimiž na východě těsně sou-

visí červené slepence, pískovce a břidlice permské, jež geolog Suess uvádí podle jménem Rotliegendes.

Brzy za posledními domky oslavanskými opustíme Ketkovický potůček a dáme se vozovkou vzhůru do lesa po levém břehu jeho menšího přítoku, která vede přímo lesem Milošovem a vyústí teprve nedaleko Ketkovic na silnici. Tu na okraji lesa košaté keře růže plané (Rosa dumalis) s velmi dlouhými obloukovitě prohnutými pruty. Na akátech lišejník Lecanora effusa v. ravida. Kdo miluje zátiší lesního potůčka a vůni brambořiků (Cyclamen europaeum), ten může celou cestu z Oslavan konati stále podél potůčka Ketkovického, který protéká stinnou roklí Milošova a to až k lávce, od níž chodníčkem vzhůru v levo vystoupí na naši vozovku. V rokli mihne se v červnu vzácný u nás velký tmavý perleťovec Argynis Pandora, kterého jsem dosud pozoroval na dvou místech: V údolí u Hamerny za Ptáčovem poblíž Třebíče a zde. V trávě při potůčku zašustí užovka hladká (Coronella austriaca), zmiji na první pohled podobná kresbou na hřbetě i povahou, ale nejedovatá a bez půlměsícových žlutých skvrn za hlavou. Na stráních a mýtinách Milošova zastihneme pestrou květenu, zvláště ve zmolách směrem k Čučicím, v nichž četné orchideje se ukrývají: střevičník (Cypripedium calceolus), bradáček vejčitý (Listera ovata), okrotice bílá (Cephalanthera pallens), pětiprstka obecná (Gymnadenia conopea), vemeník zelenokvětý (Platanthera chlorantha), vstavač přilbonosný (Orchis militaris), dále pak ve světlém háji dubovém medovník velekvětý (Melittis melissophylum), lněnka obecná (Thesium intermedium), prorostlík okrouhlolistý (Bupleurum rotundifolium), svízel hladký (Galium laeve) a severní (G. boreale), hrachor černý (Lathyrus niger), kakost krvavý (Geranium sanquineum), vítod větší (Poly-

gala major), jestřábník chocholičnatý (Hieracium cynosum) a j. maďarský (H. magyaricum), válečka prápořitá (Brachypodium pinnatum), překrásná růže nízká (Rosa gallica) a j. Na okraji Milošova poblíž Oslavan i na výslunných stráních kolem přijdeme dosti často na růži plotní (Rosa sepium).

Poznámka. Není-li možno Oslavu pod Čučicemi (při brodě nahoře vzpomenutém) přebroditi, což bývá z jara nebo po větších deštích, kdy je mnoho vody a prudčí proud, jdeme stále po levém břehu a chodníčkem vzhůru do stráně, který pokračuje prostředkem až na skálu zv. Archleb, kde sestoupíme pak k řece a stále po levém břehu jejím dojdeme až do Oslavan. V říčních tůních naproti novovesskému údolí najde algolog vždy hojnost různých řas, jako: z řas sinných krásovlas ojedinělý (Calothrix fusca), Hilsea houbovitá (Hydrocoryne spongiosa), řadozrnovka sivá (Merismopedia glauca), šňůrkovlasec drkalkovitý (Anabaena oscillarioides), z řas spájivých pak šroubatka obecná (Spirogyra communis), šroubatka Jürgensova (Sp. quinina), šroubatka největší (Sp. crassa), krásivka kvadrátková (Cosmarium biretum), vřetenovka (Closterium attenuatum), z řas zelených dále slizozrnko sliznaté (Gloeococcus mucosus), členopásec čtveroký (Scenedesmus quadricauda), členopásec kosý (Sc. obliquus), hvězdonožka Boryova (Pediastrum Boryanum), hvězdonožka dvojpaprsková (P. biradiatum), malovýtruska klkatá (Microspora floccosa) a mnoho jiných, zvláště rozsivek (Diatomaceae).

Obměna: Z Ketkovic ke mlýnu Ketkovickému, jak svrchu naznačeno v prvních 4 odstavcích, pak přes řeku (po splavě) na pravý břeh Oslavy a vzhůru na Velkou skálu (červená!). Odtud po pastvisku na cestu ze Senohrad vedoucí na roh lesa (červe-

ná!) a po stezce divokou roklí dolů asi do polovice; tu přes potůček odbočíme cestičkou v pravo a po ní stále středem stráně kráčejíce přijdeme na cestu vozovou, tuto přejdeme dále týmž směrem (ne dolů, ani nahoru!) na jinou vozovku, která náhle končí a jejím pokračováním je opět stezička horizontálně běžící příkrou strání mezi divokými skalisky na malebnou ostrožnu s rozkošnou vyhlídkou na údolí Oslavy. Odtud divokou skalnatou roklí pustíme se dolů k řece a po jejím pravém břehu putujeme dále až k pěšince, která nás dovede na vozovou lesní cestu středem stráně vedoucí až z lesa ven kol lesní školky do polí a k řece, načež pokračujeme po pravém břehu Oslavy dále, jak svrchu pověděno.

XIII. Chvojnicí na Čertův jazyk.

(Žlutá.)

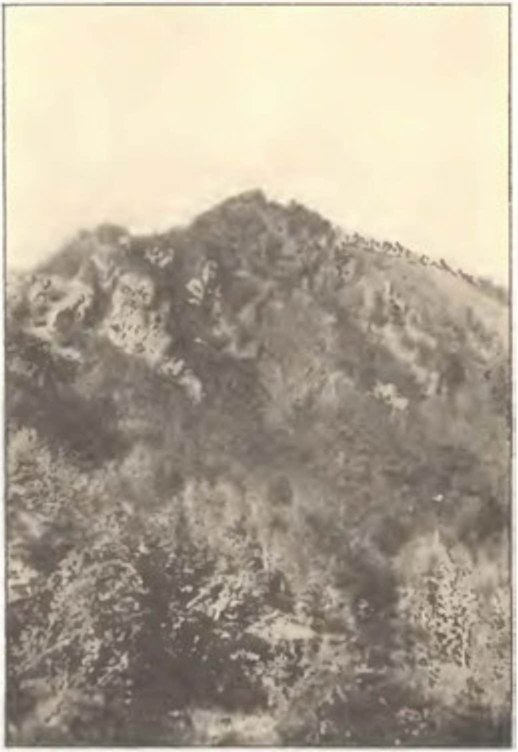
Od kapličky na jihozápadním konci osady Ketkovic odbočíme se silnice v pravo a polní cestou zamíříme přímo k lesu „Holiny" zvanému, pak po kraji lesa v pravo až k hranečnímu kameni č. 55, načež v levo lesní cestou kráčíme, která po chvíli lesní alej přetíná, později druhou a za ní stále týmž směrem (nikoli v levo). Cesta běží pak po lesní stráni, kde najdeme jetel válcovitý (Trifolium rubens) a bedrník veliký (Pimpinella magna), stáčí se náhle v levo a po chvíli přivede nás k říčce Chvojnici, kde již teplomilná květena zdobí stráň i dol. V říčce prudce tekoucí třepetá se mech zdrojovka (Fontinalis antipyretica i gracilis) a mihne se tu a tam dravá rybka pulec obecný (Cottus gobio) se širokou svrchu sploštělou hlavou. Přebrodivše se na pravý břeh, kráčíme zeleným pažitem podél Chvojnice, kde pod strání letního času kvete lavaterka (Lavatera thuringiaca) honosící se velikými bledě růžovými květy a huňatý čistec německý (Stachys germanica), oman srstnatý (Inula hirta), locika dubolistá (Lactuca quercina), starček barborkolistý (Senecio barbareaefolius. U lávky stojíme již v údolí těsně sevřeném vysokými a příkrými stráněmi, pod srázným skaliskem (dvoslídná rula) z pravé strany, kde zcela názorně vidíme, jak taková příkrá skála větráním se rozpadává, kus po kuse řítí se dolů (zvláště brzy z jara) a ssutiny pod ní hromadí se, pokrývajíce se lišejníky, mechy, až konečně po

čase zmizí i zbytek skaliska, rozpadnuv se taktéž v ssutiny. Ty pak větrajíce, rozpadávají se dále, pokrývají se spadlým listím, zarůstají křovisky a bylinami, až posléze na místě, kde strměla kdysi svislá skála, svahuje se zcela pravidelně lesnatá stráň.

Pokrývka této odvětralé ssuti na nakloněné podloze pohybuje se vlivem tíže i jiných faktorů (vlhkosti a změny teploty) směrem po svahu dolů a to i pod krytem rostlinným. Pohyb tento, měřen lidským měřítkem času, je nesmírně pomalý a činí pravděpodobně jen několik málo cm. Během věků však stávají se účinky jeho zřetelnými; působením jeho se stráně snižují.

Zde jakoby Chvojnice, jejíhož žití je již na mále (zmizíť o kus dále v Oslavě) chtěla nám ještě naposledy ukázati divokou romantiku a přírodní nádheru svou. (Obr. 51.) Stráně oplývají z jara zlatými petrklíči bledožlutými (Primula elatior), v létě zas vonnými bramboříky (Cyclamen europaeum), které jsou nejrozšířenějším kvítkem v Pooslaví i v Pojihlaví a skromné violky krčí se pod skalami, pokrytými poduškami různých mechů a lišejníky — jmenuji jen Lecidea rivulosa, Chaenotheca arenaria, Caloplaca vitellinula, Sticta pulmonaria, Cladonia subsquamosa a j. dutohlávky, na prastarých habrech různé Graphis mezi nimi Graphis dendroides a j. a tu a tam keř vonné růže eliptické (Rosa graveolens).

Po chvíli vycházíme ze stínů mohutných olší a před námi plyne vesele Oslava, kterou buď přebrodíme nebo při větší vodě nás lodicí převezou do protějšího mlýna Senohradského se znamenitou studánkou. Kravíhora, jejíž verandu dobře lze postřehnouti z levé strany a hřeben Ketkovického hradu z prava (Obr. 52.) uzavírají náš obzor. Za mlý-

Obr. 52. Ketkovický hrad. (Fot. L. Bahner.)

nem v zahradě všimneme si dobře zachovalého jesepu — pěkně patrné terasy, která nám zřetelně naznačuje, kdy a jak vysoko se jednou Oslava brala. O něco výše v lese (zavede nás vzhůru strmá ce-

stička) máme druhý stupeň (terasu), kde rozsáhlý jesep nyní lesem porostlý je až příliš dobře patrný. Za doby třetihorní mělo naše území zajisté zcela jinou tvářnost, než má nyní. Moře třetihorní zatopivší velkou část Moravy zasahovalo hluboko do tehdejších žlebů a údolí vysočiny českomoravské na způsob fjordů (na př. až ke Kralicím — viz stať VI. odst. 2.). Našich nynějších hlubokých a romantických údolí Oslavy, Jihlavky, Chvojnice a j. tehdy ještě nebylo. Až teprve po zmizení moře třetihorního nastala doba, kdy počal se povrch našeho území modelovati přibližně v té podobě, jak nyní nacházíme. Hlavní úloha při tom připadla t. zv. erosi vodní, t. j. mechanické síle vody tekoucí, která na jednom místě staré usazeniny vyplavujíc a odnášejíc (ba někde smetla je s povrchu úplně) na jiné místo je ukládala a nanášela jako hlínu, písek a štěrky. To se dělo ve velkých rozměrech zvláště v době diluvální, kdy vystřídalo se několik období ledových (glaciálních) a meziledových, kdy tehdejší veliké a časté lijavce a spousty vodní vyvolávaly netušené změny na povrchu zemském. Tehdy začaly vody vyhlodávat nynější údolí a hledati si cesty, jimiž se dnes ubírají. Kolik tisíciletí přeletělo nad tímto územím, než řeky tak hluboká údolí vyhlodaly!

Patrně již i v době mladších třetihor denudace, živená zvédáním půdy, začala tvořit údolí, zapuštěná do povrchu zemského. Avšak zvedání půdy a tvoření těchto údolí pokračovalo asi zvolna, neboť větrání mělo dosti času, aby učinilo stráně jejich povlovnými. Teprv v době diluviální se tempo zdvihání půdy a zařezávání údolí valně urychlilo, takže údolí zůstala úzká, aspoň v oblastech resistentnějších hornin a jejich stráně příkré. Na stráních údolí řek se nacházejí tu a tam terasy, zbytky to starších podloh údolních a to místy i v několika úrovních

nad sebou, jak to právě tu nad mlýnem pozorovati lze. Tyto terasy dosvědčují, že vzestup nedál se nepřetržitě, nýbrž s přestávkami, v nichž řeka zastavila práci do hloubky, a boční erosí rozšiřovala svoji podlohu údolní a vypravují nám, jak řeka údolí postupně vyhlubovala. Obloukovitý směr horního staršího stupně poučuje nás dále o tom, že Oslava ubírala se tu jinou cestou nežli dnes, že totiž obtékala meandrem jehlancovitý kopec v levo nad mlýnem se vynášející (nyní na pravém břehu Oslavy), což patrno i z profilu bývalého řečiště jejího, jenž se nám pěkně ukazuje na vozové cestě od mlýna k Senohradům vedoucí. Tam totiž v dosti hlubokém úvoze vidíme horizontálně uložené vrstvy nánosu hlíny i říčního kamení. I směr Chvojnice ukazuje na bývalý směr Oslavy. Ovšem, že terain valně je pozměněn pozdější činností vody, když už řeka našla si řečiště nové. Hřeben Ketkovického hradu souvisel patrně s tímto jehlancovitým kopcem, a v místech, kde řeka činila náhlou okliku v pravo, vytvořila silnou boční erosí amfiteatr, jehož stěny podemílala, takže se sesypávaly, až konečně prorvala tento hřeben a dřívější své řečiště opustila. Na protilehlém konkávním břehu voda majíc menší rychlost nechávala ležeti část urvaného materiálu a z něho utvořeny zmíněné již jesepy nad mlýnem a terasy. Změny tyto udály se patrně v době druhé terasy.

Pokračujeme dále vozovou cestou, která brzy stáčí se do údolí v pravo podél potůčku, kde po levé straně vystupuje na povrch stráně dvojslídná rula bohatá granáty. Blížíme se již k tak zv. „Šancům“ u Senohrad, k nimž zamíříme cestičkou přímo do stráně se vinoucí. Při cestičce nacházíme hojnost granátů, které ze zvětralé ruly se vydrobily; zakopeme-li si trochu, najdeme čistší kusy, mnohdy jako ořech velké, ano i větší. Než se nadějeme, stojíme

na „Šancích“, jež jsou krásně zachovalé. Na nich stávala kdysi zemanská tvrz ze dřeva zbudovaná, kterou vypálili roku 1304 Kumáni, kteří táhli od Ivančic přes Senohrady k Třebíči.

Odtud dáme se jinou pěšinkou nad toutéž strání, po níž jsme sem před chvílí vystupovali a ta zavede nás přímo k rozsáhlému pastvisku, na jehož nejvyšším místě nalézá se téměř majestátní Velké skály, zdobené několika starými borovicemi (podrobnější pojednání ve stati XI. odst. 4.—7., obr. 41.). —

Rozloučivše se s jedním z nejkrásnějších pohledů pokračujeme dále podél lesa, až dostihneme cesty, po níž v levo dolů zamíříme. Učiňme však ještě malý odskok přímo přes cestu do lesa a po několika krocích octneme se na východní straně tohoto skalního massivu, zdobeného taktéž několika křivolakými sosnami a před námi objeví se rozkošný obrázek. Zde v létě hojnost česneku žlutého (Allium flavum). Zase zpět na cestu a tou sestupujeme po svahu pozorujíce obdivuhodný velký ten meandr Oslavy a zajímavý táhlý hřeben „Čertův jazyk“ nazvaný. Po chvilce octneme se na vozové cestě, po níž dále po jazyku putujeme. Kolem voní hojnost pelyňku pravého (Artemisia absinthium), doleji pak se svítí škarda ukousnutá (Crepis praemorsa), srpek barvířský (Serratula tinctoria), smldník jelení (Peucedanum cervaria), plamének přímý (Clematis recta) a j. a sejdeme-li cestou dolů (cesta se točí v pravo), jsme na rovině, nejmladším to rozsáhlém jesepu, jejž tu řeka vytvořila. V křovinách z jara plno sněženek (Galanthus nivalis) a sasanek bílých i pryskyřníkových (Anemone nemorosa i ranunculoides), dymnivka dutá (Corydalis cava), později pryskyřník kosmatý (Ranunculus lanuginosus), řepka klasnatá (Phyteuma spicatum), kakost hnědo-

červený (Geranium phaeum), dobromysl obecná (Origanum vulgare), snědek chocholičnatý (Ornithogalum umbellatum) a mnoho jiných. Zde při cestě sbíral jsem vzácného brouka osykovníka zdobeného.

Nejprve kráčíme příjemným dubovým lesem, pak lučinou plnou pestrého kvítí k několika říčním tůňkám, jež hostí četné řasy. Zlatožlutý povlak na hladině tvoří hnědoprvorost Rosanovův (Chromophyton Rosanowii), na vodních rostlinách pak čápkoblánovka ježatovýtrusná (Oedogonium echinospermum), sinovláska vlnatá (Tolypothrix lanata), síťonit studničná (Plectonema puteale) a krásovlas hvězdovitý (Calothrix stellaris) na potopených kamenech, málovýtruska lepá (Microspora amoena), vřetenovka růžencovitá (Closterium moniliferum var. concavum), vřetenovka jehlicovitá (Closterium acerosum), krásivka čtyřoká (Cosmorium tetraopthalmum), hvězdonožka dvojitá (Pediastrum duplex), pak hojnost rozsivek jako: Navicula interrupta, N. major, N. cuspidata, N. viridula, Meridion circulare, Cymatopleura Solea, Gomphonema acuminatum a m. j. Kolem na pokraji lesa svítí ohromné množství česneku medvědího (Allium ursinum).

Na stinných skalách v záhybu řeky visí trsy lomikamene trsnatého (Saxifraga decipiens). Zde také přejdeme po nové lanové lávce na levý břeh a chodníkem (při němž rosolovité stélky řasy válcovitky Braunovy (Mesotaenium Braunii) a slizomíšku skalního (Gloeocystis rupestris), stoupáme do stráně až k horizontální vozovce, kterou odbočíme v levo (zelená!) a stále se jí držíce dojdeme na mýtinu, na jejímž konci překvapí nás báječné panoráma: velký meandr Oslavy, Čertův jazyk, Velká skála, Ketkovický hrad a na obzoru Babylon. Odtud pokračujeme dále pěšinkou v témž směru na vozovou cestu

na Plánici (viz stať XII. odst. 6.) a po ní dolů ke mlýnu Ketkovickému, u něhož neopomeňme sejíti podél zahrady až k samotné řece a podívati se odtud vzhůru do závratné výšky na V. skálu (Obr. 53.) —

Obr. 53. Zátiší u Ketkovického mlýna — lávka a mohutné olše. (Fot. A. Vaigner.)

Od mlýna stoupáme po vozové cestě (červená!) vzhůru do lesnaté stráně a hned první pěšinkou zabočíme v levo, načež o něco výše pohodlná cesta přivede nás (v levo) ke zříceninám hradu Ketkovického (viz stať I. odst. 30.—35., obr. 50.).

XIV. Oslava se snoubí s Jihlavkou.

(Modrá.)

Východisko Ketkovice, odkudž dáme se toutéž cestou (červená!) jako ve stati XII., až nás cesta přivede k ostrožně, kde počíná habrový les (odst. 1.—3.) a cesta sestupuje dolů k Chvojnici. Tu přejdeme po lávce a za nedlouho, kráčejíce stále po jejím proudu ve stínu mohutných olší (Obr. 51.), dostihneme Oslavy u Senohradského mlýna, kterou přebrodíme, nebo nás převezou. Od mlýna, kde mají studánku se znamenitou vodou, začneme stoupat po pěšince zahradou vedoucí a tu všimneme si vysoké meze, která není nic jiného, než terasa s patrným jesepem, ukazujíc nám, kudy kdysi dávno ubírala se Oslava. O těchto terasách a změnách toku Oslavy viz stať XIII. odst. 4.—5.

Po chvilce vystoupíme toutéž pěšinkou na terasu druhou, také s patrným jesepem t. j. bývalou údolní podlohou, která je však zalesněna a na níž lze pozorovat, jak tehdy Oslava točila se obloukem směrem do údolí Senohradského, obtékajíc onen protější jehlancovitý kopec. Stále tímtéž směrem stoupajíce mýtinou vzhůru staneme na vršku stráně, odkud nás pohled zpět překvapí. (Obr. 48.) Před sebou zříme skalnatý hřeben Ketkovického hradu vzadu se zvonovitě rozšiřující, vroubený v levo Chvojnicí, v pravo Oslavou, v pozadí pak Plánicí a lem v pravo tvoří Velká skála. Úchvatné to panoráma, zvláště v podzimní době tak asi v polovici října Kéž by tuto perlu Pooslaví zvěčnila ruka umělcova!

S pěšinky přejdeme na lesní cestu a tou dáme se v pravo a jakmile les opustíme, kráčíme kolem polí až ku kříži na rozcestí stojícím. Odtud několik kroků vpřed a pak ihned přímou pěšinkou v pravo až nahoru, zde přes příční vozovou cestu stále tímtéž směrem po hranicích, kde přecházíme rozsáhlé štěrkoviště s křemennými oblásky, mezi nimiž nacházíme záhadné vltavíny (moldavity). Tak octneme se (modrá!) na silnici po níž ve stínu švestkových stromů jdeme v pravo až ku kříži, kde odbočuje polní cesta přímo do Mohelna mířící.

Mohelno náleží mezi nejstarší osady okresu náměšťského, dostavší jméno své od pohanské mohyly, nasypané na vršku nad městečkem (boží muka „Antoníček"). Ačkoliv místo samo pro opevnění příznivé polohy nemělo, bylo po rozbití Rokytně r. 1146 vyhlídnuto za střediště župy a opevněno; načež úřady župní sem přeneseny. Od r. 1237 do r. 1349 vyskytují se v listinách purkrabí zdejšího hradu. Petr z Mohelna (v 1. pol. 15. stol.) byl rozhodným přívržencem Zikmundovým a tudíž Husité přitáhše k Mohelnu, hrad Mohelský spálili a úplně rozbořili, takže ani stopy po něm nezůstalo, pole zpustošena a vinice zničeny. R. 1907 při stavbě jednoho domu na „Valích" objeveny mohutné základy jakéhosi starého stavení, nalezeny zde také různé středověké předměty jako ostruhy, přesleny, podkovy a j. Základy ty mají se za zbytky buď staré tvrze neb starého hradu Mohelského. U Mohelna pěstovalo se ode dávna až do počátku minulého století víno. Původní vinice byly na Staré hoře; Nové hory neb Novosady osazeny byly na základě privileje Jana z Pernštejna z r. 1515. R. 1561 připomínají se vinohrady také v hoře Senohradské. Zajímavým úkazem jest, že v Mohelně většina sklepů spojena jest s podzemními chodbami (t. zv. lochy)

s výklenky a komorami vytesanými špičatým nástrojem buď v žlutnici, aneb ve zvětralé rule. Mnohé lochy jsou zasypány. Pravidelně upraven jest loch pod stavením kováře Jos. Němce. Ze dvora vchází se do klenutého sklepa, v němž v pravém rohu je vchod k lochu. Chodby lochu mají výšky až 1.1 m, rozdělují se a ústí ve 4 čtyřhranných, dosti pravidelných komorách 1.9 m dlouhých a 1.5 m širokých a 1.5 m vysokých. Stěny komor jsou hladké a mají po stranách malé zakouřené výklenky. Čtvrtá komora má v podlaze uprostřed okrouhlou jámu půl metru širokou a hlubokou a nad ní komín 1 dm široký. V okolí Mohelna na polích a v lesích bylo nalezeno dosti hojně kamenných mlatů a sekyrek.

V Mohelně jdeme pravou ulicí (hostinec Kopečkův) vzhůru, pak v pravo přes náměstí, na jehož konci zatočíme v levo kus po silnici, pak cestou přímo na kopeček k Antoníčkovi, kde stojí boží muka na mohyle 3 m vysoké. Podle černé půdy zdá se, že tu bývalo za dávných dob pohanské žároviště. Pěšina přivede nás na hadcovou step, my odbočíme po chvilce v levo na okraj koryta, odkudž je pěkný pohled do hlubokého údolí Jihlavky na zajímavý meandr a ostrožnu zv. Čertův ocas. (Obr. 54. a 55.) Ve velikém polokruhu proti jihu snižují se náhle přes sto metrů dosti příkře zaoblená, vlivy povětrnostními rozrušená a příčně rozbrázděná, ponurá hadcová skaliska k levému břehu řeky, která právě obtéká na protějším boku Čertův ocas. Pak zpět na dřívější pěšinu, která nás svede jednou hadcovou roklí dolů k Papírně.

Tyto hadcové skály jsou svou exposicí vystaveny žhavým polibkům slunečním, do žáru se rozpalují, takže je vyhověno podmínkám, jichž vegetace thermofilní (teplomilná) ke svému bytí nezbytně potřebuje. Po příkrých kamenitých svazích voda deš-

Obr. 55. Jihlavka u Mohelenského mlýna. (Fot. prof. Jelínek.)

ťová snadno stéká, není tu souvislých koberců travnatých, jež by ji mohly u větší míře zadržeti, a tak bývají v létě obyčejně v dlouhých obdobích úplně vyprahlé; na nich mohou prosperovati pouze druhy přizpůsobené nedostatku vláhy a vysokým extrémům letní přírody. Zde tedy na tomto útvaru skalní

stepi či stepi pustinné (dle Dr. Podpěry) setkáváme se s bohatou vegetací xerothermní, která se tu za přirozených podmínek nerušeně mohla vyvíjeti a uchovati.

Především jsou skály tyto památné jako stanovisko mediterranní kapradiny zv. podmrvka Marantova či kapraď psací (Gymnogramme Marantae), která ve skulinách skal serpentinových se uchovala jako vzácná památka květeny předledové (praeglaciální) (Obr. 56.).

Jindřich Suza ve své knize „Xerothermní květena podkladů serpentinových na dolním toku Jihlavky", (Zvláštní otisk z časopisu morav. musea zemského, roč. XX.) pojednává zajímavým způsobem o této zdejší květeně. Nechme mluviti Suzu samotného: „Dole při řece nebo v příčných brázdách, jimiž pouze při dešti voda se žene, zelenají se křoviny mahalebky, hlohu, ostružin, svídy, trnky, brslenu, dřínu, dřišťálu, čilimníku černajícího a růže (sbíral jsem tu na př. Rosa graveolens var. thuringiaca, Rosa rubiginosa var. comosa) v řídkých porostech borových (Pinus silvestris), výše z dřevin ojedinělá borovice, křivolaká a zakrslá tiskne se k vypráhlé skále. S probouzející se Vesnou oživí celá prostranství záplavou zlatožlutých květenství kručinky chlupaté (Genista pilosa) a mochny popelavé (Potentilla cinerea), vzácného hadímordu rakouského (Scorzonera austriaca), mezi kamením choulí se něžná violka kopečná (Viola collina), vzácněji violka písečná (Viola arenaria) a v řídkém boru nad mohelenským mlýnem rozkvétají fialové květy koniklece obecného (Pulsatilla grandis). Větřík pohrává si dlouhými, pernatými, v záři sluneční se stříbřicími osinami statného kavýlu (Stipa mediterrannea varieta dasyphylla (Obr. 57.) — a kmitá klásky stepního ovsa Avenastrum pratense var. hir-

Obr. 56. Mediteranní kapradina »Podmrvka Marantova« ve skulinách serpentinových skal »Ovčí skok« v údolí Jihlavky u Mohelna jako vzácná památka květeny předledové. (Fot. J. Bílý).

tifolia. Obyčejně začátkem června nabývá život na teplých skalách největší pestrosti. Tón vegetace udává především kostřava sivá (Festuľa glauca), někde i formy smělku hřebenitého (Koeleria cristata), bělají se porosty bílojetele (Dorycnium germanicum) a je provázejí trsy cirkumpolární trávničky obecné (Armeria vulgaris). Pouze za mohelenským mlýnem roste kavýl tenkolistý (Stipa Tirsa), patřící jako typ sarmatskopontický k překvapujícím ukázkám zdejší květeny. Mimo to roste tu kavýl péřitý (Stipa pennata též var. ruberula), a kavýl vláskovitý (Stipa capillata, též var. asperima Podpěra et Suza).

Na drobících se skalách obyčejným zjevem je rozchodník bílý (Sedum album), pryšec Gerardův (Euphorbia Gerardiana), tařice chlumní (Alyssum montanum, též f. pallidiflorum), jestřábník hadincovitý (Hieracium echioides), maličký hvozdík (Dianthus Pontederae var. pastoralis), v puklinách hadcových skal vedle sleziníku hadcového (Asplenium serpentini) zajímá nás vápnomilný sleziník routový (Asplenium ruta muraria). Jako svícny roztroušeny čnějí divizny, především divizna knotovkovitá (Verbascum lychnitis). Z ostatních květin zaznamenávám: ostřice nízká (Carex humilis), ostřice lehavá (Carex supina), česnek žlutý (Allium flavum), česnek okrouhlý (Allium rotundum) hlaváč vonný (Scabiosa suaveolens), oman hnidák (Inula conyza), starček rukvolistý (Senecio erucaefolius), hvězdnice chlumní (Aster amellus), hvězdnice zlatovlásek (Aster linosyris), nádherná divizna brunátná (Verbascum phoeniceum), locika prutnatá (Lactuca viminea), lnice kručinkolistá (Linaria genistaefolia), pryšec červenoplodý (Euphorbia polychroma), douška ranná (Thymus praecox), čistec přímý (Stachys recta), dvojštítek (Biscutella

Obr. 57. Trsy kavylu chlupatolistého (Stiga dasyphylla), zdobící vyprahlá hadcová skaliska nad Jihlavkou u Mohelna, typ pannonsko-pontický. (Fot. J. Bílý.)

laevigata), strdívka skalní (Melica nebrodensis), pýr sivý (Agropyrum glaucum, též var. aristatum f. pellitum Podp.), záraza doušková (Orobanche epithymum), záraza namodralá (Orobanche coerulescens), záraza žlutá (Orobanche lutea), tužebník obecný (Filipendula vulgaris), petrklíč (Primula pannonica) a j. Zde také chrpa chlumní (Centaurea axillaris) a černohlávek velekvětý (Brunella grandiflora) uplatňují ráz teplomilných praealpinů. Povahy více nahodilé zdá se býti výskyt vysokohorského druhu (circumpolárního) kapradě hrálovité (Aspidium lonchitis)."

Na vypálených skalách dovede se udržeti jen skrovný výběr xerofilních mechovitých a lišejníků, jež rozšířily se sem patrně z okolních granulitů. Uvádím jen některé vzácnější: Caloplaca erythrocarpa, Caloplaca irrubescens, Caloplaca fuscoatra, Gasparrinia elegans v. tenuis, Arthrorhaphis flavovirescens, Blastenia rupestris, Acarospora cineracea, Toninia imbricata, Lecanora circinata, Lecanora conizaea, Heppia Quepini, Parmelia prolixa, Parmelia conspersa f. isidiata, Physcia lithotea, tereciuscula, leucoleiptes, Cetraria islandica f. soredita a f. desertorum, Ramalina strepsilis, Peltigera lepidophora, Cladonia symphycarpa, Collema cristatum a rupestre.

Pro mechy a játrovky je hadec neobyčejně suchý Z teplomilných mechů sbíral tu známý bryolog Dr. Podpěra pouze Hymenostomum tortile a Weisia crispata. Na prsti mezi skalami jest hojným zjevem Fissidens decipiens a Grimaldia fragans. Na drti výslunné v trávě zastihneme pouze Rhytidium rugosum a Barbula brevifolia, na skalách pak Ditrichum flexicaule, Barbula vinealis, Encalypta contora, Bryum alpinum, Leucodon sciuroides, Homalothecium sericeum, Grimmia pulvinata, Orthotrichum

anomalum, Schistidium apocarpum. Na serpentinové prsti u mlýna objevil Dr. Podpěra zajímavý mech t. zv. Aporella moravica, nový druh i rod.

Z řas osadily tyto vyprahlé skály hadcové, jen občas deštěm svlažované, především aerofytické Stigonema minutum (pošvořetízek drobný), Stigonema tomentosum (pošvořetízek plstnatý), a Stigonema informe (pošvořetízek svraštělý). Kožonit myšobarvá (Scytonema Myochrous) a kožonit očkovaná (Scytonema ocellatum) tvoří v době deštů kluzké, za trvalého sucha křehnoucí a kostrbatějící načervenalé tmavozelené povlaky, taktéž všude rozšířené. V roklích, kde za jarního tání, někdy též po větších deštích, potůčky po nějakou dobu se řinou, najdeme na oplachovaných skalách řadu sinných řas: Slizováček skalní (Gloeothece rupestris), leptobolka krvavá (Gloeocapsa sanquinea), srostlomíšek hnědožlutý (Polycystis fuscolutea), sinoplodka menší (Pleurocapsa minor), sinokokousek ryšavý (Chroococcus rufescens), lyngbyovka Retzova (Phormidium Retzii) a lyngbyovka kožovitá (Hypheothrix coriacea). Na vodopádcích pak skrytomíšek studniční (Aphanocapsa fonticola) a lyngbyovka vodopádová (Phormidium cataractarum); z řas zelených (Cofervoideí) je tu nejvíce rozšířená řasonitka drobná (Ulothrix tenerrima).

Hadcové rokle poskytnou i mineralogu pěkné nálezy: enstatit, chromit, bronzit, amfibol, pyrop, oligoklas, gurhofián, chalcedon, plasmu, jaspis, rohovec, lusatit a různé druhy opálů. Při silnici (první serpentina zdola) na hlinitých stráních nacházíme pěkné chřestivé koule t. zv. cicváry (morpholity). Tu také kvete při cestě kozinec vičencový (Astragalus onobrychis) a len úzkolistý (Linum tenuifolium).

Za Papírnou přijdeme k řece, kde končí silnice a tu již narazíme na granulit, kde se vyskytuje z jara

hojně křivatec český (Gagea bohemica), který nikde na hadci nespatříme, jestřábník žulomilný (Hieracium graniticum). Jdeme-li dále po levém břehu řeky, přijdeme po chvíli zase na hadec, kdež se opakuje dřívější květena, a po úpatí této stráně držíce se řeky, dojdeme ke skalám granulitovým, které příkře do řeky se vrhají, tvoříce skupiny slohu plotnovitého, jichž celé partie obydleny jsou převážně památným lišejníkem Rinodina oreina var. Mougeotioides Zahlbr. (interessantním přežitkem z doby ledové). —

Tu přebrodíme řeku*) a zamíříme vzhůru k Práchovně, která na protější stráni v zeleni stromů pěkně se vyjímá. Zde, právě kde zahrada hraničí s lesem, roste zajímavá jedovatá houba (objev. r. 1920), hřib satan (Boletus Satanas), který se sem dostal s teplomilnou květenou pontickou v dobách poledových. Je to dosud druhé naleziště na Moravě. Pak příkrou pěšinou stoupáme stále vzhůru až na vrchol hřebene, odtud v pravo dolů cestičkou k osamělé krásné borovici, od níž přejdeme v levo na alej, tou vzhůru, pak podél lesa v pravo a minuvše druhou alej, odbočíme brzo v levo na vozovou cestu, z níž pokocháme se báječnou vyhlídkou na okolí, a první stezka v pravo dovede nás na sráznou ostrožnu nad řekou s roztomilým výhledem v okolní moře lesů (Obr. 22.). Odtud přímo do kopečka a již stojíme na zříceninách hradu Rabštýna, z nichž

*) Není-li možno řeku přebroditi při větším stavu vody, tu dáme se od Papírny přímo k Dukovanskému mlýnu, za nímž nad potůčkem (a vozovou cestou podél něho do Dukovan vedoucí) pěšinkou vzhůru do lesní stráně zamíříme. Ta vede nahoře do rokle, za níž spojí se s vozovou cestou, kterou stoupáme vzhůru až k první pěšínce v pravo odbočující, po níž kráčíme stále na okraji koryta až na hřeben nad Práchovnou, odkudž, jak výše naznačeno, k osamělé krásné borovici a na Rabštýn.

jen 2 kusy zdiva vynikají. (O dějinách hradu viz stať V. odst. 6.—8.)

S ostrožny pokračujeme pěšinkou dále po hřebeně až k potůčku nebo serpentinou přímo k řece, u Skrejského mlýna přebrodíme řeku (na splavě) anebo nás lodicí převezou na levý břeh. Pak přímo chodníkem přes lučinu do lesa, kdež asi uprostřed stráně odbočíme v pravo a tak zv. Francouzským žlebem (Obr. 59.) dostaneme se nahoru až k Mohelenské hájence do obory, kde jdeme alejí tak dlouho, až dorazíme na příční alej, kterou se dáme v pravo a zanedlouho (za třetí příčnou alejí) máme před sebou krásnou rozhlednu Babylon (na Zeleném kopci), s které za jasného počasí je široko daleko vidět — až k Mikulovu pod Palavskými vrchy a do Znojma. (Obr. 34.). Nad vchodem čteme latinský nápis, jenž čte se po česku: „Pomocí zeměměřictví moravského postavil Jindřich hrabě z Haugvic roku 1831." Klíče od věže má hajný asi 10 minut odtud směrem východ. bydlící.*)

Nedaleko Babylonu v lese najdeme pomněnku měnivou (Myosotis versicolor) a vzácnou ostřici vřesovištní (Carex ericetorum). Pak sejdeme pěšinkou na tutéž alej, kterou jsme přišli, jenže do opačného (levého) rohu a ta přivede nás asi za hodinu na Vlčí kopec k loveckému zámečku (Heinrichslust), kdež nádherná podívaná zaujme z plna naši pozornost. V dáli bělají se v lesní zeleni 3 kříže (Sedlecký hrad), na vysoké stráni vykukuje okrouhlý gloriet, před námi pak lesní bouda „Žampion". Kolem zámečku vede cesta dolů, z níž při prvé příležitosti stočíme se v pravo a po divoké stráni sestoupíme k řece Oslavě. Přešedše po lávce,

***) Od Babylonu sejdeme po pasece do levého rohu na cestu (s alejí se křižující) a tou dostaneme se za chvilku k řečené hájence.**

Obr. 59. Pohled na moře lesů u Skrejského mlýna a Rabštýna. (Fot. prof. Jelínek.)

dáme se po levém břehu až ke brodu, kdež na kamenech v prudké vodě najdeme zajímavou řasu sinoplodku rudou (Pleurocapsa cuprea) a při břehu v tiché vodě hvězdonožku počtvernou (Pediastrum Tetras) a mnoho rozsivek, z nichž uvádím jenom: Neidium affine, Melosira varians, Fragilaria mutabilis, Cymbella lanceolata, Nitzschia subtilis a j. Odtud pak serpentinami Aniny silničky stoupáme v levo vzhůru až k březnické hájence, aneb opustivše silničku v druhé serpentině vystoupíme přímo k dřevěné boudě „Žampion", odkudž vozovou cestou též ke zmíněné hájence dojdeme. Na jednom místě, již blízko hájenky, překvapí nás nádherný pohled, úchvatné panoráma, hotová propast, na jejímž dně prodírá se granulitovými skalisky šumící Oslava, točící se kolem skalnaté ostrožny, na níž je znáti nepatrné zbytky zřícenin Lamberka (Obr. 33.). Od hájenky pustíme se přímo přes pastvisko k Březníku a kolem krajního stavení a plotu zahrady zamíříme k silnici na kopeček, odkud již před sebou vidíme Králice.

Zanedlouho octneme se u starobylého, bývalého kdysi českobratrského kostelíka králického. Stojíme tu na půdě klassické, kde v letech 1579—93 tištěna byla bible králická, jedna z nejvzácnějších knih českého národa. Zde Bratři pod mocnou ochranou pana Jana staršího ze Žerotína a na Náměšti a jeho nákladem vytiskli nejslavnější dílo celé literatury bratrské, dosud pokládané za vzor dokonalosti jazyka českého, šestidílnou bibli králickou. Z bývalého hradu pánů králických z Králic a z tiskárny českobratrské zachovaly se jen zbytky pranepatrné. Při opravě kostelíka přišlo se na hrobku českých pánů králických z Králic, jichž poslední potomek odstoupil veškeré zboží a statky své r. 1573 panu Janu st. ze Žerotína a na Náměšti. Četné náhrobní kame-

ny a staré nápisy a citáty z bible na zdech kostelních hlásají bývalou slávu Králic v době předbělohorské.

Zástavka turistů „U Chmelků" na západním konci Králic.

Obměna: Od Skrejského mlýna, kde řeku přebrodíme, jdeme po levém břehu po proudu k smrkovému lesíku, jímž projdeme po vozové cestě, pak v pravo a stále vzhůru lesem, nahoře pak přes palouk kolem tůně a pak stále podél lesa přímo do Mohelna, jež celé přejdeme až ke hřbitovu a pak kolem bývalé cihelny přímo vozovou cestou do „Starých hor" (žlutá! — viz stať III. ze začátku). Nedaleko pod splavem ďukovanské elektrárny vlévá se z levého břehu do řeky potok Mohelnička, zurčící sem z hluboké a divoké rokle. Příkré návrší nad námi zv. „Stráž" má tvar hradiska s valem ještě dobře zachovalým. Divokou a zajímavou touto partií dostaneme se podél Mohelničky do Lhánic a odtud (červená!) přes Senohradský mlýn do Ketkovic (viz stať XI. pět posledních odst.).

XV. Čučická.

(Modrá.)

Silnice z Ketkovic do Čučic vbíhá na půl cestě do světlého dubového lesa, kde již ukazují se nám zástupcové teplomilné květeny: Mateřídouška ranná (Thymus praecox), vítod větší (Polygala major), hrachor černý (Lathyrus niger), kakost krvavý (Geranium sanguineum), válečka prápořitá (Brachypodium pinnatum), za vápencovým lomem pak (krystallický vápenec), v němž možno nalézti čistý klencový vápenec, skalní kůži a j., na lesní stráni překrásná růže nízká či francouzská (Rosa gallica) s velikými nachovými libovonnými květy, lněnka obecná (Thesium intermedium), vonný medovník velekvětý (Melittis melissophyllum) a dále ještě ve zmolách četné orchideje: Střevíčník (Cypripedium calceolus), bradáček vejčitý (Listera ovata), okrotice bílá (Cephalanthera pallens), pětiprstka obecná (Gymnadenia conopea), vemeník zelenokvětý (Platanthera chlorantha) a vstavač přilbonosný (Orchis militaris) a jetel jahodnatý (Trifolium fragiferum). Silnice stáčí se pak od rozcestí vpravo do Čučic. Sem přivede nás také pěšinka, která v místech, kde silnice do lesa vchází, od ní v pravo do údolíčka odbočuje. Zde na rumišti i kolem zdí domů jablečník obecný (Marubium vulgare).

Hned na kraji odbočíme ze silnice v levo podél potůčka a tu již jsme u tuhových dolů, jak podle černých hald poznáváme. Údolní cesta*) vede nás

V údolí tomto možno pokochati se líbezným zpěvem slavíka, který tu (ovšem vzácně) hnízdí.

k čučickému vodopádku (četné řasy! kořoráska vodopádová — Chlorotylium cataractarum) a dále až do romantického údolí Oslavy. Dle lesklého kamení slídou bohatého poznáváme, že stojíme tu již na podkladě svorovém. V potůčku, který nedaleko do Oslavy se vlévá, dosahuje trávozelená řasa žabívlas svazčitý (Cladophora glomerata) značné délky (až 80 cm) — f. longissima. A nyní proti proudu (zelená!) kvetoucí lučinou, kde v trávě svítí bílé hvězdičky snědku chocholičnatého (Ornithogalum umbellatum).

Na výslunné stráni, na jejímžto úpatí kráčíme, vlaje sem tam ozdobná tráva s dlouhými pýřitými osinami kavýl Grafův (Stipa Grafiana), pak strdivka brvitá (Melica ciliata), ostřice Micheliova (Carex Michelii), lnice kručinkolistá (Linaria genistaefolia), bedrník větší (Pimpinella major), prorostlík okrouhlolistý (Bupleurum rotundifolium), huseník skalní (Arabis petraea), mochna přímá (Potentilla recta) a nádherný pryšec červenoplodý (Euphorbia polychroma), penízek prorostlý (Thlaspi perfoliatum), zemědým Vaillantův (Fumaria Vaillantii), douška (Thymus Kosteleckyanus), pšeníčko rozkladité (Milium effusum), strdívka pestrá (Melica picta). — Údolí se úží a stráně stávají se vyššími a sráznějšími, zvláště na pravém břehu (až 150 m) a zároveň i malebnějšími. Zalov v říčních tůňkách při ostrůvku a, budeš překvapen bohatstvím různých řas, zvláště dvojčatkovitých (Desmidiaceae): Closterium cornu, moniliferum, acerosum var. elongatum, Cosmarium biretum, protractum, pak též Spirogyra Weberi, communis, fluviatilis, Mougeotia scalaris, parvula, z Protococcoideí: Cylindromonas fontinalis, Gonium pectorale, Pandorina Morum, Gloeococcus mucosus, Scenedesmus quadricauda var. asymetrica, Pediastrum Boryanum var. longicorne, z

Cyanophyceí: Sítonít studničná (Plectonema puteale) a síťonit nostoková (Pl. Nostochorum) se šňůrkovlascem drkalkovitým (Anabaena oscillarioides), a bičíkonosných (Flagellatae): Synura uvella, Euglena proxima, Euglena oxyuris a spirogyra var. marchica, Lepocinclis ovum var. globula, Phacus pleuronectes, pyrum, caudata, Trachelomonas volvocina, hispida, Gymnodinium aeruginosum a j. V bahnité tůni na pravém břehu pod skalou zlatožlutý prachovitý povlak na hladině tvoří bičíkonosná řasa hnědoprvorost Rosanovův (Chromophyton Rosanowii) a na kamenech v řece koronitka svazčitá (Inactis fasciculata) a na vlhkých skalách při řece vřetenatka Penium subtruncatum a Pleurotaeniopsis incisa. A kolem sebe zříte jen ohromné lesnaté stráně a nad sebou kousek modré oblohy se zářícím sluncem a u nohou vám šplouchá bystrotoká čistá Oslava — co tu písní, hvízdotu a cvrlikání našich ptáčků zpěváčků a květu na tisíce a vůně — jak volně se tu dýchá! Nemůžeme jinak, než pohověti si tu na měkkém koberci travnatém a užívati v klidu boží přírody.

V ohbí řeky vystupuje pěšinka (modrá!) poněkud do vyprahlé stráně, na níž bohatá flora vegetuje; jmenuji jen česnek horní (Allium fallax), bělozářka větvitá (Anthericum ramosum), různé omany (Inula), řebříček sličný (Achillea Neilreichii), kopretina chocholičnatá (Chrysanthemum corymbosum), starček chlumní (Senecio campestris), locika dubolistá (Lactuca quercina též var. stricta), jestřábník maďarský (Hieracium magyaricum), jestřábník chocholičnatý (H. cymosum), tomkovice jižní (Hierochloa australis); ale jen na chvíli, pak opět k řece se sklání, vyhnuvši skalním útesům přímo do vody padajícím. Tu roste konopáč sadec (Eupatorium cannabinum) a bertrám či persán (A-

chillea pharmica) a hojnost ostružin. (Pozor na obměnu ke konci stati uvedenou!) Na palouku duby porostlém hemží se to motýli, z nichž zvláště připomínám jasoně dymnivkového (Parnasius Mmenosyne) a různé přástevníky, v trávě plno česneku medvědího (Allium ursinum), při cestě v křoví vonný svízel křížatý (Galium cruciata), kakost hnědočervený (Geranium phaeum) a nádherná lavaterka (Lavatera thuringiaca) s velikými růžovými květy.

Však údolí se ještě více úží a v soutěsce, kde voda přes kameny prudce se valí, pěkně se vyjímají na stinných skalách přímo nad řekou hebké clony lomikamene trstnatého (Saxifraga decipiens). Praearktický prvek významu u nás obdobného dealpinům. Zde stojí vysoká vzdušná lanová lávka, po níž přejdeme na druhou stranu a vystoupivše jen poněkud po pěšině roklí vzhůru vedoucí do Senohrad, přejdeme potůček a zamíříme chodníčkem v pravo dolů. Stojíme na lučině (žlutá!) pod sráznými skalisky, jež tvoří východní sráz massivu „Velké skály", která snižuje se náhle k severovýchodu v dlouhý lesnatý hřeben „Čertův jazyk", jejž Oslava podivuhodným velkým meandrem obtéká. V říčních tůních na lučině hojnost řas! Chromophyton Rosanowii, Phacus pleuronectes, Euglena intermedia, Oedogonium echinospermum, Microspora amoena, Cosmarium tetraopthalmum, Closterium moniliferum var. concavum, Tolypothrix lanata, Plectonema puteale, Calothrix stellaris a mnoho různých rozsivek (Diatomaceae).

Vozová cesta zprvu po lučině se vinoucí, pak na úpatí hřebene, začne poznenáhlu vystupovat v levo vzhůru. Tu z jara sněženky a dymnivka dutá. Asi v půli kopce opustíme ji (točí se v levo) a stoupáme přímo pěšinou vzhůru, pak docela na vrchu v pravo po okraji lesa a již stojíme na temeni „Velké skály",

kde čarovný obraz námahu naši dostatečně odmění. (Více o této skále viz ve stati III. ke konci a v stati XI. odst. 4.—6.) Odcházejíce z Velké skály (červená!) dáme se v pravo po rozsáhlém pastvisku podél lesa až k cestě dolů vedoucí, která po chvíli opět stoupá do kopce a tu se od ní odděluje pěšinka přímo dolů k řece mířící. Před námi vypíná se majestátně malebný hřeben Ketkovického hradu, pod nímž v čisté Oslavě příjemnou lázní se občerstvíme. Jedno z nejkrásnějších zákoutí Oslaviných, a věru nevíme, kam napřed upříti své oči: zda k nádhernému hřebeni Ketkovického hradu 120 m nad námi se srázně vypínajícímu (Obr. 20.), anebo na malebnou Velkou skálu, pod níž jakoby se stříbropěnná Oslava nadobro ztrácela. (Obr. 39.)

Po splavě přejdeme ke mlýnu (zástavka turistů) stínem mohutných olší (Obr. 53.) a pak známou vozovou cestou, z které nahoře odbočuje pěšinka v pravo, jež nás přivede do Ketkovic. (Viz stať I. ke konci.)

Zbude-li nám čas, můžeme z mlýnské cesty lesem vzhůru vedoucí, při první příležitosti zabočiti v levo a pohodlná cesta přivede nás ke zříceninám hradu Ketkovického (viz stať I.).

Obměna: V místech, kde výše stojí upozornění (Pozor na obměnu ke konci stati uvedenou v odst. 4.!) přebrodíme, sešedše pěšinou dolů k řece, tuto, a vozovou cestou, kde z jara hojnost sněženek se svítí, vystupujeme vzhůru do stráně (příkrou pěšinkou si možno poněkud nablížiti), pak v pravo a tu sejdeme z cesty na chodníček, jenž prostředkem stráně (pěkné výhledy!) běží až do rokle. Tam překročivše nepatrný potůček setkáme se s pěšinkou, kterou můžeme buď dolů sejíti na lučinu k řece v místa, kde stojí lanová lávka a odtud po-

kračovati, jak výše uvedeno, anebo v levo nahoru z lesa ven a podél lesa v pravo na rozsáhlé pastvisko, přes které namíříme přímo k nejvyššímu jeho bodu na Velkou skálu a odtud pak přes Ketkovický mlýn do Ketkovic.

Obr. 68. Divoká rokle s vodopády u »Vlčího kopce«. [Viz Dvořák: »Turistické obrázky« 1. vyd. str. 61 12. řádek zhora: »Přešedše ještě dva potoky s četnými kaskádami divokou roklí k řece spěchající...«]

Vzpomínky.

(Karel Müller.)

Věnováno sl. Růžence Vydrové.

Jak krásné jste vy pooslavské luhy,
a jaký že to v hvozdech vašich poklad jest,
že v ony lesy stinné, v zlaté polí pruhy
tak sladká rozkoš je se dáti vést?

Ó krásy, spějte rychlým letem kolem,
tu polní cestou, kde mák rudý vzplál,
tu hvozdů šerem a zas polem
a říčkou v údolí, kol tesů skal!

Od strmých strání Templštýna,
kde Jihlavka tak teskně lká,
až k oslavského splavu mlýna,
kde poslední sní rusalka.

Od chmurných trosek Kraví hory
v kruh skal, kde druhý pyšný stával hrad,
jenž zrádnými kdys' obklopen byl bory,
však teď tu skalních duchů stkví se sad.

To dříve záhadné a zrádné okolí
teď obletuje Víta z Králic duch;
zde slídilo prý šibalovo oko sokolí
kol hradů plných bájných tuch.

O krásách těch mi píseň plyne rtoma;
ó sladké údolí, Ty Oslavo má milená!
Že cítím se tu tolik, tolik doma,
mi ze skalisek zvučí ozvěna....

Ty božský koutku, malebný ty kraji,
tys všecko moje štěstí, celý svět,
mé celé srdce patří tvoji báji,
když zarosen můj v tebe upřen hled!

Zde naučíš se, poutníče můj, znáti sebe,
zde zcela otevřeno je Ti pravé nebe!

OPRAVA TISKOVÝCH CHYB.

Na stránce 14. pod obrazem 4. má státi: Vyhlídka s Kravíhory směrem jihovýchodním.

" 20. 8. řádek z dola má státi bohemica místo bohamica.

" 21. 19. řádek shora má státi zlatovlásek místo zlatohlávek.

" 29. 9. řádek zdola má státi puteale místo puteala.

" 36. 2. řádek má státi vlévá místo vtéká.

" 52. 14. řádek má státi v místo z.

" 61. 6. řádek zdola má státi Gagea místo Gage.

" 83. 5. řádek zdola má státi Pontederae misto Potederae.

" 89. 4. řádek zdola má státi střídavě místo střídaje.

" 137. 18. řádek má státi najdeme místo nejdeme.

" 148. 18. řádek má státi Cosmarium místo Cosmorium.

POZNÁMKY.